

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kalik kliñ rika

*Ebrahim rikö rik dam dapil gilö Jisas Kraiss níp
yag daula*

(Luk 3:23-38)

¹ Jisas Kraiss nap nihi ilan nipe gau riklö rik amil apil göm níp yag daula rö hagnig gabin. Bi kub Ebrahim rikö rik damöm, kin Depid níp yag daula. Depid nipe rikö rik damöm, Jisas Kraiss níp yag daula. *

² Anig gila:

Ebrahim Aisak níp yag daua.

Aisak Jekop níp yag daua.

Jekop nipe pen, Juda níp riköm, nimam hain magö u agip yag daua.

³ Juda nipe nibi Dema aip midöm, Peres aip Sera aip kalip yag daua.

Peres, Hesron níp yag daua.

Hesron, Ram níp yag daua. *

⁴ Ram, Aminadap níp yag daua.

Aminadap, Nason níp yag daua.

Nason, Salmon níp yag daua.

⁵ Salmon, Boas níp yag daua. Boas nime nipe u Rehap.

Boas, Obed níp yag daua. Obed, nime nipe u Rud.

* **1:1:** 1Kr 17:11; Jen 22:18

* **1:3:** Jen 38:29-30

Obed, Jesi nîp yag daua.

⁶ Jesi, kin Depid nîp yag daua.

Depid, Solomon nîp yag daua.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia nîp udö
umö, hainö Depid nîp udöm me, Solomon nîp
yag daua. *

⁷ Solomon, Riaboam nîp yag daua.

Riaboam, Abaija nîp yag daua.

Abaija, Esa nîp yag daua.

⁸ Esa, Jihosapad nîp yag daua.

Jihosapad, Joram nîp yag daua.

Joram, Asaia nîp yag daua.

⁹ Asaia, Jodam nîp yag daua.

Jodam, Ehas nîp yag daua.

Ehas, Hesekaia nîp yag daua.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nîp yag daua.

Manasa, Emos nîp yag daua.

Emos, Josaia nîp yag daua.

¹¹ Josaia, Jekonaia nîp yag dapöm, nîmam
rîmnap yag daua. Ñîñ anîbu, daun kub
Babilon nîbi bî apöm, Isrel nîbi bî kalîp nagî
lî dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdöm, Sialdiel
nîp yag daua.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö göm ram mîñöñ
Juda ado gî arla u, Sialdiel, Serababel nîp yag
daua. *

¹³ Serababel, Abaiad nîp yag daua.

Abaiad, Eliakim nîp yag daua.

Eliakim, Eso nîp yag daua.

* **1:6:** 2Sa 12:24

* **1:11:** 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20

* **1:12:** Esr 3:2

¹⁴ Eso, Sedok nîp yag daua.

Sedok, Ekim nîp yag daua.

Ekim, Elaiad nîp yag daua.

¹⁵ Elaiad, Eliesa nîp yag daua.

Eliesa, Madan nîp yag daua.

Madan, Jekop nîp yag daua.

¹⁶ Jekop, Josep nîp yag daua.

Josep me, nîbi Maria nîp ñeila. Maria nîpe Jisas nîp yag daua. Jisas nîp Krais a gîmîdal.

¹⁷ Anîb u me, bac hon Ebrahim nîpe rîkô rîklô rîk dam dapîl göm unbö sîduŋ böŋ dan ara u, hainö bac kin Depid nîp yag daula. Yag daulö, Depid nîpe pen rîkô rîklô rîk dam dapîl göm u rö nöŋ sîduŋ böŋ dan areia, hainö Babilon bî ke gau nîbö apöm kalîp nagî lî dam ram mînön kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyan rîk dam dapîl göm unbö sîduŋ böŋ dan ara u, hainö Krais nîp yag daula.

Maria Jisas nîp yag daua

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Krais nîp yag daula manö u hagnîg gabin. Jisas nîme Maria, Josep nîp ñeila, nîpe aip ajmil wasö, kale nîŋla Maria ñî mudun mîdeia. Ana U† nîpe u ke gö, ñî mudun anîbu mîdeia. *

¹⁹ Pen nugmul nîpe Josep bî aij u me, manö kub hagaga; gasî u nöŋ nîŋöm haga, “Ñî mudun mîdöp anîbu, nîbi bî gau hag ñînabin, nîp nable gînab. Anîb u, agamîj hag yuîŋ,” a ga.

²⁰ Josep anîg nîŋa u pen, sîböŋ yan uhön nîŋa, Bî Kub ejol nîpe ap nîp haga, “Josep, Depid ñî nîpe! ‘Nîbi anîbu, nîhön gînîg udnam?’ a gîmön,

* **1:18:** Luk 1:27,35

gasi u niṇagmön; haṭowaṭö udmön. Ñi mudun miḍöp u, Ana Uṭ u nöḡ gö miḍöp.

²¹ Hainö ñi u riḱ dauö niḡ kub göm, niḡ bi niḡ gau nan si nan naiḡ giḡpal pri u ḱiḱ gi yunab u me, hib niḡ Jisas a giḡmön,” a ga. *

²² Anig ga anibu, Bi Kub niḡ bi manö niḡ hageḡ bi ap niḡ hag ña niṇjöm niḡ pen anig giḡnab a göm haga.

²³ Niḡ haga,
“Niḡ bi praj bi ap aip ajöm wasö, ñi mudun miḍöm,
ñi ap yag daueinab, hib niḡ u Emanyuel a
giḡnaböl,” a ga.

Emanyuel manö il u, God hon aip miḍöp. *

²⁴ Pen Joseḡ uhön hanöm uraköm, Bi Kub ejol niḡ manö haga u udöm, niḡ bi Maria niḡ udnam, a göm niṇa.

²⁵ Nöd Joseḡ Maria aip ajmil wasö, Maria ñi u yag dauö, Joseḡ ñi anibu hib niḡ Jisas a göm me, Maria niḡ böḡ nöḡ uda. *

2

Bi gasi kiḱ hiḱ niḡeb gau apöm Jisas niḡ niṇla

¹ Pen Herod Judia Propins kiḡ miḱmiḱdöp ñin u, Maria Jisas niḡ yag daua Bedlehem daun, ram miḱnön Judia an au. Yag dauö, bi gapi kiḱ hiḱ niḡeb gau, siḱdö auab lau niḱbö Jerusalem apöm, niḡ bi gau hag niṇjöm hagla,

² “Juda niḡ bi, Kiḡ hon, a giḡpim u niḡ yag daubal! Miḱni liḱbal miḱdöp gainḡ Hon ram miḱnön hon siḱdö auab lau niḱbö gau miḱdun niḡbun gapi

* **1:21:** Luk 1:31; 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:21

u waielöp; niñun me, hib nipe hagno adö aran a gun aubun,” a gila. *

³ Anig hageila, kiñ Herod manö anibu niñöm, nibi bi gai i kale ñi anibu nip gasi niñöm yip niñagöl rö löp, a göm, gasi iru niña. Jerusalem nibi bi gau magöñhalö u rö nöp gasi iru niñla.

⁴ Pen kiñ Herod, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God lo manö hag ñeb bi gau abe, kalip wiñ alö aueila haga, “God manö hagep bi gau Kraiss nip yag daunaböl ram minönj gai, a gila?” ö ga.

⁵ Anig hageia hagla, “Bi God manö hagep ap, hadame nöp manö kali kliñ riköm haga rö, nip yag daunaböl Bethlehem daun, ram minönj Judia an au. God manö hagep bi anibu God Manö kali kliñ riköm haga,

⁶ ‘Ram minönj Judia an gau
ram minönj ke ke iru midöp u me,
ram minönj Bethlehem niñö pro rö linab u
pen Bi Kub u ram minönj anibu nibö apöm,
nibi bi yad Isrel nibi bi kalip abad mideinab.
Anig ginab rö, Bethlehem hib kub mideinab,’
a ga,” a gila. *

⁷ Anig hageila, kiñ Herod niñöm, am bi gasi kid hiik niñeb gau kalip agamij wiñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapi anibu waiela?” ö ga.

⁸ Hageia, nip manö anibu hag ñeila, kalip Bethlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñi anibu ulhai niñ aij gimim, ado gi apim yip hagpe, yad abe amem hib nipe hagnö adö aran,” a ga.

* 2:2: Nab 24:17 * 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42

⁹ Kiŋ Herod anig hagö, kale hadlö niŋöl gi, gapî kale sîdö auab lau niŋla u nöd nöd gö niŋöl gi, kale hain gîla. Gapî u am am, ñiŋaŋ u ram mîdeia aŋ au gîlaŋ nöp pîdöŋ ga.

¹⁰ Anig gö kale niŋlô, aij a gö niŋöl gi,

¹¹ ram raul miŋan yaŋ amöm niŋla, ñiŋaŋ u nîme Maria aip mîdailö. Kale am kugom yîmöm, ñiŋaŋ u hib haglö adö areia niŋöm, wadî kale gau aŋa lôm, nîp nan aij rîmnap ñîla. Gol rîmnap, pauda haŋiŋ aij auep rîmnap, wel haŋiŋ aij auep rîmnap ñîla. *

¹² Pen kale sîbön aŋ yaŋ hanöm uhön niŋla, God haga, “Ado gi Herod mîdöp u aragmim!” a ga. Anîb u, haga rô niŋöm, adan mîlô ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria amîl mîhau ud pîñiŋ gi ram mînön Ijip ara

¹³ Pen bi gasi kîd hiik niŋeb gau kale anig göl arla niŋöl gi, Josep uhön niŋa, ejol ap apöm nîp haga, “Herod ñiŋaŋ u al pak lînam a göm, ulhai niŋniŋ gab. Anîb u, ñiŋaŋ amîl mîhau yîŋîd uŋ gi, pîñiŋ gi ram mînön Ijip armön. Aumön a geinam nöp, kauyaŋ ado gi aumön,” a ga.

¹⁴ Hagö, Josep sîbön aŋ yaŋ nöp uraköm, ñiŋaŋ amîl mîhau uŋ gi ram mînön Ijip ara.

¹⁵ Uŋ gi ara anîbu, Bi Kub nîpe bi manö nîpe hagep ap nîp hag ña niŋöm nîpe pen kalî kliñ rîkôm haga, “Ñî yad u Ijip nîbö wiñ alnô auöp,” a ga.

* **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6

Pen Josep amɪlap am Ijip nöp mɪdlö, Herod umaia me, hainö kauyan̄ ado gɪ aula. *

16 Pen Herod nɪpe nɪŋa, bɪ gasɪ kɪd hiik nɪŋeb gau, nɪpe haga rö gageila, nɪp mulu kal yabɪɪ lugö haga, “Yɪp gɪpal anɪbu, ñɪŋaŋ bɪ kub mɪdnɪg gab u yad aigö gɪ gem nɪp al pak lɪnam?” a göm nɪŋa. Pen nɪpe gasɪ ap nɪŋöm haga, “Bɪ gasɪ kɪd hiik nɪŋeb gau kalɪp gapɪ u waiela ñɪn u, yɪp hag aij göm arla. Anɪb u yad nɪŋbin, Bedlehem söl au ñɪŋaŋ yag daulö, mɪ mɪhöp lugöp gau abe, ñɪŋaŋ hainö yag daubal gau abe, al pak lɪnaböl u, ñɪ anɪbu abe al pak lɪnaböl,” a ga. Anɪg hagöm me, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö amöm, ñɪŋaŋ Bedlehem söl au mɪdeila magöŋhalö al pak lɪ hakla.

17 Bedlehem ñɪŋaŋ al pak lɪla anɪbu, bɪ God manö hagep Jeremaia gɪnab a göm kalɪ kɪɪñ rɪka rö nöp gɪla. Jeremaia manö anɪbu kalɪ kɪɪñ rɪköm haga,

18 “Rama daun au mög gö,
manö hauɪ kub göm, mɪtöŋ kub gɪnaböl.
Nɪbi Resel rɪkō, rɪklö rɪk amɪl apɪl gɪnab gau,
mög gö mɪtöŋ gɪnaböl.

Ñɪ kale um hakla nɪŋöm
nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag udöl rö lagnab,” a
ga. *

Josep Maria amɪl mɪhau aip kauyan̄ ado gɪ arla

19 Pen hainö bɪ kub Herod umö, Josep Ijip gau mɪdöm hanöm uhön nɪŋa, Bɪ Kub ejöl nɪpe ap apöm nɪp haga,

* 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Jen 35:19

20 “Bî ñiŋaŋ al pak lɪnɪg geila gau hadö umbal u me, nabin amɪl mɪhau kalɪp u† gɪ, ado gɪ ram mɪnönɪ Isrel armön,” a ga.

21 Hagö, Josep ñiŋaŋ amɪl mɪhau u† gɪ, ado gɪ Isrel ara.

22 Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, ñi nɪpe Akeleas Judia Propins nɪbi bɪ kalɪp abad mɪdöp,” a gɪla. Hageila, Josep nɪpe Akeleas mɪdöp ram mɪnönɪ anɪbu nɪhön gɪnɪg arnam a göm, pɪñiŋ ga u pen, hanöm uhön nɪŋa God nɪp haga, “Ram mɪnönɪ Judia ado gɪ aragmön, ne ram mɪnönɪ Galili armön,” a ga.

23 Hagö, Josep ñiŋaŋ amɪl mɪhau kalɪp u† gɪ Nasared daun aramöm mɪdmɪdal. Arla anɪbu, bɪ God manö hagep gau anɪg gɪnab a göm kalɪ kliñ rɪkla rö nöp ga. Kale kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Nɪp bɪ Nasared nɪbö ap, a gɪnaböl,” a gɪla. *

3

*Jon Bɪ Ñɪg Pak Ñeb u God manö hag ñɪmɪdöp
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

1 Nasared mɪdeila ñiŋ aŋ anɪbu, Jon bɪ ñɪg pak ñeb u apöm, ram mɪnönɪ Judia aŋ au, ram mɪnönɪ nɪbi bɪ iru mɪdagmɪdal, ram mɪnönɪ kabö nöp mɪdmɪdöp aŋ gau mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ gau aulö, nɪpe kalɪp manö hag ñɪmɪdöp.

2 Kalɪp hag ñöm hagmɪdöp, “Söl mɪdöp, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab. Anɪb u, nan si nan naij gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun a gɪmim, arö gɪmim,” a gɪmɪdöp. *

* 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 * 3:2: Mad 4:17; 1:15

³ Jon kalip manö hag ñimídöp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp gınab a göm, kalı kılın rıka rö nöp ga. Aisaia manö anibu kalı kılın rıköm haga,

“Bi ap, ram minöñ nıbi bi iru midagpal,
ram minöñ kabö nöp midöp an au am
midöm,

wıñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab!

Adan sır u gılan gıyan gı midainım gau,
dum goł pılu gı midainım gau,

binig ral aij gı midaimim,’ a gınab,” a ga. *

⁴ Pen Jon walıj nıpe u, kaj kamel un udöm gıla walıj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı an u pıg lımídöp. Nan ñıñeb nıpe u, jon habladıñ u abe, bom ñıg u abe ñıñmidöp. *

⁵ Ñın anibu, Jerusalem nıbi bi mideila gau abe, nıbi bi ram minöñ Judia yöp anıb gau mideila gau abe, ñıg Jodan söl gau nıbi bi mideila gau abe, kale magöñhalö Jon mideia au arla.

⁶ Jon mideia au amöm, nan si nan naij gıla gau waiö hag payık pe gılö nıñöl gı, Jon kalip ñıg Jodan an au ñıg pak ñımidöp.

⁷ Pen bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanıp ñıg pak ñan a göm aueila, Jon kalıp sılık hag göm haga, “Kale hainjo ñı pai gai i! Gası nıñön nıñmim pıñıñ gı aubimñ ‘Ñıg pakno, God nıbi bi ke nıbö gau kalıp hag gınab ñın u, hanıp hag gagnab,’ a gımim, pıñıñ gı aubim aka?
*

⁸ Kale ñıg paknıg gınabim u, nan si nan naij gıpım u, nıñön gınıg anıg gıpun, a gımim, arö

* **3:3:** Ais 40:3 * **3:4:** 2Ki 1:8 * **3:7:** Mad 12:34; 23:33

gimim, mid aij gimim. Anig geinabim me, nibi bi niynabol, kale nan si nan naij gimidim u hadö arö gipim.

⁹ Pen kale gasi ap niymim, 'Hon bac itan Ebrahim ñi pai nipe midpun niyöm God hanip nan naij ap gagnab,' a gimim, gasi u niyagmim. Ebrahim ñi pai nipe midpun a gipim u nan yiharin! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nipe gau gi linig göm, gi liböp! Anib u, 'Bi aij Ebrahim riköm rik amil apil göm hon ke rik dap libal,' a gipim u, manö u rö hagagmim. *

¹⁰ "Niñ aij gimim! God mab u il halö rib junig, ru u mab il yan kid gi midöp. Mab ap magö niñeb aij rimnap pilagnab u, rib gi dö gi ud mab inab yan yunab. *

¹¹ Kale nan si nan naij gipim u, niñön ginig anig gipun a gimim, arö gimim me, yad kalöp ñig nöp pak ñinabin. Pen bi yip hain aunab u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabił, yad bi pro. Yad nip niñnö nable ginab. Ma hañ nipe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñig nöp pak ñabin, pen bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Uł u pak ñöm, mab miłan pak ñöm ginab. *

¹² "Nipe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö niñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke linab. Anig göm, wid magö niñeb nipe gau dam ram raul miñan au linab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inmidöp u launab," a ga.

* **3:9:** Jon 8:33,39; Ro 4:12

* **3:10:** Mad 7:19; Luk 13:6-9

* **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

Jon Jisas nɪp ɲɪg pak ɲa
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ ɲɪn anɪbu, Jisas nɪpe, Jon yɪp ɲɪg pak ɲaŋ, a gôm, ram mɪnõŋ Galili arõ gôm, ɲɪg Jodan aramôm,

¹⁴ Jon nɪp haga, “Yɪp ɲɪg pak ɲɪ,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me yɪp ɲɪg pak ɲɪbnap. Pen yad aige gem nöp ɲɪg pak ɲɪnam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arõ gɪmön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp gɪnabul,” a ga. Hageia Jon, “Nɪŋö hagpan,” a gôm, Jisas nɪp ɲɪg pak ɲa.

¹⁶ Nɪp ɲɪg pak ɲö nɪŋöl gɪ, Jisas ɲɪg goɭ au laŋ apöm nɪŋa, kumi kabö adö laŋ mɪgan pɪral hiɪkõ, God Ana u yaur dapo rö u gɪ nɪp aua. *

¹⁷ Anɪg gôm auö nɪŋöl gɪ, manö ap kumi kabö adö laŋ nɪbö apöm haga, “ɲɪ aij anɪbi, ɲɪ mɪdmagö yad yabɪɭ. Yad nɪp nɪŋnõ, yɪp aij yabɪɭ göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas nɪp gasɪ ɲɪnõ nan si nan naij gɪnɪm
a gôm nɪŋa

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ ɲɪn anɪbu God Ana u, Seden nɪbi bɪ gau kalɪp pör gɪmɪdöp rö, Jisas nɪp u rö nöp gɪnɪm a gôm, Jisas nɪp uɭ gɪ, ram mɪnõŋ nɪbi bɪ mɪdagmɪdal, ram mɪnõŋ kabö nöp mɪdöp aŋ gau ud arõ, Seden nɪpe Jisas nan si nan naij rɪmnap gɪnɪm aka gôm ga. *

* **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18; 4:15

² Jisas ram m+nöŋ nöp an an+bu gau nan n+ŋöm wasö, n+n unbö n+n juöl m+höp (40) mailö abe s+bon abe y+har+ŋ nöp m+deia. An+g göm y+har+ŋ nöp m+do, n+p k+yö kub yab+u u gö, *

³ Seden Jisas n+p gas+ n+nö, naij g+n+m a göm apöm, Jisas n+p haga, “Yad God N+ n+pe m+dpin a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö lan,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kliñ riköm hagla,

‘N+bi b+ gau, bred nöp n+ŋöm

kam+ŋ m+deinaböl;

God manö hagöp an+bu magöŋhalö n+ŋ udöm me,

kam+ŋ m+deinaböl,’ a g+la,” a ga. *

⁵ Jisas an+g hagö, k+jaki Jisas n+p ut g+ dam daun kub ut Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö g+lan g+la u löm haga,

⁶ “Yad God N+ n+pe m+dpin a g+pan u, ujan+di m+nöŋ yan+ l+. God Manö u kal+ kliñ riköm hagla, ‘God ejol n+pe gau hagö, nöp n+magö kale udein-aböl me,

kabö ma nöp u b+n+ŋ gagnab,’ a g+la,” a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö r+mnab halö kal+ kliñ riköm hagla, ‘God B+ Kub u, n+pe b+ n+ŋö aka b+ pir alep, a gagmim,’ a g+la,” a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas n+p dam dum kub yab+u ap amöm, ram m+nöŋ aij aij b+ kub ke ke abadpal gau Jisas n+p yamöm haga,

* 4:2: Eks 34:28 * 4:4: Dud 8:3 * 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16

⁹ “Ne kugom y+mmön, hib yad hagö adö laŋ arö, yad ram m+ñöŋ an+ib gai i magöŋhalö nape nöp ñ+nabin,” a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden n+p haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kal+ kññ r+köm hagla, ‘God B+ Kub hib n+pe u nöp hagpe adö arn+m; wög n+p nöp g+mim,’ a g+la,” a ga. *

¹¹ Jisas an+g hageia n+ŋöm k+jaki, Jisas n+pe nan naij r+mnap g+n+m a göm g+ g+ wasö n+ŋöm, n+p arö göm arö n+ŋöl g+, ejol r+mnap apöm, n+p ap a+ ba göm abad m+deila.

Jisas ram m+ñöŋ Galili il göm n+bi b+ gau God manö hag ña

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Ñ+n an+ibu Jon b+ ñ+g pak ñeb u n+p nag+ leila, Jisas manö an+ibu apdi n+ŋöm, ram m+ñöŋ Galili ado g+ ara. *

¹³ Amöm daun n+pe Nasared am m+dageia; am m+deia daun pro Kapaneam, ram m+ñöŋ Sebyulan Napdalai aŋ au m+döp Ñ+g Waŋö Galili go+ au.

¹⁴ Jisas ram m+ñöŋ an+ibu amöm, n+bi b+ gau kal+p manö aij u hag ñ+ ajm+döp u me, b+ God manö hagep Aisaia g+nab a göm kal+ kññ r+ka rö nöp ga. N+pe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram m+ñöŋ Sebyulan abe Napdalai abe, Ñ+g Waŋö Galili go+ au,

Ñ+g Jodan s+dö wad arab böŋ lau,
Juda n+bi b+ wasö ram m+ñöŋ Galili au m+dpal gau
kale mailö kub yab+ n+ŋbal.
S+ibön gau m+döm umöl rö la u

* **4:10:** Dud 6:13 * **4:12:** Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

pen mailö kub u hadö nɨŋbal,” a ga. *

¹⁷ Jisas ñɨn anɨbu il göm, nɨbi bɨ gau kalɨp God manö aij u hag ñɨ ajöl gɨ haga, “Nan si nan naij gɨpim adö u, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun a gɨmim, arö gɨmim. Söl mɨdöp, God nɨbi bɨ udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɨdeinab; ñɨn hain pör abad mɨdmɨdim u, mɨñi auöp!” a ga. *

Jisas bɨ mɨhau mɨhau, “Kale yad aip aumim,” a ga
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñɨg Waŋö Galili goɭ adö au ap lug aramöm nɨŋa, bɨ kabsaɭ udep mamil mɨhau, uben yumil kabsaɭ udailö. Bɨ madöl mɨhau, nɨmam ap hib nɨpe u Saimon, nɨmam ap hib nɨpe u Edru. Saimon nɨp hib ap Pida a gɨmɨdal.

¹⁹ Jisas kalɨp mɨhön nɨŋöm haga, “Yɨp hain gɨmil. Yad kalöp gɨnö, kale mamil mɨhau, kabsaɭ udep bɨ wasö, nɨbi bɨ udep bɨ mɨdeinabil,” a ga.

²⁰ Hagö, haga rö nöp nɨŋmil, kabsaɭ udailö uben gau arö gɨmil, Jisas aip ajmɨdil.

²¹ Pen magö ap rapɨn amöm nɨŋa, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñɨg magɨb mɨgan u apɨlap mɨdöl göm, uben luöl udöl gɨ mɨdeila. Jisas nɨŋöm, kalɨp mɨhön wɨñ alö,

²² kale nap Sebedi ñɨg magɨb au arö gɨmil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm nɨbi bɨ kalɨp manö hag ña
(Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram mɨnön Galili aŋ gau gɨ ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nɨbi

* 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27

bɪ udöm abad mɪdeinab manö aij u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ ajöl gɪ, nan nɪhön nɪhön nɪbi bɪ gau kalɪp ga gau gö kamɪŋ lɪmɪdöp. *

²⁴ Anɪg gö, ram mɪnönj Siria nɪbi bɪ gau magöŋhalö manö anɪbu nɪŋöm, nɪbi bɪ nan nɪhön nɪhön ga gau daulö, Jisas gö kamɪŋ lɪmɪdöp. Nɪbi bɪ anɪb gau, rɪmnap nan ga; rɪmnap hañ romanj ilön kub ga; rɪmnap kɪjaki abanj ala; rɪmnap amgö mɪmainö auö, ap lug paköm gɪl gɪl gɪmɪdal; rɪmnap ñɪn ma kɪla ga; pen nɪbi bɪ nan nɪhön nɪhön ga gau daulö, Jisas gö magöŋhalö kamɪŋ la. *

²⁵ Pen Galili nɪbi bɪ löm, Dekapolis nɪbi bɪ löm, Jerusalem nɪbi bɪ löm, Judia nɪbi bɪ löm, ñɪg Jodan nö lödanj au nɪbi bɪ löm, iru nöp Jisas arö nɪŋöl gɪ, hain arla. *

5

Jisas nö ilö laŋ am mɪdöm, manö hag ña
(Luk 6:20-23)

¹ Jisas, nɪbi bɪ iru nöp anɪb gau nɪŋöm, am nö ilö laŋ bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ u aip asɪk mɪdöl göm, kalɪp manö hag ña.

Nɪbi bɪ mɪñ mɪñ gɪnaböl
(Luk 6:20-23)

² Jisas nɪpe kalɪp hag ñöl gɪ haga,
³ Nɪbi bɪ gau, hon nɪbi bɪ aij wasö,
God nɪpe nöp hanɪp gɪ ñɪnab a göm,
God nɪp hag nɪŋnaböl gau,

* 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8

God kalıp udöm kumi kabö adö laŋ abad
mideinab u me,
miñ miñ göl. *

⁴ Nibi bi mitöŋ gıpal gau,
God kalıp hag udnab u me,
miñ miñ göl. *

⁵ Nibi bi hain agamij midpal gau,
kale minöŋ naböŋ it i udnaböl u me,
miñ miñ göl. *

⁶ Nibi bi, God haga rö nöŋ gınabun a göm, niŋbal
gau,
God kalıp abad mideinab u me,
miñ miñ göl. *

⁷ Nibi bi kale nibi bi gau kalıp mög niŋöm ud aij
gınaböl gau,
God kalıp pen u rö nöŋ mög niŋöm ud aij gınab u
me,
miñ miñ göl.

⁸ Nibi bi God nıp gası añı niŋbal gau,
God nıp niŋnaböl u me,
miñ miñ göl.

⁹ Nibi bi niŋnaböl, nibi bi rımnab pen pen
gınaböl gau,
kale apöm hagnaböl, 'Kale unbö gagmim,
agamij midaimim,' a gınaböl gau,
God kalıp ñı pai yad a gınab u me,
miñ miñ göl.

¹⁰ Nibi bi kale God haga rö nöŋ gınabun a gı
midlö,
nibi bi rımnab kalıp gı naij gınaböl u,

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11

* 5:6: Ais 55:1-2

God kalip udöm kumi kabö adö laŋ abad
mideinab u me,
miñ miñ göl. *

¹¹ “Kalöp Jisas nibi bi nipe a göm gi naij göm,
manö piral hagöm hag juaiöl, kale miñ miñ yabił
gimim. *

¹² Bi God manö hagep hadame nöp gau kalip
adö anibu nöp gila. Anib u, kalöp u rö nöp
geinaböl u, gasi kub u niŋagmim; God hanip kumi
kabö adö laŋ ud aij ginab a gimim, miñ miñ yabił
gimim,” a ga. *

*God nibi bi nipe gau kale dö sol rö midpal; kale
mailö rö midpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ Jisas manö anibu hagöm haga, “Nibi bi
minöŋ naböŋ ił i midpal gau, dö sol rö kale
midpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyaŋ kal
gagnab; böŋ nöp naij göp a göm, abhib jaköm ud
yunaböl.

¹⁴ “Daun kub dum laŋ midöm, pi göl midnim rö
lagnab; waiö yabił mideinab. Anib u rö, nibi bi
minöŋ naböŋ ił i midpal gau kalip hapö mailö rö
midpim. *

¹⁵ Nibi bi gau hapö lauöm rin cög miŋan gau pi
gagnaböl. Adö au gi laŋ rik lilo mailö gö, nibi bi
ram raul miŋan gau magöŋhalö niŋ aij ginaböl. *

* **5:10:** 1Pi 3:14 * **5:11:** 1Pi 4:14 * **5:12:** 2Kr 36:16; Ap 7:52

* **5:14:** Jon 8:12; 9:5 * **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

¹⁶ Anib u rö, kale nibi bi gau kalip gi aij gipe, nibi bi gau kalöp niñöm, Nap kumi kabö adö lanj midöp hib nipe nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

¹⁷ “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mosıs nip lo manö haga manö adö u abe, bi God manö hagep rimnap hagla manö adö u abe, arö gimim a ginig auöp a ginabim u pen u wasö! Yad aubin u, bi God manö hagep gau ginab a gila rö magöñhalö ginam a gem aubin. *

¹⁸ Yad kalöp niñö yabiñ hagabin. Kumi kabö adö lanj abe, minöñ naböñ il i abe böñ nöp ur ginab u pen God Manö u manö magö rimnap ur gagnab; magöñhalö pör pör nöp mideinab. Manö niñön niñön haga u, magöñhalö haga rö nöp ginab. *

¹⁹ “Anib u, nibi bi an God lo manö u niñöm, manö pro magö ap arö ginam a göm, nibi bi gau halöwölö hag ñö arö ginaböl u, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u, hib kale ap lugnab. Pen nibi bi an God lo manö niñöm, niñ aij göm, nibi bi gau kalip hag ñi aij ginaböl u, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u, hib kale ap rannab. *

²⁰ Bi Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb bi gau abe, ‘God haga rö nöp gipun,’ a gipal u pen kale yiñariñ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp niñmim kabö rö nöp hain gimim. Anig ginabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö lanj au abad mideinab.

* **5:16:** Ep 5:8-9; 1Pi 2:12
21:33 * **5:19:** Jem 2:10

* **5:17:** Ro 3:31

* **5:18:** Luk 16:17;

*Nibi bi kotmat kale gau aip manö hag jîm
ñîmim mîdaimim
(Luk 12:57-59)*

²¹ “Hadame nöp napîs nahai îlaŋ gau God lo manö hagnîdal adö u kale niŋbim. Kale hagnîdal, ‘Wip al pakagmim. Nibi bi ap, nibi bi ap al pak lî nab u, manö kub niŋnab,’ a gîmîdal. *

²² Manö anîbu niŋbim u pen kalöp miñi hag aij gînam. Nibi bi ap, nibi bi ap niŋ niŋö mulu lugnab u, manö kub niŋnab. Nibi bi ap, nibi bi ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, niŋ manö kub hagnaböl. Nibi bi ap, nibi bi ap niŋ hagnab, ‘Ne bi hauŋ halö,’ a gî nab u, ram mînönj mab ke inab mîgan yaŋ arnîm rö löp. *

²³ “Anîb u, ne nan God niŋ sabe gî ñeb dam kabö bîd adö u sabe gî ñîniŋ, añ mam ne niŋ gîna rö manö mîdöp a gî nabön u, *

²⁴ nan God niŋ sabe gî ñeb anîbu kabö bîd au arö gîmön, niŋpe aip manö hag aij gîmön, uri agamîj mîdaiul a gîmön, ado gî ap nan anîbu God niŋ sabe gî ñîmön.

²⁵ “Nan niñhön gî naij gî nabim u, kalöp manö kub hagnîg, dam adan aŋ gau hain ud arlö niŋöl gî, kalîp aip manö anîbu hag ud asîkmim, dîm ñöl mîdaimim. Wasö u, kalöp dam bi kub u niŋ ñeinaböl, niŋpe pen kalöp ud polisman kai kalîp ñö, kalöp dam nagî lî naböl.

²⁶ Yad kalöp niŋö yabiŋ hagabin, nan nabönj kale u böŋ nöp nabönj ral pîs gîmim höŋ arnabim.

Nibi si bi si gîpal

* 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17
11:25

* 5:22: 1Jn 3:15

* 5:23: Mak

27 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp nıñbım. Manö anıbu hagla, ‘Nıbi si bı si gagmım,’ a gıla. *

28 Pen yad kalöp hagabin, bı ap nıbi ap nıp nıñöm, nıp gıbnep a göm gası nıñnab u, God nıñö, bı anıbu gası nıpe anıñ nıbi anıbu si gınab.

29 Anıb u, amgö magö yijig lau nıñöm, nan si nan naij gep rö lainım u, amgö böñ anıbu ud ju yumım. Pen amgö kale u mög nıñnabım u, nan si nan naij gımım, mab ke inab mıgan anıñ armım rö löp. *

30 Pen nımagö yijig k+d u u rö nöp, nan si nan naij gınıg gainım, rıb gı dö gı yumım. Anıg gımım me, nıñ böñ lap nöp mıdö kamıñ arnabım. Wasö u, mab ke inab mıgan anıñ arnabım. *

*Jisas nıbi hag yuep manö hag ña
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

31 “Kale nıñbım, manö ap hagla, ‘Bı ap nıbin nıp arö gınıg, nıbi i böñ nöp arö gınam a göm, kalı kılın bad ap rıköm, nıbi anıbu nıp ñöm me, böñ nöp arö gınab,’ a gıla. *

32 Pen yad kalöp hagabin: bı ap, nıbin nıpe bı ap si udagnab wasö, pen nugmul nıpe nıbin yıharıñ nöp arö gınab u, gı naij gınab. Pen nıbi u nıp anıg göm arö gö, am bı hain nıbö ap udnab u, bı u nıpe nıbin nıpe arö gınab u me, nıpe anıg gö, nıbin nıpe bı si udep nıbi lınab. Pen bı an nıbi anıbu udnab u, nıpe u rö nöp nıbi si udep bı lınab. *

* 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18

* 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43

* 5:32: 1Ko 7:10-11

* 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47

* 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4

*Manö nîjō yabîl hagabun, a gîpal
(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

³³ “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp nîjbim. Manö anîbu hagla, ‘Kale Bî Kub amgö ilö nîpe manö nîjō yabîl hagnabim u, hagnabim rö nöp gîmim. God nîpe nîjmîdöp nîjôm hagnabim rö nöp gîmim,’ a gîla. *

³⁴ Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagnîg, ‘God amgö ilö adö u nîjō hagabin,’ a gîmim hagagmim. ‘Ram mînönj kumi kabö adö lanj au mîdöp rö, nîjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; God nîpe ram mînönj anîb au sea kinj adö au asîk mîdöp. *

³⁵ ‘Mînönj nabönj îl i mîdöp rö nîjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; God nîpe sea kinj adö au asîkôm, ram mînönj îl i ma adö au abö gî mîdöp. ‘Jerusalem mîdöp rö nîjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; u Kinj Kub yabîl daun kub nîpe me. *

³⁶ ‘Nabîc yad mîdöp rö, nîjō hagabin,’ a gîmim hagagmim. Kale ke gîpe, nabîc unj kale añî ap ule aka pîr ranagnab.

³⁷ Anîb u, ‘Gînabin’ a gîmim, ‘Gînabin’ nöp a gîmim; pen ‘Gagnabin’ a gîmim, ‘Gagnabin’ nöp a gîmim. Manö kuöyay lîmim hagnîm, lîmim hagnîm u, Seden kalöp gasî ñö, hagnabim.

*Jisas pen pen gep manö haga
(Luk 6:29-30)*

* **5:33:** Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * **5:34:** Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * **5:35:** Sam 48:2; Ais 66:1

38 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp nîṇbim. Manö anîbu hagla, ‘Amgö magö u bîg juaiöl, kalîp pen abe bîg jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kalîp pen abe pa jö gîmim,’ a gîla. *

39 Pen yad kalöp hagabin: bî ap kalöp gî naij gainîm, nîp pen gî naij gagmim. Bî ap kalöp alaun pak hil gainîm, ado gîmim böṇ lap abe paknîm.

40 Bî ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u yîp hajî gî,’ a gainîm, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñîmim.

41 Bî ap kalöp hag nîṇöm, ‘Nan wadî i dam ka au yumön aumön,’ a geinab u, jî nîṇagmim; ka hagöl au hil gîmim, dam yîharîṇ ka au yumim aumim.

42 Nîbi bî rîmnap kalöp, ‘Hanîp nan rîmnap ñîm,’ a gaiöl, haṭöwaṭö ñîmim. Pen nîbi bî rîmnap kalöp, ‘Hanîp nan rîmnap yîharîṇ ñîbe, hainö pen kalöp ado gî dam ñînabun,’ a gaiöl, arö gagmim, haṭöwaṭö ñîmim.

Koṭmaṭ kale gau kalîp mîdmagö lîmim

(Luk 6:27-28,32-36)

43 “Manö ap hagla u, u rö nöp nîṇbim. Manö anîbu hagla, ‘Mîdaimam kale gau kalîp mîdmagö lîmim; nîbi bî koṭmaṭ kale gau kalîp mulu adîṇ nîṇmim,’ a gîla. *

44 Pen yad kalöp hagabin: nîbi bî koṭmaṭ kale gau, kalîp mîdmagö lîmim; nîbi bî kalöp gî naij gîpal gau, God nîp sabe gîmim, ‘Kalîp abad mîd aij gîmön,’ a gîmim. *

* 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21

* 5:43: Lep 19:18

* 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20

⁴⁵ “Kale anig ginabim u, Nap kumi kabö adö lan midöp u, ñi pai nipe yabił mideinabim. Nipe gö, sidö mailö gö, nıbi bı gi aij gıpal gau abe, nıbi bı gi naij gıpal gau abe, mailö gab. Nipe gö, mön alöm, nıbi bı gi aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gi naij gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp.

⁴⁶ Kale nıbi bı kalöp midmagö libal gau nöp ud aij ginabim u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp ginabim. Anig geinabim u, God ne aige göm ñiñi löm kalöp nan aij ñinab.

⁴⁷ Kale añ mam kale gau nöp hag wi hai udnabim u, nıbi bı God nıp gası niñagpal gau, nıbi bı yi harıñ gau kalıp gıpal rö nöp ginabim.

⁴⁸ “Anıb u, Nap kumi kabö adö lan gi aij yabił gab rö, kale u rö nöp gi aij yabił gımim. *

6

Nıbi bı nan midagöp gau kalıp abönamö ñimim

¹ “Pen kale, hib kub udun a gımim, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gımim gıpe u, Nap kale kumi kabö adö lan midöp u nipe niñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. *

² Nıbi bı rımnap, God nıp niñ udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnap ñinıg, Juda magum gep ram nıbi bı iru midnaböl raul u aka, adan kub nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö ilö adö au ñinaböl. Ginaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale

* **5:48:** Lep 19:2; Dud 18:13 * **6:1:** Mad 23:5

pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

³ “Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñınıg, waiö ñagmim;

⁴ agamıj pi gımim rö ñımim. Nan nıhön agamıj gıpim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabım nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

Jisas God nıp sabe gep manö hag ña

(Luk 11:2-4)

⁵ “Kale God nıp sabe gınıg gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpıl rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram añ u mıdöm aka, am adan ramö gau mıdöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpıl. Gıpıl anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. *

⁶ Anıb u, kale God nıp sabe gınıg, ram magö raul mıgan kale u amım, ajöñ gı ñımim, Bapi hon amgö nıñagpun nıp sabe gımim. Nan nıhön agamıj gıpim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıhön nıhön gınabım nıñöm, manö kale nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

⁷ “Nıbi bı God Manö nıñagpal gau, nıp sabe gınıg, manö mılö kub yabıt hagpal. Gası kale nöp nıñöm hagpal, ‘Manö mılö kub hagno me nıñnab,’ a gıpıl. *

⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıhön God nıp sabe gınıg gabım gau, nıpe nöd nıñnab. *

* 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14

* 6:7: 1Ki 18:26-29

* 6:8: Mad

- ⁹ An+ib u, God n+ip sabe g+in+g, hagmim,
 ‘Bapi kub kumi kabö adö laŋ m+idpan;
 hib ne i adö laŋ m+idöp.
- ¹⁰ Ne han+ip udmön abad m+idaimön.
 Ne kumi kabö adö laŋ hagpan rö n+ŋbal u,
 hon aui m+nöŋ naböŋ i+ i g+i n+imön n+ŋun hon
 abe manö nöp n+ŋun. *
- ¹¹ Han+ip nan n+ŋeb r+imnap n+ime l+imön;
 pör pör n+ŋban rö u n+in añ+ añ+ n+imön.
- ¹² N+ibi b+i r+imnap han+ip g+i naij g+ipal n+ŋun arö
 g+ipun rö,
 hon g+i naij g+ipun u u rö nöp n+ŋmön arö
 g+imön. *
- ¹³ Hon g+i naij gun rö löp u,
 ne han+ip abad m+idö, hon g+i naij gagun,’ a
 g+mim. *
- ¹⁴ “N+ibi b+i r+imnap kalöp g+i naij gaiöl n+ŋmim
 arö g+inabim u, Nap kale kumi kabö adö laŋ
 m+idöp u nan si nan naij kale g+inabim u u rö nöp
 n+ŋöm, arö g+inab. *
- ¹⁵ Pen n+ibi b+i r+imnap kalöp g+i naij gaiöl n+ŋmim
 arö gagnabim u, Nap kale nan si nan naij kale
 g+inabim u u rö nöp n+ŋöm arö gagnab.

Nan n+ŋeb hil g+ipal

- ¹⁶ “Kale nan n+ŋeb arö g+in+g, n+ibi b+i God n+ip
 gas+ n+ŋbun, a göm, piral nöp g+ipal rö, gagmim.
 Kale, ‘Hon mulu halö halö rö m+idno, n+ibi b+i
 n+ŋöm hagnaböl, “God n+ip gas+ n+ŋöm, nan n+ŋeb
 hil göm me, mulu halö halö m+idpal,” a g+inaböl,’

* **6:10:** Luk 22:42 * **6:12:** Mad 6:14-15; 18:21-35 * **6:13:** Luk
 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * **6:14:** Mak 11:25-26

a göm, piral anig gınaböl. Yad kalöp niñö yabił hagabin: niñi bi hanip niñlañ, a göm gınaböl anib gau, niñi bi gau niñöm hib kale haglö adö arnab u pen God kalip nan aij kumi kabö adö lañ ñagnab. *

¹⁷ Kale pen nan niñeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö midagaimim. Ñig pak aij gımim, wel limim, kom gımim midaimim.

¹⁸ Anig geinabim me, kalöp niñi bi nan magö hil gıpal gau a göm, niñagnaböl. Nan agamij gıpm u, Nap kale, hon amgö niñagpun Bi u, niñpe magöñhalö niñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñinab.

Amun God aip midaiun a gımim, niñöl gi midaimim

(Luk 12:21,33-34)

¹⁹ “Pen mınöñ naböñ il i nan aij aij gau ud magum gun, a gımim gası u niñagmim. Niñön gınig: nan anib gau ud magum geinabim, sıpsop niñöm, hij göm, si udöm gınaböl. *

²⁰ Anib u, nan aij kale rö gau, God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum gıpe, sıpsop niñagnım, hij gagnım, si udagöl, midep nöp midainım. *

²¹ Nan aij kale mınöñ naböñ adö il i ud magum geinabim u, gası kale mideinab mınöñ naböñ adö il i; nan aij kale God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au ud magum geinabim u, gası kale u arnab anib lañ.

* **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mad 19:21; Luk 18:22

*Hañ roman mailö u**(Luk 11:34-36)*

²² “Amgö magö hañ roman hapö mailö rö mîdöp. Amgö magö kale u aij mîdö, mailö aij gö nîŋ aij gî nabim.

²³ Pen amgö magö kale u naij gö, hañ roman kale u sîbön gî nab. Mailö gîböp pen bön nöp sîbön gö, nan ap nîŋagnabim. Kale mailö nîŋagpim u, sîbön göp rö mîdpim.

*Mani nan gau god ap rö mîdagnîm**(Luk 16:13; 12:22-31)*

²⁴ “Bî añî ap, bî kub mîhöp kalîp wög gî ñî nîm rö lagöp. Nîhön gî nîg: bî kub ap nîp nîŋö aij geinab, ap nîp arö gî nab: pen bî kub ap nîp nîŋö aij geinab, ap nîp arö gî nab. Anîb u, kale mani nan aij mînön nabön adö îl i mîdöp gau, nîŋbe aij gö, God nîp arö gî nabim rö löp u, nîŋ aij gî mim.

*Gasî kub nîŋagmim**(Luk 12:22-31)*

²⁵ “Adö anîbu me kalöp hagabin: nan gai nîbö ñîŋun mîdaiun, waîj gai nîbö rol gun mîdaiun, a gî mim, gasî kub u nîŋagmim. Kamîŋ mîdep u nan kub; nan ñîŋeb nan pro. Uri mîdpun i, hañ roman nan yabî; hañ roman waîj rol gep nan pro. Anîg gö nîŋmim, God kalöp gî la u, nîpe nan ñîŋeb, waîj hañ roman rol gep, nan pro anîb gau ñagnab a gî nîŋbim ar? *

²⁶ Kale nîŋbim, yaur gau nan yîŋ yîmagal; wid, rais, nan gau rîk dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laŋ u kalîp abad mîdö, nan

* 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7

ñiñbal. Anib u, yaur u nan yiñharin u pen nipe nan ñö ñiñbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a giñibim ar? *

²⁷ Aka, gasi iru niñjun me, rapin midun umnabun a gi gasi niñibim ar?

²⁸ “Pen niñhön ginig waliñ nan gau gasi iru niñibimñ Nan piñpiñ be gau ranöb gau, wög gagöm, waliñ gagöm, gipal.

²⁹ Pen kin Solomon mani iru midö rib adik aij yabiñ gimidöp u, nan piñpiñ anib gau rö rib adik aij gaga. *

³⁰ Nan piñpiñ anib gau nan yiñharin. Pör midöm wasö, miñi rö midöm, rol rö laubal. Pen God nan yiñharin anib gau gi löm rib adik aij gi ñöb u, niñhön ginig hanip abad midagnab a gimim niñibimñ Kale anig gasi niñnabim u, kale God nip niñ ud aij gagpim.

³¹ “Anib u, nan mai niñjun, ñig mai niñjun, waliñ niñhön rol gun, a gimim, gasi kub u niñagmim.

³² Niñi bi God Manö niñagpal gau, nan anib gau udun a göm, gasi kub anibu rö niñbal. Pen kale niñibim, Nap kale kumi kabö adö lañ midöp u, kale nan niñhön niñhön midagöp u niñöb. *

³³ Anib u, God niñi bi rimnap udöm abad mideinab u, hanip u rö nöp udnab a gimim gasi añi niñmim; God nipe haga rö nöp gi midaiun a gimim, gasi añi niñmim; kale anig gipe arö me, nan niñheb, ñig niñheb, waliñ rol gep, nan anib gau magöñhalö kalöp ñinab. *

* **6:26:** Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6

* **6:32:** Mad 6:8 * **6:33:** 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17

34 Anib u, rol ruö n̄hön gun m̄daiun, a ḡmim gasi kub u n̄nagmim. N̄n uri u n̄n uri. Uri n̄n i nöp nan m̄n̄jör r̄mnap m̄döp u, u nöp gasi n̄n̄mim.

7

*N̄bi b̄i r̄mnap kalip manö kub hag ḡmim
(Luk 6:37-38,41-42)*

¹ “Hon n̄bi b̄i aij a ḡmim, n̄bi b̄i r̄mnap kalip gasi naij n̄n̄nabim u, manö anibu ado ḡi kale ke aunab.*

² Anib u, n̄n̄ aij ḡmim. Kale n̄bi b̄i r̄mnap kalip ḡnabim rö, God kalöp pen ḡnab. Kale n̄bi b̄i r̄mnap n̄n̄mim manö kub hag ḡnabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag ḡnab.*

³ Mab po amgö kale pak har̄i göl m̄döp u, n̄hön ḡn̄g mab po anibu nan ȳhar̄i a ḡmim, namam nan acip amgö n̄pe m̄döp u n̄n̄mim h̄agpim?

⁴⁻⁵ Ne b̄i manö p̄iral h̄agep b̄i. Mab po amgö kale pak har̄i göl m̄döp u n̄öd ud yumim, amgö n̄n̄ aij ḡmim, namam nan acip amgö n̄p m̄döp u n̄p, ‘Ud yūn’ a ḡmim h̄agmim.

⁶ God nan ūt n̄pe gau, kain h̄apeb gau kalip n̄agmim. K̄bap m̄lep gau, kaj gau m̄döp, a ḡmim ud yuagmim. Pen n̄hön ḡn̄g: ud yunabim, kale abö jö ma jö ḡi yuöm, ado ḡi apöm kalöp haunaböl.

*Hon aigöl gun b̄i kub n̄p sabe gun?
(Luk 11:9-13)*

* **7:1:** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:2:** Mak 4:24

⁷ “Nan nîhön mîdagainîm u, God nîp hag nîŋbe kalöp ñî nab. Pen nan rîmnap ulhai nîŋnabim u, udnabim. Hanîp ajöŋ hiîk, a gîmim, pak gu gîpe, kalöp ajöŋ u hiîknab. *

⁸ Pen nîhön gînîg: nîbi bî God nîp hag nîŋnaböl u, hag nîŋnaböl rö nöp gî nab. Nan ulhai nîŋnaböl u kalîp yamnab. Pen, ajöŋ u hiîk, a göm, pak gu gu gîlö, hagnaböl rö nîŋöm hiîknab. *

⁹ “Kale bî nap gau, ñî pai kale ap maj ap ñî a gö, kale kabö ñî nabim?

¹⁰ Aka pen, kabsaŋ ap ñî a gö, hainjo ap ñî nabimŋ U anîg gagnabim.

¹¹ Kale nîbi bî aij wasö u pen ñî pai kale gau, nan aij gau nöp ñî nabim. Nap kale kumi kabö adö laŋ bî aij yabîŋ u, pîral gagnab; kale hag nîŋnabim u, nîpe kalöp nan aij ñî nab. *

¹² “Pen kale ke, hanîp adö u gîlaŋ, adö u gaglaŋ, a gîmim nîŋbim, adö u nöp nîbi bî gau kalîp gîmim. Mosîs God lo manö udöm kalî kliñ rîka manö u abe, bî God manö hagep kalî kliñ rîkla manö u abe, îl me anîbu. *

Adan pro, adan majö

(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yaŋ adan kub u waiö nîŋöm am aij gîpal. Nîbi bî iru nöp mîgan anîbu arbal. Anîb u, kale nîŋ aij gîmim, pör mîdep adan pro u udmim armim. Adan pro anîbu ulham arnaböl. Nîbi bî aîñ aîñ nöp, adan pro mîlö anîbu klö göm ulhai nîŋöm arnaböl.

* **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * **7:8:** 1Jn 3:22; 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10

*Piral hagnaböl, nɪŋ aij gɪmim**(Luk 6:43-46)*

¹⁵ “Pen nɪbi bɪ God manö hagabun a göm piral hagnaböl gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm mɪdöl gɪ, kain hapeb nɪbi bɪ hau löp rö u kalöp gɪnaböl. Anɪb u, nɪŋ aij gɪmim. * ”

¹⁶ Nɪbi bɪ mɪd aij gɪpal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naij gɪnaböl rö nɪŋmim, kalɪp nɪŋ aij gɪnabim. Kale nɪŋbim, nagi yɪharɪŋ kalɪ kalɪ halö gau magö ñɪŋeb u pɪlö gu ñɪŋagnabim. *

¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöp gɪnab. Mab magö ñɪŋeb ur gau, mab magö ñɪŋagep pɪlagnab. Pen mab magö ñɪŋagep ur gau, magö ñɪŋeb pɪlagnab.

¹⁹ Pen mab magö aij pɪlagnab gau, rɪb gɪ dö gɪ dam mab inab u yunaböl. *

²⁰ Anɪb u, nɪbi bɪ gau nagi gɪnaböl adö u nɪŋmim, nɪbi bɪ gau aij, nɪbi bɪ gau naij a gɪmim nɪŋnabim. *

*Jisas “Yad kale nɪŋagmɪdin,” a gɪnab**(Luk 13:25-27)*

²¹ “Nɪbi bɪ yɪp, ‘Bɪ Kub hon!’ ‘Bɪ Kub hon!’ a gɪpal gau magöŋhalö, God kalɪp udöm abad mɪdeinab, a gɪ gasɪ u nɪŋagmim. Bapi yad kumi kabö adö laŋ mɪdöp u hagöp rö gɪpal nɪbi bɪ gau nöp kalɪp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab. * ”

²² God nɪbi bɪ manö kub hagnab ñɪn u, nɪbi bɪ iru nöp yɪp hagnaböl, ‘Bɪ Kub, hon nɪbi bɪ ne nöp.

* **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem

3:12 * **7:19:** Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mad 12:33

* **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25

Hib ne nöp hagin, manö ne hag ñino. Hib ne nöp hagin, nan nibi bi kijaki aban ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagin, nan gagep rö gau iru nöp gino, a ginaböl.

²³ Yip anig hagnaböl u pen yad kalip hagnabin, 'Yad kale niŋagmidin; kale gi naij nöp gipim, ke gau arim!' a ginabin. *

Bi mihöp ram mihöp gilo

(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ "Bi gasi niŋeb yabił ap, ram nipe u ginig, kabö adö lan ginab. Hainö hadal kub apöm, möŋ kub alöm, ñig ul apöm ginab u pen ram nipe kabö adö lan gi pidöŋ ginab u, pa jö ma jö gi ud aragnab. Anib u rö me, nibi bi manö yip niŋöm, niŋ udöm, hagpin rö ginaböl gau.

²⁶⁻²⁷ "Pen bi gasi niŋ aij gagnab ap, ram nipe u ginig, minöŋ kabö kulup adö au ginab. Hainö hadal kub apöm, möŋ kub alöm, ñig ul apöm, ram nipe u böŋ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. Anib u rö me, nibi bi manö yad niŋöm hagpin rö gagnaböl gau," a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manö anibu hag hakö niŋöl gi, nibi bi iru nöp ap mideila gau niŋöm hagla, "God lo manö hag ñeb bi hon gau manö hagpal rö hagagöp; nipe bi manö niŋ aij yabił göm hagöp," a göm, aiö yabił gila. *

8

Jisas bi wös hapeb la u gö, kamŋ la

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

* **7:23:** Sam 6:8; 2Di 2:19

* **7:28-29:** Mak 1:22; Luk 4:32

¹ Jisas nö ilö laŋ m̄deia u arö göm, s̄r yan ap lugö n̄ñöl ḡi, n̄ibi b̄i iru nöp n̄ip hain ḡila.

² Pen b̄i wös hapeb la ap, Jisas m̄deia söl au amöm, kugom ȳimöm, ubör ȳihön göm haga, “B̄i Kub. Ne ȳip gö kam̄iŋ l̄in̄ig, gö kam̄iŋ l̄inab. Ȳip kam̄iŋ l̄inab u, yad God sabe gep ram raul arn̄ig gabin u, ȳip w̄ihö gagnaböl,” a ga.

³ An̄ig hagö, Jisas ñ̄imagö m̄löbö löm b̄i an̄ibu ud n̄ñöm haga, “Yad ḡinabin; nöp kam̄iŋ laŋ,” a gö, magö an̄ibu nöp n̄ip kam̄iŋ lö n̄ñöl ḡi,

⁴ Jisas b̄i an̄ibu n̄ip haga, “Nöp ḡinö kam̄iŋ löp an̄ibu, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hag ñ̄agmön wasö. Am b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i gau kal̄ip nöp yammön hagmön, ‘Ȳip kam̄iŋ löp n̄ñim!’ a ḡimön. An̄ig hagmön, Mos̄is haga rö, yaur ap God n̄ip pak sabe ḡi ñ̄imön. An̄ig geinabön, n̄ibi b̄i gau n̄ñöm hagnaböl, ‘N̄ip kam̄iŋ löp u me an̄ig gab,’ a ḡinaböl,” a ga. *

Jisas, ami b̄i kub b̄i wög ḡi ñ̄eb n̄ipe u n̄ip gö, kam̄iŋ la

(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö n̄ñöl ḡi, ami b̄i iru nöp abad m̄idm̄idöp b̄i kub ap, Jisas ȳip ḡi ñ̄in̄im a göm apöm Jisas n̄ip haga,

⁶ “B̄i Kub, b̄i wög ḡi ñ̄eb yad u n̄ip m̄iña kub göm, ilön neb neb gö, aŋa gagöp; ram au um m̄idöp,” a ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am n̄ip ḡinö kam̄iŋ l̄inab,” a ga.

⁸⁻⁹ Hageia, ami b̄i kub an̄ibu haga, “B̄i Kub, n̄ñö hagpan u pen yad b̄i kub rö ram yad u

* 8:4: Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14

aumön. Yad niñbin u, ami bi kub rimnap yip abad midlö, yad pen ami bi rimnap kalip abad midem, 'Arim,' a ginö, arbal halö; 'Auim,' a ginö, aubal halö. Bi yip wög göp u nip, wög gau anig gimön anig gimön a ginö, göp. Anib u rö, ne yiharin, 'Kamin lañ,' a gimön, nip kamin linab," a ga.

¹⁰ Anig hagö Jisas aiö göm, nibi bi hain areila gau kalip haga, "Bi anibi milö gau nibö u pen, God göp rö niñ aij yabit göm me, anig hagöp. Bi hon Isrel nibö ap, God nip niñ ud pidöñ göm hagöp anibu rö hagö, yad niñagpin.

¹¹ Anib u, hainö nibi bi milö gau nibö gau, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ abad mideinab an u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bi aip asiköm, nan niñeb iru niñöm, miñ miñ göl gi mideinaböl.
*

¹² Kale anig göm am mideinaböl, pen nibi bi hon Isrel nibö gau, am an anibu midageinaböl rö löp. God kalip hag yueinab, am mideinaböl höñ sibön göp adö yañ. Kale mitöñ magö göm meg magö hau jö ma jö gi niñöl gi mideinaböl," a ga.
*

¹³ Anig hagöm, Jisas ami bi kub anibu nip haga, "Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp ginab," a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamin la.

*Jisas Pida nibor nip gö, kamin la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

* **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm niŋa, Pida nībor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö laŋ um m̄deia.

¹⁵ Jisas nījöm, am Pida nībor ñīmagö nīpe ud nījö, magö u nȫp kam̄iŋ lö, nīpe uraköm, Jisas nīp nan magö ud lī aij ga.

*Jisas nībi bī iru nȫp gö, kam̄iŋ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁶ Dugo magö u, nībi bī kijaki aban ala gau abe, nībi bī nan ga gau abe, dam Jisas m̄deia u aueila, nīpe kijaki gau hag höŋ yuöm, nībi bī ñī pai nan ga gau gö magöŋhalö kam̄iŋ la.

¹⁷ Nīpe ga an̄bu, bī God manö hagep Aisaia, hadame nȫp gīnab a göm kalī klīñ rīka rö nȫp ga. Nīpe kalī klīñ rīköm haga, “Han̄p nan ga gau gö kam̄iŋ la.

Nan nīhön nīhön han̄p naij ga gau
hag yuö m̄d aij gīpun,” a ga. *

*Bī ap Jisas nīp haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Jisas nīŋa, nībi bī iru nȫp ap nīp bīg gīgabö geila, bī nīpe gau kal̄ip haga, “Ñīg wanö juun böŋ lödan arun,” a ga.

¹⁹ An̄ig hagö nījöl gī, God lo manö hag ñeb bī ap apöm nīp haga, “Manö hag ñeb bī. Ne ram m̄inöŋ gai gai arnabön u, yad nȫp aip arnabul,” a ga.

²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hauŋ gau, kale m̄inöŋ m̄igan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u m̄idöp. Pen yad Bī Ñī nīpe haneb m̄igan u m̄idagöp,” a ga. *

* 8:17: Ais 53:4 * 8:20: 2Ko 8:9

²¹ Pen bî Jisas nîp nîŋ uda bî ap haga, “Bî Kub, yad ne aip arul u pen, yîp yau a gö, bapî nîp umö rîgöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. *

²² Hageia, Jisas haga, “Nîbi bî yîp nîŋ udagpal rîmnap umaiöl, nîbi bî yîp nîŋagpal rîmnap dam rîgöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, yîgön kub ur ga

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Jisas ñîg magîb udöm arnîg gö, bî nîpe gau aip hadla.

²⁴ Ñîg an au arlö nîŋöl gî, adîŋ yîgön kub yabîl u udöm, ñîg ral apöm, ñîg magîb u ud ado gîŋîg rö ga. Pen Jisas nîpe hon haneia rö, *

²⁵ bî nîpe gau nîp am haglö urakö hagla, “Bî Kub! Pîñöm asad kub u hanîp ud ado gö, ñîg ñîŋun rö löp u, ne hanîp ud kamîŋ lî,” a gîla.

²⁶ Hagaila, kalîp haga, “Nîhön gîŋîg pîñîŋ gabimîŋ Kale manö yad pro pro rîmnap nîŋ udag-pim aka?” ga. Anîg hagöm, uraköm, pîñöm asad udeia u hagö hir göm, ñîg ral aueia u ur göm ga. *

²⁷ Anîg gö, kale aiö göm hagla, “Bî kal yabîl i nîpe bî aige rö bî gajîp nîŋöm pîñöm asad udeia u hir göm, ñîg ral auajîp u ur göm göp?” ö gîla.

Aiön pi halö bî mîhau Jisas gö, kamîŋ la

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Jisas ñîg juöm, ram mîñöŋ Gadara böŋ lödaŋ amjaka nîŋöm, bî hauî kîjaki aban ala mîhau wip rîgöl gîmîdal kabö mîgan gau nîbö apjaklö. Bî anîb mîhau kalîp kîjaki aiön pi aban alla rö,

* 8:21: 1Ki 19:20 * 8:24: Sam 4:8 * 8:26: Mad 14:31; Sam 89:9

bɪ hapeb yabiɪ mɪhau mɪdmɪdil. Adan kalpe mɪdmɪdil au, nɪbi bɪ rɪmnap aragmɪdal.

²⁹ Pen kalpe mɪhön apjakmil, Jisas nɪp haglö, “God Ñi nɪpe. Nɪhön gɪnɪg auabön? Hanɪp ilön kub ñnɪg auabön aka nɪhön? Ñin ne hanɪp ram mɪnönj naij hag yuep u auagöp,” a gɪlö. *

³⁰ Pen magö anɪbu, kaj iru nöp amɪl ñɪjeila sölgöl anɪb au me,

³¹ kɪjaki aiön pi bɪ anɪb mɪhau kalɪp abanj alla gau, Jisas nɪp neb neb gölgöl gɪ hagla, “Hanɪp hag yunɪg gɪmön u, hagö, amun kaj mɪdpal gɪdanj kalɪp yuö hiikun,” a gɪla.

³² Hageila, Jisas “Arim,” a gö, bɪ anɪb mɪhau kalɪp arö göm, am kaj gau kalɪp yuö hiɪkla. Hiɪklö kaj gau pɪñɪj gɪ mɪnönj rul gölgöl au amöm, gɪ dam ñɪg wanjö yanj paköm, ñɪg ñɪjöm, magörjhalö um hakla.

³³ Pen bɪ kaj mukmɪdal gau, ga anɪbu nɪjöm, yɪɲɪd daun u amöm, Jisas nɪhön nɪhön ga u, bɪ kɪjaki abanj alla mɪhau nɪhön nɪhön ga manö u, nɪbi bɪ gau kalɪp magörjhalö hag ñɪla.

³⁴ Hag ñeila, nɪbi bɪ daun mɪdeila anɪb gau magörjhalö Jisas nɪp nɪjun a göm, ap nɪp nɪjöm, neb neb gölgöl gɪ hagla, “Ram mɪnönj hon i arö gɪmön, ke gau aru,” a gɪla.

9

*Jisas bɪ ñɪmagö ma kɪla ga u nɪp gö, kamɪj la
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

* 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41

¹ Jisas kauyan ñig magib udöm, ñig wanö juöm, ram minöñ nipe hanmidöp u böñ lödan ara. *

² Pen nibi bi rimnap, bi ñimagö ma kila ga ap, Jisas gö kamñ linab, a göm, nip ilöñ li dapöm Jisas mideia au daula. Pen, Jisas gö kamñ linab, a göm niñla rö, Jisas bi ñin ma kila ga anibu nip haga, “Ñi me! Gasi halö midaimön. Nan si nan naij gipan gau niñem arö gabin,” a ga.

³ Jisas anig hagö, God lo manö hag ñeb bi gau rimnap hagla, “Bi i God nip hag juöl gi me, anig hagab,” a gila.

⁴ Pen Jisas gasi niñla anibu ke niñöm haga, “Kale nihön ginig yip gasi naij niñmim anig hagabim? *

⁵ Yad nip, ‘Nan si nan naij gipan gau niñem arö gabin,’ a ginö, kalöp aij ginab, aka ‘Urak aru!’ a ginö, kalöp aij ginabñ Aka manö nihön hagnö, kalöp aij ginab?

⁶ Miñi kale niñnabim, Bapi God yip Bi Ñi nipe hag la niñöm, minöñ naböñ il i apem, nan si nan naij gipal gau niñem arö ginabin,” a ga. Jisas anig hagöm, bi ñin ma kila ga u nip haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. *

⁷ Jisas anig hagö, bi anibu uraköm köp bad nipe u udöm ram nipe ara.

⁸ Ram nipe arö niñöl gi, nibi bi gau niñöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm piññ göm, bi ap minöñ naböñ il i anib unbö rö gö niñagpun a göm, God hib nipe haglö adö ara.

* 9:1: Mad 4:13

* 9:4: Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

* 9:6:

Jon 17:2

*Jisas bi nipe Madyu nɪp uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Jisas ram mɪnɔŋ anɪbu arö göm, mɪgan ap amöm nɪŋa, bi dakɪs udep wög gɪmɪdöp bi ap ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Bi anɪbu hib nipe Madyu. Jisas nɪp nɪŋöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

¹⁰ Jisas bi nipe gau aip Madyu ram amöm, nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, bi dakɪs udep gau abe, bi nan si nan naij gɪmɪdal bi gau abe, iru nöp apöm Jisas bi nipe gau aip nan ñɪŋla.

¹¹ Nan ñɪŋeila, bi Perisi gau nɪŋöm, Jisas bi nipe gau kalɪp hagla, “Manö hag ñeb bi kale u, nipe nɪhön gɪnɪg, bi dakɪs udep gau abe, nɪbi bi nan si nan naij gɪpal gau abe, aip dɪm ñöl nan ñɪŋab?” ö gɪla. *

¹² Hageila, Jisas manö anɪbu apdi nɪŋöm haga, “Nɪbi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; nɪbi bi nan göp gau nöp wös wameb bi gau arbal.

¹³ Pen God manö ap haga ɪt u nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Nipe haga, ‘Yɪp nan sabe gɪ ñɪnabim u, yɪp aij gagnab; pen nɪbi bi gau kalɪp mög nɪŋmim gɪ aij geinabim u, yɪp aij gɪnab,’ a ga. Pen yad aunö u, nɪbi bi, hon nɪbi bi aij, mɪd aij gɪpun a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp ulhai nɪŋ udnɪg auagnö; yad nɪbi bi, hon nan si nan naij gɪpun a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp ulhai nɪŋ udnam a gem aunö,” a ga. *

* 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6

*Nan magö hil gep**(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Ñin ap, Jon ñig pak ñeb bi nipe gau, Jisas midea au apöm hagla, “Hon abe, bi Perisi gau abe, ñin rimnap, God nip nöp gasi niñun, a gun, nan ñinagpun. Pen bi ne gau nihön ginig u rö nöp gagpal?” ö gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Ñibi bi gau, bi ñibi udnig gab bi u aip mideinaböl ñin u, miñ miñ göl göm nan ñinaböl; pen bi rimnap apöm bi anibu nip ud junaböl ñin u, mög gö nan hil göm ñinagnaböl,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nipe kalip manö ap hod riköm haga, “Walij gisön u udöm, walij papit gi, pa gi dö ginab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai ginig göm al dör gagnabölñ Anig geinaböl u, walij lutö gabin a ginig gab, migan kub yabit pa bitit ginab.

¹⁷ Pen ñig wain u, u rö nöp. Wain gisön nibö u göm, ud kaj meme hañ mitep migan u ral lagnaböl. Pen nihön: anig geinaböl u, ñig wain kamij u ranöm, bij yabit hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö göm, hoñ göm arnab. Anib u, ñig wain kamij u udöm, kaj meme hañ kamij nibö migan u ud lilö nöp me, aij ginab,” a ga.

*Jisas gaia ñibi kub ap, pai pro ap, kamij la**(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Jisas manö anibu hagö niñöl gi, Juda bi kub ap Jisas midea au apöm, kugom yimöm haga, “Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nip ud niñö, uraknim,” a ga.

* 9:14: Luk 18:12

19 Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

20-21 Pen nibi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mideia, mi unbö migan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp niñöm, “Jisas waij nipe mlö kub goi gau nöp ud niñnö, yip kamij linab,” a göm, Jisas arö niñöl gi, jöl adö gau amöm, waij nip u ud niña. *

22 Ud niñö, Jisas ado göm nibi anibu nip niñöm haga, “Yip niñ udpan u me, nöp kamij löp. Gasi halö midaimön,” a ga. Hagö, nan nip gimidöp u magö anibu nöp kamij löm, hagape aumidöp u mitep ga.

23 Pen Jisas nibi bi anibu arö göm am am, bi kub ram u amjaköm niña, alij magö pu göm, manö hau kub yabit geila.

24 Jisas niñöm kalip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yiharij hon hanab,” a ga. Anig hagö, nip mihol gila.

25 Pen Jisas nibi bi anib gau kalip hag höñ yuöm, ram raul migan yan amöm, pai uma u nip, ñimagö kid u ud niñö, uraka.

26 Anig gö, manö anibu yag dam ram minöñ anib gau magöñhalö ud arla.

Jisas gö, bi amgö we mihau amgö ñil niñlö

27 Pen Jisas ram minöñ anibu arö göm arö niñöl gi, bi amgö magö we ga mihau nip hain göl gimil meg migan dap ranmil, haglö, “Depid Ñi nipe! Halip mihöñ mög niñmön!” a glö. *

* 9:20-21: Mad 14:36 * 9:27: Mad 20:29-34

28 Anig hagailö, pen Jisas nipe ram raul migan u ara. Bi anib mihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalip mihön haga, “Kale mihön, yad kalöp ginö kamın lınab a gimil, yip ap hagabiln Yad yau a ginabin, kale gasi ninbil amgö kale nil lınab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “Bi Kub, holmin ninbul, ne halip geinabön kamın lınab,” a gilo.

29 Hagailö, Jisas amgö kalip mihön ud ninjom haga, “Yip nin udpil u me, hagpil rö ginim,” a ga.

30 Hagö, amgö kalip mihön kamın lö, ninlö ninöl gi, Jisas kalip mihön manö klö hagöm hag aij göm haga, “Nibi bi gau, Jisas gajip halip kamın löp, a gimil hagagmil,” a ga. *

31 Anig haga u pen kalpe mihön ammil, nibi bi ram minön an anib gau magorhalö hag nilö ara.

Jisas atab ado ga bi ap nip gö, manö ga

32 Pen kalpe mihön arlö ninöl gi, nibi bi rimnap, bi aiön pi halö atab ado ga bi ap, dap Jisas mideia au daueila.

33 Jisas aiön pi bi anibu nip aban ala u hag yuö, manö hag aij ga. Anig gö, nibi bi gau aiö göm hagla, “Ram minön Isrel i, bi ap anibu rö gö ninagpun,” a gila. *

34 Pen bi Perisi gau hagla, “Nipe kijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag höy yuöp,” a gila. *

Jisas nibi bi gau kalip mög nija

35 Pen Jisas nipe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau

* 9:30: Mad 8:4

* 9:33: Mak 2:12

* 9:34: Mad 12:24; Mak

3:22; Luk 11:15

amöm, Kiñ kub ke yabił u nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij u hag ñimıdöp. Pen nıbi bı gau kalıp nan nıhön nıhön ga u, u rö nöp gö kamıñ la. *

³⁶ Jisas nıñı, nıbi bı anıb gau kaj sipsip gau bı abad mıdep kale ap mıdagöp rö u mıdeila. Gası kub nıñöm uıham mıdeila u pen kalıp bı gı ñeb ap mıdageia. Anıb u nıñöm, Jisas nıpe mög yabił nıñöm, *

³⁷ bı nıpe gau kalıp haga, “Nan magö iru yabił nöp wög naböñ au po gı mıdöp u pen nıbi bı ral dauıp iru mıdagpal. *

³⁸ Anıb u, kale bı wög naböñ nap nıbö u nıp hag nıñbe, bı ral dauıp rımnab yuö, ral dap nıp lau adö dauöl,” a ga.

10

*Jisas manö ud arep bı nıpe unbö mıgan la?
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Jisas bı nıpe unbö mıgan lañ u wiñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, kıjaki aiön pi nan gau hag yunıg, hag yunabim. Nıbi bı nan nıhön nıhön gınab gau u rö nöp gıpe, kamıñ lınab,” a ga. *

² Bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lañ Jisas hag yua bı gau, hib kale gau me, bı ap Saimon, hib nıpe ap Pida a gımıdal; bı ap Edru, Pida nımam nıpe u; bı ap Jems, Sebedi ñı nıpe; bı ap Jon, Jems nımam nıpe;

* **9:35:** Mad 4:23; Mak 1:39

* **9:36:** Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki

22:17; Sek 10:2; Mak 6:34

* **9:37:** Luk 10:2

* **10:1:** Mak 6:7;

Luk 9:1

³ bî ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nîpe dakîs udmîdöp; bî ap Jems, Alpias ñî nîpe; bî ap Dadias;

⁴ bî ap Saimon, hib nîpe ap Selod a gîmîdal; bî ap Judas Iskariod, nîpe me hainö Jisas nîp mumug nîŋa.

Jisas manö ud arep bî nîpe unbö mîgan laŋ kalîp hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas bî nîpe anîb gau kalîp manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gî haga, “Kale Juda nîbi bî wasö aŋ gau abe, Sameria kai mîdpal aŋ gau abe, aragmim.

⁶ Pen kale am nîbi bî hon Isrel, nîbi bî kale God nîp gasî nîŋagpal gau, kalîp hag ñöl gî hagmim, *

⁷ “God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñî n u, hadö söl auöp,” a gîmim. *

⁸ Nîbi bî nan gî nîm gau gîpe, kamîŋ lî nîm. Nîbi bî böŋ nöp umöl gau gîpe, kauyaŋ uraköl. Nîbi bî wös hapeb lî nîm gau gîpe, kamîŋ lî nîm. Nîbi bî kîjaki aiön pi abaŋ alnîm gau hag höŋ yube araŋ. Bapi hol apîl kalöp pör yîharîŋ wög gîpul rö, kale u rö nöp nîbi bî anîb gau kalîp yîharîŋ wög gî ñîmim.

⁹ Mani gol, mani silpa, mani aîî rîmnap ud aragmim. *

¹⁰ Wadî, waîj rîmnap halö, ma rîrup, waîab adîŋ, nan gau ud aragmim. Pen nîhön: nîbi bî wög gî ñî naböl gau pen nan ñîlö ñîŋ naböl. *

* **10:6:** Jer 50:6

* **10:7:** Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

* **10:9:**

Luk 10:4

* **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14

11 “Pen daun ap aka ram rîḡ aglō ap amjakpe, nîbi bî kalöp hag wîhai udöl rö rîmnap nîḡmîm, kalîp aip nöp mîdmîm, ram mînörḡ ke ap gau arnîḡ ḡî nabîm ñîḡn u nöp, kalîp arö ḡîmîm armîm.

12-14 Pen ram ap ammîm, “Kale mîdpîm!” a ḡîpe, “Yau, mîdpun; aij aubîm,” a gaiöl, ram raul mîḡan anîbu armîm. Pen kalöp manö yad hag ñîmîm hag wîhai ud nîḡagaiöl u, arîk arnîḡ, acîp acîp ma kîd kale cîḡ udöm mîdainîm u, ab ḡîḡ ḡî yumîm armîm. *

15 Yad kalöp nîḡö yabîḡ hagabîḡ: manö kub hagep ñîḡn u, Sodom Gomora nîbi bî ilön pro pro udnaböl; nîbi bî kalöp udagnaböl anîb gau, ilön kub yabîḡ udnaböl. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “Pen nîḡîm! Yad kalöp kaj sîpsîp rö u, nîbi bî kain hauḡ rö mîdpal aḡ gau yuabîḡ. Anîb u, ḡasî nîḡ aij göl ḡî, agamîḡ kalîp hag ñöl ḡî mîdaimîm. *

17 “Pen nîbi bî rîmnap kalöp ud sîsî löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. Anîb u, nîḡ aij ḡîmîm. *

18 Kalöp bî yad a göm, ḡîp ḡî dam ḡapman bî kub aka kîḡ mîdeinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, bî kub gau abe, Juda nîbi bî wasö ram mînörḡ mîlö kub gau nîbö gau abe, kalîp hag ñî nabîm.

* 10:12-14: Luk 10:5-6; Ap 13:51 * 10:15: Mad 11:24; Jud 7

* 10:16: Luk 10:3; Ro 16:19 * 10:17: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

19-20 Kalöp manö kub hagnaböl anıbu, manö nıhön hagun aka manö aige gun hagun a gımım pıñın gımım, gası iru nııagmım. Hagpe nııöl gı, Nap God Ana nıpe kale aıp mıdöp u, gası aij ñeinab, manö kale adö u ke hagagnabım; Nap God Ana nıpe kalöp hagnab rö nöp hagnabım. *

21 “Ñın anıbu, nımam gau uraköm, nımam kale ke gau al paklan a göm, bı kub gau kalıp mumug gınaböl. Nap gau uraköm, ñı pai kale ke gau al paklan a göm, bı kub gau kalıp mumug gınaböl. Ñı pai gau uraköm, nıme nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp gınaböl. *

22 Yıp lau adö mıdeınabım rö, nıbi bı gau magöıhalö kalöp nııölö, mulu kal alnab. Pen nıbi bı an klö göm, yıp pıg nöp mıdeınaböl gau, ñın hain u auö, God kalıp udnab.

23 Pen mıgan ap arbe, kalöp gı naij gaiöl u, pıñın gı mıgan ap armım. Yad kalöp nııö hagabin, Isrel daun gau nıbi bı gau kalıp hag ñıbe aragnab adö, yad Bı Ñı nıpe aunabin.

24-25 “Ñı pai skul hagpal gau kub mıdlö, hag ñeb bı kale gau pro mıdagpal. Pen hag ñeb bı mıdöp rö mıdaiun a göm me, skul hagpal. Nıbi bı wög gı ñıbal gau kub mıdlö, nıbi bı kalıp abad mıdpal gau pro mıdagpal. Wög gıpal u, nıbi bı kub mıdpal rö mıdaiun a göm, wög gıpal. Anıb u rö, nıbi bı yad gau, yad mıdpın rö mıdaiun a göm, gıpal. Pen nıbi bı gau yıp hag juöm, Seden hib nıpe ap löm yıp Bielsebul a gıpal rö, kalöp bı wög

* 10:19-20: Jon 14:26 * 10:21: Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

gî ñeb yad u rö nöp hag juöm manö naij hagnaböl me. *

God nîp nöp pîñîj gep

(Luk 12:2-7)

²⁶ “Nîbi bî gau kalîp nîjmim pîñîj gagmim. Manö nîhön mîñi harî göl mîdöp u, hainö waiö mîdeinab. Nan nîhön agamîj gîpal gau, hainö waiö nîjnaböl. *

²⁷ Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalîp waiö hag ñîmim. Manö yad kalöp rîmîd îl hagnabin u, ram adö lan ammim, manö kub hag ñîbe nîjöl.

²⁸ “Kale nîbi bî al pak lîbal bî gau nîjmim pîñîj gagmim. Kale yîharîj hañ bad u nöp al pak lî naböl; ana u halö gî naij göl rö lagöp. Pîñîj gî nîg me, Bî Kub nîbi bî hañ roman abe ana abe mîgan mab ke inab yan yunab u nîp pîñîj gîmim. *

²⁹ Yaur pro gau, nan yîharîj. Mani atî magö añî nöp yuöm, mîhöp udpal. Nan yîharîj u pen, God kalîp nîj mîdöp rö, ap yîharîj lug pakagnab.

³⁰ Umagö kalöp u, God magöñhalö wö ralöp.

³¹ Anîb u, pîñîj gagmim. Yaur gau nan pro yabiî; kale pen nan yabiî mîdpim. *

Yad Jisas bî nîpe a gîmim waiö hagmim

(Luk 12:8-9)

³² “Nîbi bî an yîp lau adö mîdöm, nîbi bî gau kalîp waiö hag ñî naböl gau, yad pen Bapi yad

* **10:24-25:** Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12 * **10:31:** Mad 6:26

kumi kabö adö laŋ mɨdöp u nɨp, yɨp lau adö mɨdpal, a gem, waiö hagnabin.

³³ Pen nɨbi bɨ an, yɨp cɨg aij gagöm, nɨbi bɨ aip mɨdeinaböl an au hagnaböl, bɨ anɨbu yad nɨŋagpin, a gɨnaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laŋ u nɨp, nɨbi bɨ gai i yad nɨŋagpin, a gɨnabin. *

Pen pen gɨnaböl

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Yad mɨnön nabön il i aunö u, ‘Jisas nɨpe mɨnön nabön il i aua rö, agamɨj mɨd aij gɨnabun,’ a gɨmim, gasɨ u nɨŋagmim. Yad aunö u me, nɨbi bɨ gau manö kub hagöm, pen pen gɨnaböl.

³⁵ Anɨg gɨnab: ñɨ gau uraköm, nap aip pen pen gɨnaböl. Pai gau uraköm, nɨme aip pen pen gɨnaböl. Ñɨ nɨbin gau uraköm, nɨpɨs aip pen pen gɨnaböl. *

³⁶ Anɨg gɨnaböl anɨbu, ram kale añɨ mɨdpal u, kale ke nöp pen pen gɨnaböl.

³⁷ “Nɨbi bɨ an, nɨme nap aka ñɨ pai gau nöp mɨdmagö löm, yɨp mɨdmagö lagnaböl u, nɨbi bɨ yad mɨdöl rö lagnab.

³⁸ Nɨbi bɨ an yɨp pɨg mɨdnɨg gaböl, pen gasɨ ap nɨŋöm hagnaböl, ‘Nɨbi bɨ rɨmnap hanɨp gɨ naij göl rö löp,’ a göm, yɨp arö gɨnaböl u, nɨbi bɨ yad mɨdöl rö lagnab.

³⁹ Nɨbi bɨ an, yad ke nöp mɨdem, mɨd aij gɨnam a gɨnab u, mab ke inab yaŋ u arnab. Nɨbi bɨ an pen hagnab, yad Jisas lau adö mɨdnö, yɨp al pak

* **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12 * **10:35:** Mai 7:6

lɪnɪg al pak löl a gɪnab u, kamɪŋ pör pör mɪdep u udnab. *

*God kalɪp pen u rö nöp abad mɪdeinab
(Mak 9:41)*

⁴⁰ “Kale arbe, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp hag wɪhai udaiöl u, yɪp abe hag wɪhai udnaböl. Pen yɪp hag wɪhai udnaböl rö, Bɪ yɪp hag yuö aunö u nɪp abe hag wɪhai udnaböl. *

⁴¹ Nɪbi bɪ an, God manö hagep bɪ ap nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ auöp i, God wög göp u me, nɪp udnabin,’ a göm, udnab u, aij yabɪl gɪnab. God manö hagep bɪ anɪbu ud aij gɪnab rö, hainö God nɪp u rö nöp ud aij gɪnab. Nɪbi bɪ an, God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe ap nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ auöp i, God bɪ kamɪŋ aij nɪpe u me, nɪp udnabin,’ a göm udnab u, aij yabɪl gɪnab. God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe u ud aij gɪnab rö, hainö God nɪp u rö nöp ud aij gɪnab.

⁴² Pen nɪbi bɪ an, bɪ yɪharɪŋ yad ap nɪŋöm, Jisas bɪ nɪpe u a göm, ñɪg mɪl dap ñɪnab u, God nɪŋö, aij gö, pen hauɪ gagnab,” a ga.

11

*Jon bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö, Jisas nɪp nɪŋnɪg arla
(Luk 7:18-35)*

¹ Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau kalɪp anɪg göl anɪg göl gɪmim a göm hag ñɪ aij göm, ram mɪnörɪ anɪbu arö göm, daun yöp söl anɪb gau amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña.

* **10:39:** Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

* **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

² Pen Jon bi ñig pak ñeb u nagi midöm, Krais nihön nihön ga manö u niñöm, bi nipe rimnap hag yuö, Krais mideia au amjaköm,

³ nip hag niñöm hagla, “Hanip hag ñimön, ne bi ‘Krais’ a gun pör abad midpun u nöp auban, aka hon bi hain nibö anibu ke abad midaiun?” ö gila.

⁴ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale Jon midöp au ammim haggim, ‘Hon amun amgö hon ke niñun, rimid hon ke niñbun,

⁵ bi anibu nibi bi amgö we göp gau gajip amgö niñbal. Nibi bi ma naij göp gau gajip adan aj aij gipal. Nibi bi wös hapeb löp gau gajip mitep göp. Nibi bi rimid migan pit göp gau gajip gasi wakö niñbal. Nibi bi umbal gau gajip kauyan urakpal. Nibi bi mög gep rö gau, u rö nöp Krais manö aij u hagö niñbal,’ a gimim. *

⁶ Pen manö ap haggim, ‘Nibi bi yip niñ udöm, gasi ap ap niñagnaböl gau, miñ miñ yabit gñaböl,’ a gimim,” a ga.

⁷ Anig hagö, Jon bi nipe gau arlö niñöl gi, Jisas nibi bi ap mideila gau kalip Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram minöñ kabö nöp midöp an gau arbe ñin u, nihön niñnig arben Hod milö añi ap yigön ud dan i göp ap niñnig arbe?

⁸ Aka nihön niñnig arben Bi wali aij aij nöp libal bi ap niñnig arben Bi wali aij aij udun a göm niñbal gau, bi kub ram klin aij gau hanbal. Kale Jon midmidöp ram minöñ nöp an au han midagmidal.

* 11:5: Ais 35:5-6; 61:1

⁹ Pen nan nɪhön nɪŋnɪg arben Yɪharɪŋ aragpe. Jon bɪ God manö hagep, bɪ anɪbu nɪŋnɪg arbe. Bɪ God manö hagep aunab a gɪmim abad mɪdmɪdim me, bɪ anɪbu me u. Pen Jon nɪpe God manö hagep bɪ nöp wasö.

¹⁰ Jon nɪp gasɪ nɪŋöm, hadame nöp God nɪpe Ñɪ nɪpe nɪp manö haga manö anɪbu, God Manö yan kalɪ kɪɪñ rɪköm hagla,

‘Bɪ manö hagep yad u,
hag yunö nöd amöm,
nɪbi bɪ gau hag ñɪ aɪj gö,

hainö ne ke arnabön,’ a göm kalɪ kɪɪñ rɪkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nɪbi bɪ mɪnörj nabörj ɪɪ i mɪdpal gau, añɪ ap Jon rö wasö. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ dam kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab gau, kale Jon rö mɪdageinaböl; God nɪpe nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ gau ud aɪj yabɪɪ gö, nɪbi bɪ aɪj nɪpe yabɪɪ mɪdeinaböl.

¹² Jon bɪ ñɪg pak ñeb bɪ apöm manö aɪj hag ña ñɪn u rɪköm, nɪbi bɪ gau, God hanɪp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɪdainɪm a göm, manö anɪbu klö yabɪɪ gɪ dam dam, mɪñɪ u rö nöp klö yabɪɪ gɪpal.

¹³ “Bɪ God manö hagep manö kalɪ kɪɪñ rɪkla gau abe, Mosɪs God lo manö kalɪ kɪɪñ rɪka u abe, ɪɪ u me, God Mesaia u nɪp yuö, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp udöm abad mɪdeinab. Manö anɪbu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. *

¹⁴ Pen manö hagnɪg gabin u udnabim aka nɪŋagpin. God Jon nɪp hagö, apöm nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña u, God Manö kalɪ kɪɪñ rɪköm,

* **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 * **11:13:** Luk 16:16

gɪnab a gɪla rō nöp ga. Kalɪ klɪñ rɪkōm hagla, bɪ
God manö hagep Ilaija rō bɪ ap aunab, a gɪla. *

¹⁵ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö
hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim.

¹⁶ “Nɪbi bɪ mɪñi ñɪn i mɪdpal gau yad nɪŋbin,
kale ñɪ painaŋ rɪmnap maker au asɪkōm, ñɪ
painaŋ rɪmnap meg mɪgan dap ranöm kalɪp hag-
pal rō u mɪdpal.

¹⁷ Kale hagpal,
‘Hon aɪŋ pu gɪno,
kale nɪhōn gɪnɪg kugom ralagpim?

Kɪmap mɪtōŋ gep rō ap hagno,
kale nɪhōn gɪnɪg mɪtōŋ gagpim?’ ö gɪpal.

¹⁸ Anɪb u rō, God Jon nɪp yuö apöm, ñɪn rɪmnap
nan magö ñɪŋagöm, ñɪg wain ñɪŋagöm gö, hagla,
‘Bɪ anɪbi nɪp nan nɪhōn aban alö anɪg göp?’ ö gɪla.

¹⁹ Bɪ Ñɪ nɪpe pen auö hagpal, ‘Bɪ nan kub
ñɪŋöm, ñɪg wain ñɪŋöm, bɪ dakɪs udpal gau aip
ajöm, bɪ nan naij gɪpal gau aip ajöm göp,’ a gɪpal.
Pen nɪbi bɪ God Manö u nɪŋ udöm, gɪ aij göm, mɪd
aij gɪnaböl u, nɪbi bɪ gau nɪŋöm hagnaböl, God
Manö u manö aij yabɪɪ, a gɪnaböl,” a ga. *

Manö kub udnaböl
(Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gɪ ajöm, nan gagep iru
nöp gö, nɪbi bɪ gau nɪŋla u pen kale, nɪhōn gɪnɪg
nan si nan naij gɪpun a göm, nan si nan naij
gɪmɪdal u arö göm, Jisas nɪp nɪŋ udagla. Anɪg
gɪlō, Jisas kalɪp hag göm haga, “Korasin daun nɪbi
bɪ gau! Bedsaida daun nɪbi bɪ gau! Nan gagep

* **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13 * **11:19:** Mad 9:14

gau gɪnō, nɪŋbe. Pen nan si nan naij gɪpim u arō gɪmim, yɪp nɪŋ udagpim. Anɪg gɪpim u, kale manō kub yabɪɫ udnabim. Daun kub Daia Juda nɪbi bɪ wasō gau, daun kub Saidon Juda nɪbi bɪ wasō gau, nan gagep anɪb gau kalɪp u rō nōp gaibnep, kale nan si nan naij gɪmɪdal gau arō göm, wadɪ asöl rō rɪmnap yɪmöm, run he löl gɪ löl gɪ mɪdaiblap. *

²² Anɪb u, manō kub hagep ñɪn u, Daia nɪbi bɪ abe, Saidon nɪbi bɪ abe, manō pro rō udnaböl; pen kale Korasin nɪbi bɪ abe, Bedsaida nɪbi bɪ abe, manō kub yabɪɫ udnabim.

²³ “Kapaneam nɪbi bɪ gau. Ñɪn anɪbu kale kumi kabō adō laŋ au aragnabim; böŋ nōp mab ke inab ulöm mɪgan yaŋ u arnabim. Nan gagep kale aŋ aui gɪnō u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naij gɪmɪdal gau arō göm, uri kamɪŋ mɪdaiblap. *

²⁴ Adō anɪbu yad kalöp nɪŋö hagabin, manō kub hagep ñɪn u, Sodom nɪbi bɪ gau manō pro rō udnaböl; kale Kapaneam nɪbi bɪ manō kub yabɪɫ udnabim,” a ga. *

Yɪp aumim ake lɪmim

(Luk 10:21-22)

²⁵⁻²⁶ Ñɪn anɪbu Jisas Nap nɪp haga, “Bapi, yad hib ne hagnō adō laŋ araŋ. Ne Bɪ Kub, kumi kabō adō laŋ abe, mɪnōŋ nabōŋ ɪɪ i abe abad mɪdpan u, gasɪ ne ke nɪŋö aij göp rō, nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋun nɪŋbun a gɪpal gau, kalɪp manō yad

* **11:20-21:** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

* **11:23:** Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * **11:24:** Mad 10:15; Luk 10:12

hagabin it u hag ñagpan; pen nibi bi ñi painan
rö midpal gau kalip gasi aij ñimön, manö yad
hagabin it u hag waiö liban u, nöp aij a gabin,”
a ga. *

²⁷ Jisas anig hagöm haga, “Bapi klö nipe midöp
rö, yip ñöb. Nibi bi rimnap yip niñ aij gagpal;
Bapi nöp yip niñöb. Yad nöp Bapi nip niñ aij
gipin. Pen nibi bi gasi aij ñinam a gem niñbin
gau, kalip gasi aij ñinö, Bapi nip niñnaböl,” a ga.
*

²⁸ Jisas anig hagöm haga, “Kale nibi bi nan
wañib kub iru maru pör ud ajmim gasi iru
niñmim midpim gau, yad aumim niñöm nan
wañib kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö
ake linabim. *

²⁹ Yad bi hain aij agamij midpin; kal gagnabin;
anib u, yip aumim, wög yad gi ñimim, hibur gasi
midmagö kalöp an dan ake limim.

³⁰ Kale yip aumim wög yad geinabim u, ud
marö ap gagnab; pitä ginab. *

12

*God nip sabe gep ñin u, wid magö rik ñinla
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Juda God nip sabe gep ñin u, Jisas bi nipe gau
aip wid wög an au amöl gi, bi nipe gau kiyö lö,
wid magö anib gau rimnap udöm, hañ pak yuöm,
ñinöl gi ñinöl gi areila. *

* **11:25-26:** 1Ko 1:26-29

* **11:27:** Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2;

Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15

* **11:28:** Jer 31:25

* **11:30:** 1Jn 5:3

* **12:1:** Dud 23:25

² Anig geila, bi Perisi gau niñöm, Jisas nip hagla, “Lo manö hon hagab, nibi bi God nip sabe gep ñin u wög gagnaböl. Pen bi ne gau niñön ginig God nip sabe gep ñin wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö gila. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas kalip haga, “Depid hadame nöp bi nipe gau aip kiyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö au löm, bi yiñarñ ñiñagpal, bi God nip nan sabe gipal gau nöp ñiñbal bred u, kalip hag niñö nip ñilö, bi nipe gau aip ñiñla. Pen kiyö lö gila aiud anibu, God Manö yan kalik kñiñ rikla u kale niñagpim ar? *

⁵ “Kale Mosi God Manö kalik kñiñ rikla u niñagpim rö löp. Nipe kalik kñiñ riköm haga, ‘Bi God nip nan sabe gep bi gau, God nip sabe gep ñin u, God sabe gep ram raul u am midöm, wög gipal. Pen God kalip manö kub hagagnab,’ a ga. *

⁶ Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram anibu nan kub wasö; yad ke pen Bi kub yabiñ midpin. *

⁷ Pen manö ap God Manö kalik kñiñ rikla u, niñ aij gagpim akan Manö anibu kalik kñiñ riköm hagla, ‘Nibi bi yip nan pak sabe gi ñinaböl u, yip aij gagnab; nibi bi gau kalip mög niñnaböl u, yip aij ginab,’ a gila. Manö anibu niñmim gagpim u me, bi yad gau gi aij gilö niñöl gi, kalip ud siñik hagpe. *

* **12:2:** Eks 20:10 * **12:3-4:** Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * **12:5:** Nab 28:9-10 * **12:6:** Mad 12:41-42 * **12:7:** Hos 6:6; Mad 9:13

⁸ ‘God nɪp sabe gep ñɪn! God nɪp sabe gep ñɪn!’
a gɪpim u pen Bɪ Ñɪ nɪpe nöp God nɪp sabe gep
ñɪn u abad mɪdöp a gɪmim gasɪ u nɪŋagpim.

Jisas bɪ ñɪmagö pɪno ga u gö, kamɪŋ la
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Jisas ram mɪnönŋ anɪbu arö göm, ram mɪnönŋ
ap aramöm, Juda magum gep ram raul mɪgan u
ara.

¹⁰ Pen ram raul mɪgan anɪbu bɪ ñɪmagö pɪno
ga ap mɪdeia. Nɪbi bɪ ap mɪdeila gau, Jisas manö
rɪmnap hagö nɪp dam manö kub hagun a göm,
nɪp manö pɪr alöm hagla, “God nɪp sabe gep ñɪn
i, nɪbi bɪ kamɪŋ lep aka wasö?” gɪla. *

¹¹ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kaj sipsip kale ap
God nɪp sabe gep ñɪn i ulöm mɪgan areinab u, ud
yunabim aka wasön Ud yunabim rö löp.

¹² Pen kaj sipsip u nan yɪharɪŋ. Nɪbi bɪ u nan
yabɪɪ. God nɪp sabe gep ñɪn i kamɪŋ lanŋ a gun
gɪnabun u, manö mɪdagöp, gɪnabun,” a ga. *

¹³ Jisas anɪg hagöm, bɪ ñɪmagö pɪno ga u nɪp
haga, “Ñɪn mɪlöbö lɪ!” a ga. Anɪg hagö, ñɪmagö
mɪlöbö labin a ga. Anɪg ga nɪŋöm ñɪmagö pɪno ga
u böŋ nöp kamɪŋ löm, ñɪmagö böŋ lau aij mɪdeia
u rö la.

¹⁴ Anɪg gö nɪŋöm, bɪ Perisi gau am magum göm,
nɪp anɪg anɪg gun al pak lun, a göm, manö hag nɪŋ
hag nɪŋ gɪla. *

Jisas nɪpe God bɪ wög gɪ ñeb nɪpe

¹⁵ Anɪg geila, Jisas nɪŋöm, ram mɪnönŋ anɪbu arö
göm, mɪgan ap arnɪg göm ara. Arö nɪŋöl gɪ, nɪbi

* 12:10: Luk 14:3 * 12:12: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16

bî iru nöp nîp hain gîla. Anîg geila, nîbi bî nan
ga gau, nîpe gö magöŋhalö kamîŋ lö nîŋöl gî,

¹⁶ kalîp haga, “Bî u anîg anîg göp a gîmim,
hagagmim!” a ga. *

¹⁷ Jisas ga anîbu, bî God manö hagep Aisaia
gî nab a ga rö nöp ga. Nîpe kalî kliñ rîkôm haga,

¹⁸ “Bî yad böŋ nöp hag lîbin i, wög yad gî ñab.

Bî yad nîŋnö, yîp aij yabîl göp me u.

Yad nîpe mîdmagö lîbin.

Ana yad u nîp a† ba gö,

nîbi bî kale aigöl göm asî mîd aij gî naböl manö
yad u,

nîbi bî gau magöŋhalö hag ñî nab.

¹⁹ Pen nîpe nîbi bî gau nîŋö mulu lugö,
manö pen pen hagagnab.

Nîbi bî mîdpal gau, yîp nöp nîŋöl a göm,
meg magö dap ranöm hagagnab.

²⁰ Nîbi bî nîŋagpal gau
kalîp agamîj hag aij gî nab.

Łam hoŋ gî nîg gö, kałasın rîm lîlö inmîdöp rö u
kalîp hagnab.

Nîpe anîg göl gî damöm me,

God hagöp rö böŋ u apranö,

nan si nan naij gep böŋ u böŋ nöp ap lugnab.

²¹ Nîbi bî ram mînönŋ gau nîbö gau u rö nöp,
nîp gasî halö abad mîdeinaböl,” a ga. *

*Jisas nîpe Bielsebul klö udöm nan gagep gab, a
gîla*

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

* **12:16:** Mad 8:4; Mak 3:12 * **12:21:** Mad 3:17; Ais 42:1-4

22 Bî kijaki aban alö, amgö we göm, maj hañ pił göm ga bî ap dam Jisas mîdeia au daueila. Jisas kijaki u hag höñ yuö, amgö yabił niñöm, manö hagöm ga.

23 Nîbi bî mîdeila gau, Jisas ga anîbu niñöm, aiö göm hagla, “Bî anîbi bac Depid Ñî nîpe pör abad mîdpun u rö löp,” a gîla.

24 Pen bî Perisi gau manö anîbu niñöm, gasî kale gau nöp niñöm hagla, “Bî anîbu God klö nîpe udöm hag höñ yuagöp; nîpe kijaki aiön pi nan gau, nap kale Bielsebul klö udöm hag yuöp,” a gî gasî niñla. *

25-26 Pen gasî niñla anîbu, Jisas ke niñöm, kalîp haga, “Seden uraköm, nîbi bî nîpe rîmnap hag yunab u, aige göm bî kub mîdeinabñ Ram mîñöñ ap, kale ke pen pen hagöm asîk ke ke lî naböl u, ap lug paknaböl. Ram mîñöñ kub ap aka nîbi bî il añî ap, kale ke pen pen hagöm asîk ke ke lî naböl u, ap lug paknaböl. Kale anîbu rö hagabim u pen Seden nîpe yam nîpe ke gau kalîp hag yuagnab.

27 “Yîp hagpim, ‘Kijaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul klö u udmön hag höñ yuban,’ a gîpim u pen kale yîp hagpe niñî: bî kale ke gau Bielsebul klö u udöm kijaki aiön pi nan gau hag höñ yubal aka niñön? Kale ke hagnaböl, ‘Nîbi bî ap anîg göl rö lagöp,’ a gî naböl.

28 “Pen God Ana klö u udem, kijaki aiön pi nan gau hag höñ yuabin u, niñön gîñîg God bî nîpe nîbi bî udöm abad mîdeinab ñîñ u hadö auöp î a gîmim yîp udagpim? *

* 12:24: Mad 9:34; 10:25 * 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8

²⁹ “Bî klö yabił ap mîdö, nan nîp gau udnîg, yîharîŋ aragnaböl. Nîp böŋ nöp nagî adîk löm me, amöm nan nîp gau udnaböl.

³⁰ “Nîbi bî yad pîg mîdpal gau, nîbi bî gau kalîp yad daunaböl. Pen nîbi bî yad wasö gau, nîbi bî yad aunîg gaböl gau kalîp rîdîk gî yunaböl. *

³¹ Anîb u, kale nîŋ aij gîmim. Nîbi bî gau nan si nan naij nîhön nîhön geinaböl u, God nîŋöm arö gînab. Nîbi bî God nîp manö rîb junaböl u, u rö nöp God nîŋöm arö gînab. Pen God Ana nîp manö rîb junaböl u, God nîŋöm arö gînab. *

³² Bî Ñî nîpe u nîp manö naij hageinaböl u, God nîŋöm arö gînab. Pen Ana Uı nîp manö naij hageinaböl u, ñîŋ i abe, ñîŋ hain u abe, God nîpe nîŋ nöp mîdöm arö gînab.

*Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab
(Luk 6:43-45)*

³³ “Kale yîp nîhön gîŋîg hagpim, ‘Seden aban alö, wög aij u göp,’ a gîpimŋ Mab aij gau magö aij pîlnab; mab naij gau magö naij pîlnab. Mab magö pîlnab magö anîbu nîŋöm me, mab u aij mab u naij a gînaböl. *

³⁴ Kale hainö ñî pai yag daubal gau me anîg hagabim. Kale nîbi bî naij anîbu rö, aige gîmim manö aij hagnabimŋ Nîbi bî manö hagpal rö nîŋnabun me, hibur gasî mîdmagö kalîp an dan nîhön rö mîdöp u nîŋnabun. *

³⁵ Nîbi bî aij gau, hibur gasî mîdmagö an kale dan nan aij mîdöp nîŋöm gî aij gîpal; nîbi bî naij

* **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** Hib 6:4-6 * **12:33:** Mad 7:16-20 * **12:34:** Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45

gau, hibur gasi midmagö an kale dan nan naij midöp niñöm gi naij gipal.

³⁶ Niñ aij gimim. Hainö manö kub hagep ñin u, God nibi bi gau kalip magörhalö, manö hałowalö hagöm nibi bi rimnap gi naij gila u, niñön ginig anig hagpe a göm, kalip hag ginab.

³⁷ Anib u me, kale ke manö hagnabim u nöp God niñöm hagnab niñöm, kamij arnabim aka ilön udnabim,” a ga.

Nan gagep rö gö niñun, a gila

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ God lo manö hag ñeb bi rimnap abe, bi Perisi rimnap abe, apöm Jisas nip hagla, “Manö hag ñeb bi! Nan gagep rö ap gö, hon niñun me, ne God nöp hag yuöp auban a ginabun,” a gila. *

³⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale nibi bi nan si nan naij nöp gimim, God manö haga u niñagpim. Nan gagep rö ap gö niñun a gipim u, pen kalöp nan ap ginö niñagnabim. Bi God manö hagep Jona nip ga adö u nöp yip u rö nöp gö, niñnabim. *

⁴⁰ Hadame nöp kabsal kub u Jona nip pa bo yuö, hibur an yan ñin mihau nigan midöm, ado gi aua. Anib u rö, yad, Bi Ñi nipe, u rö nöp ñin mihau nigan minöñ an gau midem, ado gi aunabin. *

⁴¹ Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa nibi bi kalip hagö, nan si nan naij gila gau yinid arö göm, God nip niñ udla. Jona bi yithariñ u hagö niñla; kale pen Bi Kub yabitl mñi midöp i, manö hagöp u udagpim. Anib u, hainö manö kub hagep

* **12:38:** Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * **12:39:** Mad 16:4; Mak 8:12 * **12:40:** Jo 1:17

ñin u, Ninepa bi kale uraköm kalöp manö kub
haglö, kale manö kub udnabim. *

⁴² “Niibi kwin kub, ram minöñ Siba nibö u,
hadame nöp ga rö u niñbim. Ram minöñ nipe
milö gau nibö u pen, Juda kin kub Solomon
gasi kid hiik niñeb bi u manö nip niñnig
aau. Solomon bi yiharin u nip anig ga; pen
nihön ginig Bi Kub mini midöp i manö hagöp u
niñagpimñ Hainö manö kub hagep ñin u, Siba
kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö
kub udnabim. *

*Kijaki aiön pi nan gau kauyan ado gi aunim rö
löp, a ga*

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Seden yam nipe kijaki nan gau ap niibi bi
aban al midöm, höñ amöm, niibi bi rimnap aban
alñ, a göm, niñ aj wasö niñöm,

⁴⁴ ado gi apöm niñnab, bi nöd arik arnab kuö u
aij aij nöp mideinab.

⁴⁵ Nipe niñöm, kijaki naj nipe rö wasö, kijaki
naj yabił, unbö mudun jin u uł gi dapöm, bi
anibu nip yuö hiiknaböl. Anig gö, nöd mid naj
ga rö wasö; hainö mid naj yabił ginab. Kale
niibi bi uri midpim kale nan si nan naj nöd gi
midmidim rö wasö, hainö nan si nan naj yabił
ginabim,” a ga. *

Jisas nime nimam bi

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

* 12:41: Jo 3:5 * 12:42: 1Ki 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20

⁴⁶ Jisas nîbi bî gau kalîp manö hagö nîñöl gî, nîme nîmam nîpe yabîl gau höñ yañ apöm hagla, “Hon Jisas nîp manö hagnîg aubun,” a gîla.

⁴⁷ Hageila, bî ap ram raul mîgan amöm, Jisas nîp haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnîg ap mîdpal höñ yañ,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nîbi bî nîpe aîp ram raul mîgan yañ mîdeila gau kalîp nîñ gîgabö göm haga, “Nîñö hagpan u pen, nîbi bî ram raul mîgan mîdpal gai i, kale ami yad, mam yad mîdpal.

⁵⁰ Nîbi bî Bapi yad kumi kabö adö lañ manö hagöp rö nîñöm anîg unbö rö nöp gîpal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp mîdpal,” a ga. *

13

Jisas, God manö u nîñ aîj gîlan, a göm, manö hod rîkôm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ñîñ añî anîbu nöp, Jisas ram arö göm am Ñîg Wanö Galili goî au asîkö,

²⁻³ nîbi bî iru yabîl nöp apöm nîp bîg gîgabö geila. Anîg geila nîñöm nîpe am ñîg magîb adö u asîkôm, amöm ñîg añ au dañ mîdö nîñöl gî, nîbi bî ñîg wanö goî au urak mîdeila.

Jisas nîbi bî gau kalîp manö hod rîkôm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gî haga, “Bî ap wid ranan a göm, wid magö u dam wög naböñ gau yueinab.
*

⁴ Yîñ yuö, rîmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñîñnaböl.

* **12:50:** Ro 8:29 * **13:2-3:** Luk 5:1-3

⁵ Rımnap kabö adö mınöŋ pro pro mıdeınab au lugöm, yınıd marep gınab

⁶ pen kídıł am pıdöŋ gagnab rö, sıdö nınöŋ mılep gınab.

⁷ Pen rımnap nagi kalı kalı halö aŋ gau lugöm rannab pen nagi anıbu hau göm pak nınö, mılep gınab.

⁸ Pen rımnap mınöŋ aij adö au lugöm, ran aij yabıl göm, magö iru yabıl nöŋ pılınab. Rımnap nın juöl mamıd u (100) rö pılınab; rımnap nın juöl mıhau nıgaŋ (60) rö pılınab; rımnap nın juöl ańı ap ado gı da unbö wajlem laŋ (30) rö pılınab.

⁹ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, manö hagabin i rımıd lı nın aij gımim,” a ga.

*Jisas nıhön gınıg manö hod rıköm hagmıdöp
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Jisas anıg hagö, bı nıpe gau apöm, nıp hag nınöŋ hagla, “Nıbi bı gau kalıp nıhön gınıg manö hod rıkmön nöŋ hagpan?” ö gıla.

¹¹ Hageıla haga, “God nıbi bı nıpe udöm abad mıdeınab manö pi göl mıdmıdöp u, kalöp gası nıö nınıabım; pen nıbi bı yıharın gau nınıagnaböl.

¹² Nıbi bı manö yıp nınöŋ uđpal gau, manö rımnap halö nınöŋ, ıł u nın aij gınaböl; pen nıbi bı manö yıp nınöŋ uđapal gau, manö pro nınbal u böŋ nöŋ ur gınab. *

¹³ Kalıp manö hod rıkem hagpin u, kale amgö halö, gası rımıd halö u pen, hagöp me u a göm, nınıagpal.

* **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

14 “Gipal anibu, bi God manö hagep Aisaia nöd ginab a göm kali klin rika rö nöp gipal. Manö anibu kali klin riköm haga,

‘Manö niñnaböl u pen

manö hagöp anig a göm niñnagnaböl.

Amgö niñnaböl u pen

nan ap niñnagnaböl. *

15 Nibi bi gai i manö yad hagpin u kalip iru gö niñnagpal.

God Manö niñno, hanip gö,

nibi bi nipe midaiun rö löp a göm,

rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,’ a ga.

16-17 “Anib u, kale niñnagpal; pen God kalöp gasi aij nõ niñbim u, miñ miñ gimim. Yad kalöp niñö hagabin, God manö hagep bi gau abe, nibi bi God Manö hagöp rö niñöm gimidal gau abe, iru nöp Mesaia nip niñun a gimidal u pen yip amgö niñnagöm, manö yip niñnagla. Pen miñi kale yip amgö niñmim, manö yip apdi niñnabim u, miñ miñ gimim. *

Bi wid magö yua aiud haga u, Jisas manö it u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Pen manö hod rikem hagajin u, bi narö u nipe wid magö dam wög naböñ gau yua u, it u hagnö niñjim,” a ga.

19 “Wid magö rimnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl a gipin u, nibi bi gau, God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u niñnaböl u

* 13:14: Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27
10:23-24

* 13:16-17: Luk

pen il u niɲagnaböl niɲöm Seden niɲe gö böɲ nöɲ
haul ɣinaböl, a gem hagpin.

20-21 “Pen magö rɨmnap kabö adö mɨnönj pro
pro mɨdeinab au lugöm, yɨɲɨd marep ɣinab pen
kɨdɨl am pɨdönj ɣagnab rö, sɨdö niɲöm mɨlep
ɣinab a ɣɨpin u, niɲi bɨ gau manö yɨp ɣɨsön
niɲnaböl magö u, mɨñ mɨñ ɣinaböl, pen uri nöɲ
niɲi bɨ rɨmnap apöm, niɲi bɨ manö yad niɲnaböl
gau ɣasɨ naij niɲöm, kauaɭ mauaɭ rö mɨdöm, kalɨp
ɣɨ naij ɣinaböl niɲöm niɲi bɨ manö yad nöɲ udla
gau, uri manö yɨp u haul göm, ɣasɨ adö rɨmnap
niɲnaböl, a gem hagpin.

22 Magö rɨmnap lugnab nagi kalɨ kalɨ halö aɲ
gau a ɣɨpin u, niɲi bɨ gau manö yɨp u niɲnaböl
u pen wög waryö, ram, kaj, ru mɨɲoɭ, uɭpö kɨno
kɨɲap nan gau nöɲ ɣasɨ niɲöm, God manö aij u
arö ɣinaböl niɲöm nan ñɨɲeb rɨmnap pɨlagnab, a
gem hagpin. *

23 Pen magö rɨmnap mɨnönj aij adö au lugöm,
ran aij göm, magö iru pɨlnab a ɣɨpin u, niɲi bɨ gau
manö yad u niɲöm, ud pɨdönj yabɨl löm, rɨmnap
ɣɨ aij ɣinaböl, rɨmnap ɣɨ aij yabɨl ɣinaböl, rɨmnap
ɣɨ aij adö ke yabɨl ɣinaböl, a gem hagpin,” a ga.

*Niɲi bɨ ɣɨ naij ɣɨpal gau God niɲi bɨ niɲe gau
aip uɭ göm mɨɲpal*

24 Jisas kalɨp manö ap halö manö hod rɨköm
haga, “God niɲi bɨ udöm abad mɨdeinab u, aiud
udabin i rö ɣinab. Bɨ kub ap wid magö gau ranan
a göm, dam wög nabönj niɲe gau yunab.

* 13:22: Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

25 Pen sibön yan han arnaböl magö u, bî naij ap nan yîŋ naij rîmnap dapöm, aŋ anîb gau yuöm arnab.

26 Anîb u, wid yîŋ aij u rannab, pen nan yîŋ naij u abe rannab.

27 Anîg gö, bî wög gi ñeb gau apöm bî kub u nîp hagnaböl, ‘Bî kub! Nan yîŋ aij gau nöp dam wög naböŋ u yuban pen nan yîŋ naij gau gai nîbö apöm halö ranab?’ ö gî naböl.

28 Nîpe kalîp pen hagnab, ‘Bî kołmał yad ap dap yuöp,’ a gî nab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan yîŋ naij ranab anîb gau ud ju yuun aka?’ gî naböl. Bî wög naböŋ nap nîbö u pen hagöm hagnab,

29 ‘Wasö! Ñîŋ i, nan yîŋ naij anîb gau ud juim a gî nö, ammim nan yîŋ aij rîmnap halö ud jumim rö löp!

30 Arö gîpe mîhönğöl rannîm. Pen ranöm magö pîlö, rîkep ñîŋ u bî nan rîkep yad gau hagnabin, “Nan yîŋ naij anîb gau ud jumim, dam ugan ugan adîk lîbe, mab laulö in habîk ñîŋ arnîm; pen wid magö gau nöp ud magum gîmim, dam wid magö lep raul mîgan yad u yumim,” a gî nabin,’ a gî nab,” a ga.

*Mab masded magö u, manö hod rîkôm haga
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)*

31-32 Jisas kalîp manö ap pen manö hod rîkôm haga, “Bî ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ nîpe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram gî naböl. Anîb u rö me, God nîbi bî udöm, ram mînöŋ aij nîpe kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab u,” a ga.

Yis u, manö hod rîkôm haga

(Luk 13:20-21)

³³ Manö ap pen hod rîkôm haga, “Nîbi gau nan yîs a gîpal u, ud plaua rin kub yan halö ud ado malo gîlô, nan kub yabîl ranöb. Anîb u rô me, God nîbi bî udöm, ram mînönj aij kumi kabö adö laj au abad mîdeinab u,” a ga.

Jisas ai gînîg nîbi bî gau manö hod rîkôm hagmîdöp

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas nîbi bî gau kalîp manö rîmnap hag ñînîg göm waiö hagagmîdöp; manö hod rîkôm nöp kalîp hag ñîmîdöp.

³⁵ Ga anîbu, bî God manö hagep ap nöd gînab a göm kalî kîlîñ rîka rô nöp ga. Nîpe manö anîbu kalî kîlîñ rîkôm haga,

“Ram mînönj hadame dagol gî la ñîn u rîkôm,
mîd damöm mîñî mîdpun ñîn i, manö
nîñagla u,
manö hod rîkep manö u nöp kalîp hag
ñînabin,” a ga. *

Jisas wid magö manö hod rîkôm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas anîg hagöm, nîbi bî gau kalîp arö göm, ram raul mîgan arö nîñöl gî, bî nîpe unbö mîgan laj u apöm, nîp hagla, “Nan yîñ naj wög nabönj añ gau ranöb a gîmön, manö hod rîkmön hagpan u, hanîp hagö nîñun,” a gîla.

³⁷ Hageila, haga, “Bî nan yîñ aij yuöp a gîpin u, yad Bî Ñî nîpe.

* 13:35: Sam 78:2

38-39 Wög naböŋ a gipin u, mīnōŋ naböŋ iŋ i magōŋhalö. Nan yīŋ aij a gipin u, nībi bī God udöm abad mīdeinab gau. Bī nan yīŋ naij dap yuö ranöb a gipin u, bī yīp nīŋö mulu lugöp Seden nīp nöp hagpin. Nan yīŋ naij ranöb a gipin u, Seden nībi bī nīpe gau kalīp hagpin. Pen wid magö aŋi gīnab ñīn a gipin u, ñīn ram mīnōŋ iŋ i ur gīnab ñīn anību hagpin. Bī rīk daupe a gipin u, ejol gau kalīp hagpin.

40 Nan haŋowaŋö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yaŋ yunaböl a gipin u, ñīn ram mīnōŋ iŋ i ur gīnab ñīn anību me u. *

41 Bī Ñī nīpe ejol nīpe gau kalīp hag yuö, apöm, nībi bī nan si naij gīpal gau abe, nībi bī nībi bī rīmnap kalīp hagailö, kale nan si nan naij gīpal gau abe, ejol kale apöm kalīp udöm *

42 mab ke inab mīgan yaŋ u yunaböl, ilön gö nīŋöl gī, meg hau rībīköm mīŋōŋ gīnaböl, a gem hagpin. *

43 Ñīn anību, nībi bī Bap kale udöm kumi kabö adö laŋ abad mīdeinab gau, kale sīdö mailö rö paköl gī mīdeinaböl. Kale nībi bī gasī rīmīd mīdainīm gau, manö hagabin i rīmīd lī nīŋ aij gīmim. *

Mani kes pi gīla u, manö hod rīköm haga

44 “Pen God nībi bī udöm abad mīdeinab u, aiud adö i rö mīdöp. Bī ap amöm nīŋnab, mani kes hadame nöp pi gīla ap wög adīŋ ap mīdeinab. Nīpe nīŋöm, nan rīmnap ud pa rībīk aij göm,

* 13:40: Jon 15:6

* 13:41: Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27

* 13:42: Mad 8:12

* 13:43: Dan 12:3

ram arnab. Amöm, ñiñi yabił löm, nan nipe gau magöñhalö sïkim göm, mani udöm, mani anıbu damöm, wög adiñ anıbu rauöm, am mani kes anıbu udnab.

Kıbap aij aij u, manö hod rıköm haga

45-46 “Pen God nıbi bı udöm abad mıdeinab u, aiud adö i rö mıdöp. Bı sïkim gep gau kıbap ulhai niñ ajöm, kıbap aij aij yabił ap niñöm, ram amöm, nan kale gau magöñhalö sïkim göm, mani udöm, am kıbap anıbu raunaböl.

Uben u, manö hod rıköm haga

47 “God nıbi bı udöm abad mıdeinab u, aiud adö i rö mıdöp. Nıbi bı rımnab uben damöm, ñig wañö au yulö, kabsaı iru nöp apöm mıgan anıbu arbal.

48 Anig gılö, uben tıp gi dam goł gau amöm, kabsaı aij gau tıhu kabsaı lep rin mıgan u löm, kabsaı naij gau ud yubal.

49 Ram mıñnöñ iı i ur ginab ñin u anıb unbö rö ginab. God ejol nipe gau apöm, nıbi bı God Manö hagöp rö gıla gau ke löm, nıbi bı God Manö hagöp rö gagla gau ke löm,

50 dam mab ke inab yañ u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rıb göm, mıtön gi mıdeinaböl,” a ga. *

51 Anig hagöm haga, “Yad manö hagajın gau niñbim?” ö ga.

Hageia, bı nipe gau hagla, “Yau, niñbun,” a gıla.

52 Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag mıdmıdim u pen uri kale God nıbi bı udöm abad mıdeinab manö aij hagpin u niñbim. Anig

* 13:50: Mad 13:42 Luk 13:28

nɪŋöm kale uri nɪbi bɪ gau hag ɲɪnabim u, kale God Manö aij nöd nɪbö u abe, God Manö aij hain nɪbö u abe hag ɲɪnabim,” a ga.

*Nasared nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udagla
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas nɪpe manö hod rɪköm manö haga anɪbu hag pɪs göm, daun nɪpe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul mɪgan u amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ɲö, kale nɪŋöm aiö yabɪl gɪla. Kale pen hagla, ‘Bɪ anɪbi nɪpe aige göm gasɪ kɪd hiɪk nɪŋöm nan gagep unbö rö gab?’ ö gɪla. Hainö pen hagla, *

⁵⁵⁻⁵⁶ “Bɪ anɪbi nɪme nap, nɪɲɪn nɪmam nɪpe gau, hon aip mɪdpal u pen, nɪpe aige göm bɪ kub rö mɪdöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabɲ Nap nɪpe u bɪ kapeda; nɪme Maria; nɪmam nɪpe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anɪb u, nɪpe aige göm apöm anɪg gab?” ö gɪla. *

⁵⁷ Anɪg hagöm, kale Jisas nɪp naij nɪŋöm, manö nɪpe haga u, udagla.

Pen Jisas kalɪp haga, “Bɪ God manö hagep gau ram mɪnönj mɪlö gau amöm haglö, nɪŋö hagpal a göm nɪŋnaböl; pen ram mɪnönj kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö gɪpal u rö gabim,” a ga. *

⁵⁸ Manö haga u nɪŋagla u me, ram mɪnönj anɪbu nan gagep rö iru nöp gaga.

* 13:53-54: Jon 7:15 * 13:55-56: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44

14

*Herod hagö, Jon Bî Ñîg Pak Ñeb u nabîc cögrîb
gî dö gîla*

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bî kub ram mîñöñ Galili abad mîdmîdöp Herod, Jisas nîpe nîhön nîhön ga manö u nîñöm,

² am bî nîp wög gî ñeb rîmnap kalîp haga, “Bî Jisas nan gagep rö göp u, nîpe bî ap ke wasö; nîpe Jon bî ñîg pak ñeb u nöp. Nîp al pak lîñö u pen kauyan uraköm ap mîdöp rö, nan gagep rö anîb gau gab,” a ga.

³⁻⁵ Pen Jon nîp nagî löm, al pak la manö îl u anîg göl mîdöp. Herod nîpe nîmam Pilip nîbin nîpe u Herodias ud arö, Jon Herod nîp haga, “Ne unbö gîpan, gî naij gîpan. Bî ap nîmam nîpe kamîñ mîdeinab nuwi nîpe udagnab,” a ga. Jon anîg hagö, nîbi anîbu Herodias nîpe Herod nîp manö haga nîñöm Herod Jon nîp dam nagî löm, al pak lîñ a göm gasî nîñ a u pen nîbi bî gau, Jon nîp bî God manö hagep hon a gîla rö, pîñîñ göm arö ga.
*

⁶ Pen hainö Herod nîme nîp yag daua ñîñ u nöp, nîbi bî iru nöp ap magum göm, nan magö lau ñîñîñîg gîla. Ñîñ anîbu, Herodias pai nîpe u apöm an anîb au kugom ralö, Herod nîñö, aij yabîl ga.

⁷ Anîg gö, nîpe pai anîbu nîp manö hagöm haga, “Yad manö nîñö yabîl hagem nöp hagabin, ne nan ap hag nîñeinabön, nöp hañowañö ud ñîñabin,” a ga.

* **14:3-5:** Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

⁸ Hageia, pai anibu, nime haga rö niñöm haga, “Jon bi ñig pak ñeb nabıc cög u, kınan cög migan yan limön, dap ñimön,” a ga.

⁹⁻¹⁰ Anig hagö, Herod niñö mög ga, pen nıbi bi gau niñ midlö niñöl gi, pai anibu niñ waiö manö niñö hag löm haga, “Ne nan ap hag niñeinabön, nöp halöwafö ñınabin,” a ga rö niñöm, bi rımnap hag yuö, am Jon nagi mideia au amöm, nabıc cög niñ u riñ gi dö göm,

¹¹ ud kınan cög migan yan löm, dap pai anibu niñ ñıla. Ñeila, nıpe pen damöm nime niñ ña.

¹² Pen Jon bi nıpe gau apöm, wip dam riğöl göm, am Jisas niñ hag ñıla.

*Jisas bi unbö paip dausan nan ñö ñıñla
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Jisas manö anibu niñöm, am ram mınöñ ke migan ap mideinam, a göm, ñig magıb udöm, ram mınöñ anibu arö göm, hada. Pen nıbi bi gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram mınöñ kale gau arö göm, it adö aramöm, Jisas arnig ga gau arla.

¹⁴ Jisas nıpe pen ram mınöñ migan anibu apjaköm, ñig magıb u arö göm, goł gau apöm niña, nıbi bi iru nöp mideila. Kalıp niñö, mög gö, nıbi bi nan ga gau gö, kamıñ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bi nıpe gau Jisas mideia au apöm, niñ hagla, “Söl sıb giñig gab. Midö nöp nan magö ñıñeb magö u padiöp. Gai i ram mınöñ nöp an au. Nıbi bi iru nöp gai i hagö, ram an gai i amöm, nan magö kale rımnap rau ñıñlan,” a gıla.

¹⁶ Anig hageila, Jisas kalıp haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalıp nan magö ñımim,” a ga.

¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru mɨdagöp. Yɨharɨŋ bred magö unbö mamɨd kabsaɨ mɨhöp mɨdöp,” a gɨla.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, “Nan anɨb gau ud yɨp dauim,” a ga.

¹⁹ Anɨg hagöm, nɨbi bɨ gau kalɨp hagö, nan uɨaŋ adö gau bɨs gɨlö nɨŋöl gɨ, bred kabö u udöm, kabsaɨ mɨhau u udöm, gɨlaŋ gɨ nɨŋöm, God nɨp aij a göm, bred u ud jö göm, bɨ nɨpe gau kalɨp ñö nɨŋöl gɨ, kale udöl gɨ, nɨbi bɨ gau kalɨp nɨme lɨ ñɨla. Kabsaɨ u u rö nöp gɨla. *

²⁰ Anɨg göl nɨme lɨ ñeila, ñɨŋlö, ñɨŋlö, mudun gö, ñɨŋ haköl rö laga. Naböŋ naböŋ arö gɨla gau me, Jisas bɨ nɨpe gau wadɨ unbö mɨgan laŋ u ud yaglö, böŋ nöp ajmaŋ raua.

²¹ Nɨbi bɨ nan ñɨŋla anɨb gau, nɨbi gau wasö, ñɨ pai pro gau wasö, bɨ gau nöp me paip dausan rö ara.

*Jisas ñɨg uɨ adö au abö gɨ ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)*

²² Jisas, bɨ nɨpe gau kale ñɨg böŋ lödaŋ arlaŋ a göm hagö, ñɨg magɨb udöm arla nɨŋöm nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp hag yuöm,

²³ nɨpe ke God nɨp sabe gɨnɨg ram mɨnöŋ dum ap ara. Mɨdö, ram dugnɨg geia pen nɨpe aŋɨ nöp halö dum anɨb laŋ mɨdeia. *

²⁴ Pen bɨ nɨpe gau ñɨg magɨb udöm ñɨg waŋö aŋ kub au arlö nɨŋöl gɨ, pɨnöm asad kub yabɨɨ u apöm, ñɨg magɨb u ud ado gɨnɨg rö ga.

* **14:19:** Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * **14:23:** Luk 6:12; 9:28

25 Magö anıbu ram gısön nöp runıg geia u me, Jisas ñıg ut adö u abö gı apöm, bı nıpe gau mıdeila söl au aueia,

26 kale nıñöm, “U wip ana ap auab!” a göm, anının gö pıñın göm, aiö kub bıatö gıla. *

27 Jisas pen kalıp haga, “Pıñın gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

28 Hageia, Pida haga, “Bı Kub! Ne nöp auaimön u, yıp abe hagö, ñıg ut adö au abö gı yagol au nın,” a ga.

29-30 Hageia, Jisas haga, “Anıb u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñıg magıb u arö göm, ñıg ut adö u abö gı am Jisas mıdeia au am am an au amöm nın, yıgön kub yabıl u apöm, ñıg u ral auajıp. Anıg geia nıpe pıñın göm, ñıg yan had lugöl gı, wıñ kub alöm haga, “Bı Kub! Ne yıp yıñıd ud yu!” a ga.

31 Anıg hagö, Jisas yıñıd nıp ud sısı udöm haga, “Nın udep magö ne u ulep yabıl göp. Nıñön gınıg gası mıñöp nınajan?” ö ga. *

32 Anıg hagöm, Jisas aıp Pida aıp ñıg magıb mıgan u arlö nınöl gı, pınöm asad kub udeia u ur ga.

33 Anıg gö nınöm, bı nıpe ñıg magıb mıgan yan asık mıdeila gau, Jisas hib nıpe haglö adö arö nınöl gı hagla, “Nınö! Ne God Ñı nıpe yabıl!” a gıla.

*Genesared nıbi bı nan ga gau Jisas gö, kamın la
(Mak 6:53-56)*

* 14:26: Luk 24:37

* 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39

³⁴ Pen kale ñig waŋö juöm, ram mɪnönj Gene-sared böŋ lödaŋ amjakla.

³⁵ Amjaklö, nɪbi bɪ mɪdmɪdal gau Jisas nɪp nɪŋöm, Jisas nöp auöp a göm, nɪbi bɪ ram mɪnönj söl anɪb gau magöŋhalö wiñ allö, nɪbi bɪ nan ga gau magöŋhalö daula.

³⁶ Dapöm, Jisas nɪp neb neb göl gɪ hagla, “Hanɪp yau a gö, nɪbi bɪ nan göp gai i, waɪj nöp goɪ au nöp ud nɪŋlö, kamɪŋ laŋ,” a gɪla. Hageila nɪpe yau a gö, nɪbi bɪ waɪj nɪpe ud nɪŋla gau kalɪp magöŋhalö kamɪŋ la. *

15

Nɪpɪs nɪhi bɪ gɪmɪdal rö, Perisi kai u rö nöp gɪmɪdal

(Mak 7:1-13)

¹ Pen ñɪn anɪbu, bɪ Perisi rɪmnap, bɪ lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap, Jerusalem nɪbö apöm Jisas nɪp hagla,

² “Bɪ ne gai i, nɪhön gɪnɪg apɪs bac bɪ manö pör u arö göm, ñɪmagö kale ñig lɪ yuöm wasö, yɪharɪŋ nöp nan ñɪŋbal?” ö gɪla.

³ Hageila, Jisas pen haga, “Kale nɪhön gɪnɪg God Manö nɪpe u arö gɪmɪm, bac bɪ gɪla rö nöp gabim?”

⁴ God haga, ‘Name nap kalɪp gɪ aɪj gɪmɪm ud aɪj gɪmɪm,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bɪ ap nɪme nap kalɪp manö naij rɪmnap hagnab u, kale bɪ anɪbu nɪp al pak löl,’ a ga. *

⁵⁻⁷ Pen kale manö anɪbu kabö göl hag ñagpim. Bɪ ap, ami bapi arö gɪnabin a gɪnab u, kalɪp

* **14:36:** Mad 9:20-21 * **15:4:** Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij r+imnap kalpe m+höŋ ñ+bnep pen mani kalpe m+höŋ ñeb mani u, uri yad God n+p ñ+nabin a g+pin, n+ŋöm mani kalpe m+höŋ ñeb ap m+dagöp,’ a g+inab. An+g g+lö, kale n+ŋmim hagpim, ‘Kale an+g g+pal u, manö m+dagöp,’ a g+pim. An+g hagpim u, ‘God Manö hagabun,’ a g+pim u pen kale piral yab+ hagmim, kale ke hagpim rö gagpim. Kale manö an+bu rö n+bi b+ gau kal+p hag ñ+bim u, God manö hagep b+ ne Aisaia n+pe b+ kalöp rö nöŋ gas+ n+ŋöm, manö n+ŋö yab+ ap kal+ k+ñ r+ka. Manö an+bu kal+ k+ñ r+köm haga,

8-9 ‘N+bi b+ gai i manö pir alöm hagpal,

“God B+ Kub hon,” a g+pal u pen

y+har+ŋ manö nöŋ hagpal;

y+p m+dmagö lagpal.

Y+p sabe göm,

y+har+ŋ manö nöŋ hagpal.

God Manö n+bi b+ gau kal+p hag ñ+abun a g+pal u
pen

b+ ram m+nöŋ i+ i n+bö

manö kale ke hagm+dal manö u nöŋ ud hag ñ+
ajaböl!’ a ga,” a ga. *

N+bi b+ nan gac göp gau

(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jisas an+g hagöm, n+bi b+ m+deila gau w+ñ alö aueila haga, “Manö hagabin i, n+ŋ aij g+mim!

¹¹ N+bi b+ gau nan magö gau hałowatö ñ+ŋlö, hibur aŋ kal+p yan amöm pr+ gagöp; hibur aŋ kale yan gas+ naiŋ n+ŋöm hagpal u me, pr+ gac halö m+dpal,” a ga. *

* 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34

¹² Pen Jisas bî nîpe gau apöm Jisas nîp hagla, “Bî Perisi gau manö hagpan u nîñlō, nöp mulu lugöp u, ne nîñban?” ö gîla.

¹³ Hageila, Jisas haga, “U manö mîdagöp. Bap yad kumi kabö adö lañ mîdöp u, nan yîñ nîpe yîmagöp gau magöñhalö îl halö bîg ju ud yunab.

¹⁴ Bî anîb gau kale amgö we. Bî amgö we ap, bî amgö we ap nîp u† gî damöm, mîhönğöl ulöm mîgan u ap lug paknabil,” a ga. *

¹⁵ Jisas anîg hageia, Pida haga, “Manö anîbu manö hod rîk hagpan îl u hanîp hag ñö nîñun,” a ga.

¹⁶⁻¹⁷ Hageia, haga, “Kale nîñagpal rō, kale u rō nöp nîñagpim arî Nîñim! Nan nîhön nîhön halöwałö ñîñbal gau, God nîñö, manö mîdagöp. U yîharîñ ñîñöm, hib halö kîl yubal.

¹⁸ Hibur anî kale yanî gasî naij nîñbal u me, prî halö mîdpal.

¹⁹ Gasî kale ke nîñöm, gasî naij nîñöm, nîbi bî al pak löm, nîbi si bî si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl ñîñ u manö pîral hagöm, nîbi bî rîmnap kalîp hag juöm, gîpal.

²⁰ Gîpal anîbu me, God nîñö gac halö mîdpal; pen nan ñîñnîg, ñîmagö ñîg lî yuagöm halöwałö ñîñbal u, God nîñö gac gagöp,” a ga.

*Kenan nîbi ap Jisas manö haga rō nîñ uda
(Mak 7:24-30)*

²¹ Jisas ram mîñönj Genesared anîbu arö göm, ram mîñönj kub, daun kub mîhöp Daia Saidon anî gau ara.

* **15:14:** Luk 6:39; Ro 2:19

²² Amöm anib gau ram minöñ Kenan gau midö, nibi ram minöñ anib gau nibö ap, Jisas nip apöm haga, “Bî Kub, Depid Nî nipe, yip mög niñmön! Pai yad u kijaki aban alö, mid aij gagöp,” a ga.

²³ Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bî nipe gau apöm, Jisas nip hagla, “Nibi i hanip hain göl gi, manö hauñ nöp gab. Nip hag yu gau aran!” a gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “God yip yuö aunö u, Juda nibi bî God nip arö gipal gau, kalip nöp udnam, a gem, aunö,” a ga. *

²⁵ Anig hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas mideia it au kugom yimöm haga, “Bî Kub, yip gi niñmön!” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Nan magö nî pai hon ñeb u, niñhön ginig ud kain gau mukun?” ö ga.

²⁷ Hageia, nibi anibu pen haga, “Bî Kub, niñö hagpan u pen, bî kub gau nan niñlö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö niñnaböl,” a ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Nibi me, yip niñ ud pidöñ gipan u me, nan hag niñban u ginabin,” a ga. Anig hagö niñöl gi, kijaki u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm höñ arö, nip kamij la.

Jisas nibi bî iru nöp kalip gö, kamij la

²⁹ Jisas ado gi Nig Wanö Galili goñ böñ lödan amöm, sir u gilañ göm, am dum lañ asika.

³⁰ Asik midö niñöl gi, nibi bî iru nöp, nibi bî ma naij ga gau, amgö we ga gau, niñmagö ma gi ga be wa be ga gau, aṭab ado gö manö hagagla gau, nan niñhön niñhön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas mideia ma it au lilö niñöl gi, kalip gö kamij la.

* 15:24: Mad 10:6

³¹ Anig gö, nibi bi anib gau niñöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel nibi bi God hon u aij yabił. Nibi bi aıab ado ga gau gö, manö hagaböl; nibi bi ñin ma gi ga be wa be ga gau gö, kamın löp; nibi bi ma naij ga gau gö, aj aij gaböl; nibi bi amgö we ga gau gö, amgö ñıl niñaböl,” a göm, hib nipe haglö adö ara. *

Jisas bi po dausan rö nan ñö ñinla
(Mak 8:1-10)

³² Jisas bi nipe unbö migan lan kalip wiñ al hagö, aueila, haga, “Nibi bi gai i kalip mög niñabin. Ñin mihau nigan yad aip midajal pen kale nan magö midagöp. Kalip yiñarın hag yunö, amöm adan an au amgö mımainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram minönj nibi bi iru midagpal an anib gai i, nan magö gai nibö ulhai niñun dapun, nibi bi iru nöp anib gai i ñino niñnaböl?” ö gıla.

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jin kabsal pro rimnap halö midöp,” a gıla.

³⁵ Hageila, Jisas nibi bi gau kalip hagö, minönj adö anib au asıkla.

³⁶ Kale anig göm asıklö niñöl gi, nipe bred magö unbö mudun jin u udöm, kabsal pro gau abe udöm, God nip aij a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöm, nibi bi gau kalip nıme li ñıla.

* 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mad 14:14

³⁷ Anig göl nime li ñeila, ñiñlō, ñiñlō, mudun gö, ñiñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö gila gau me, Jisas bi nipe gau wadi unbö mudun jii ud yaglō, böñ nöp ajman raua.

³⁸ Nibi bi nan ñiñla anib gau, nibi gau wasö, ñi pai pro gau wasö, bi gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anig nan ñiñöm, Jisas nibi bi anib gau kalip hag yuöm, nipe ñig magib udöm, ram minöñ Magadan böñ lamii amöm, ram minöñ an anib gau ara.

16

Jisas nip hagla, “Nan gagep rö ap gö niñun,” a gila

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bi Perisi rimnap, bi Sadyusi rimnap, Jisas niñhön gainim nip hag juun a göm, apöm nip hagla, “Ne Mesaia u midpin a gipan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lan nibö gaimön, niñö hagpan a gun, niñun,” a gila. *

² Hag niñeila, Jisas haga, “Sidö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö niñöl gi hagnabim, ‘Ram rik aij ginab,’ a ginabim.

³ Sib halö sidö lim ginig göm hagape hagape göm kumi wam ñö niñöl gi, hagnabim, ‘Mön alnig gab,’ a ginabim. Anig gimim niñ aij gipim u, pen yad uri nan niñhön niñhön gabin i, kale niñabim pen ii u niñagpim.

⁴ Kale nibi bi miñi midpim gau, mid aij gagemim, God nip gasi u niñagpim. Nan gagep rö ap

* **16:1:** Mad 12:38; Luk 11:16

gö niñun, a gipim u, yad g'inö niñagnabim. Bi Jona niñ ga rö, adö u yip gö, niñnabim," a ga. Jisas anig hagöm, kalip arö göm miñan ap ara. *

Nan yis a gipal rö u, Jisas manö hod riköm haga (Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bi niñpe gau abe niñ magib udöm, niñ wañö böñ lödan amöm niñla, bred gau hauñ göm dauagla.

⁶ Anig niñöm Jisas bi niñpe gau kalip haga, "Bi Perisi, bi Sadyusi, yis kale u, niñ aij g'imim," a ga. *

⁷ Jisas anig haga niñöm, bi niñpe gau, ke hag niñ hag niñ göm hagla, "Hon bred dauagpun u me, anig hagab," a gila.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anibu ke niñöm haga, "Kale niñhön g'inig bred dauagpun, a g'imim, hag amil apil gabimñ Kale yip niñ ud aij gagpim. Bi paip dausan rö mideila niñ u, bred magö unbö mamid u udem, ud jö gi niñainö, niñöm naböñ naböñ pil pali geila, wadi aigegö rö yagpe ajman raua? *

¹⁰ "Pen niñ hain u, bred magö unbö mudun jññ udem, bi po dausan rö mideila u niñainö, niñöm naböñ naböñ pil pali geila, wadi aigegö rö yagpe ajman raua? *

¹¹ Niñ anibu kale ke midmim, bred wadi yagpe u pen miñi manö hod rik hagajñ u niñagmim, 'Bred nan a gi hagab,' a gipim. Bred nan a gi hagagabin. Bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe,

* **16:4:** Mad 12:39; Luk 11:29 * **16:6:** Luk 12:1 * **16:8-9:** Mad 14:17-21 * **16:10:** Mad 15:34-38

yis kale u kalöp udnim rö löp u, a gem, hagabin,” a ga.

¹² Anig hagö, kale niŋla nan yis bred halö libal u hagaga; bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe, manö hag niŋbal u niŋagmim, a göm, manö hod riköm haga.

Pida Jisas niŋ haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Niŋ niŋe yabiŋ,” a ga

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai aŋ au amjaköm, bi niŋe gau kalip hag niŋöm haga, “Niŋbi bi gau Bi Niŋ niŋe bi an a giŋpal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bi niŋe gau hagla, “Rimnap Jon bi niŋ pak ñeb u, a giŋpal; rimnap, Iaija, a giŋpal; rimnap, Jeremaia, a giŋpal; rimnap pen bi God manö hagep ap, a giŋpal,” a giŋla. *

¹⁵ Hageia, Jisas kalip haga, “Kale ke pen, yiŋ an a giŋmim niŋbim?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bi niŋe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamiŋ u Niŋ niŋe yabiŋ,” a ga. *

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Jona niŋ niŋe Saimon. Manö hagpan aniŋbu, aiŋ hagpan. Ne gasi kabö rö niŋban aniŋbu, ke gau niŋbö auagöp; Bap kumi kabö adö laŋ u nöŋ, nöŋ gasi aniŋbu ñö, ne kabö rö niŋban. *

¹⁸ “Yad nöŋ hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö niŋban aniŋbu, yad niŋbi bi yad gau gau uŋ giŋ dapem, cöc yad kabö aniŋbu adö u liŋabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug paknim rö lagöp. *

* **16:14:** Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69

* **16:17:** Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Ep 2:20

19 “God ram mɪnɔŋ kumi kabö adö laŋ au, ki rib u nöp ñɪnabin. Ne mɪnɔŋ naböŋ iɪ i mɪdmön, nagɪ adö mai nɪŋmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp wasö gɪnab. Pen nagɪ adö mai nɪŋmön kabö rö mɪdöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö laŋ au, u rö nöp yau a gɪnab,” a ga. *

20 Jisas anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Nɪbi bɪ gau kalɪp, yad Mesaia me anɪbu, a gɪmim, hagagmim,” a ga.

*Jisas, “Iɫön udem umem uraknabin,” a ga
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22–27)*

21 Ñɪn an anɪb u, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp, bɪ gau yɪp anɪg anɪg gɪnaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bɪ manö ud asɪkep gau löm, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau löm, bɪ God lo manö hag ñeb bɪ gau löm, yɪp ilön ñöm al pak lɪnaböl. Pen ñɪn mɪhöp mɪdem, ñɪn mɪhöp nɪgaŋ u kauyaŋ uraknabin,” a ga.

22 Anɪg hageia, Pida, Jisas nɪp dam goɫ au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bɪ Kub! Nöp anɪg gagnɪm! Manö anɪbu hag aij gagpan. God nöp abad mɪdö, anɪg gagnɪm,” a ga.

23 Hageia, Jisas ado göm, Pida nɪp haga, “Seden, yɪp arö gɪmön aru! Yɪp nɪhön gɪnɪg wasö gɪmön hagabön? God gasɪ nɪŋöb rö nɪŋagpan; nɪbi bɪ gasɪ nɪŋbal rö nöp nɪŋmön hagabön,” a ga.

24 Jisas anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Nɪbi bɪ an an yɪp lau adö mɪdun a gaiöl u, nan mɪnɔŋ naböŋ iɪ i gasɪ kub nɪŋbal u arö göm, hañ

* 16:19: Mad 18:18; Jon 20:23

romanj kale ke gasi kub niŋbal u arö göm, mab kros ud kag göm yiþ hain göl. *

²⁵ Niþi bi an, yad Jisas niþ udnö aij gagnab, a göm, niŋnab u, kamiŋ midagnab; pen niþi bi an, yad Jisas niþ niŋ ud midainö yiþ niþhön gaiöl u, manö midagöp a giŋab u, pör nöþ kamiŋ nöþ mideinab. *

²⁶ “Niþi bi an nan miþnöŋ naböŋ adö il i udnam, a göm, gö arnab u, gasi kub niþe u adö aniþu nöþ areinab me, kamiŋ pör midep u udagnab. Aka God niþ nan aniþ gau rauöm, kamiŋ pör midep u udnabŋ Wasö yabiþ! *

²⁷ “Hainö yad Bi Niþ niþe, Bapi mailö piþdöŋ udem, ejol gau aip ado gi aunabin niþn u, manö kub u niþem, niþi bi gi aij giþal gau ke lem, niþi bi gi naij giþal gau ke lem, pen niþnabin. *

²⁸ “Yad kalöp niþö yabiþ hagabin, kale niþi bi midpim gai i, riþnap kamiŋ mideinabim me, Bi Niþ niþe niþi bi udöm, kumi kabö adö laŋ au abad mideinab niþn u, Bi Niþ niþe auö niþöl gi, niþ niþnabim,” a ga.

17

Jisas hañ romanj ke yabiþ la

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Jisas manö aniþu hagöm, niþn unbö kagoþ jiŋ u midöm, Pida, Jems, Jems niþmam Jon kalip yam uþ gi, dum i giþlaŋ ap amöm, ke mideila.

* **16:24:** Mad 10:38; Luk 14:27

Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9
Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12

* **16:25:** Mad 10:39; Luk 17:33;

* **16:27:** Mad 25:31; Sam 62:12;

² Anig göm midlö niñöl gi, Jisas hañ roman nipe u ke yabił löm, mulu adiñ u sidö rö niñöm, waliñ nipe u mĩmailö yabił ga. *

³ Anig gö niñöl gi, kale niñla, bi God manö hagep nöd umlö, Mosıs aip Ilaija aip, apil Jisas aip manö hag mideila.

⁴ Kale niñöm, Pida Jisas nip haga, “Bi Kub. Hon aui midpun u, aij yabił midpun. Ne yau a giñmön, ram bada miñau niñan gun, nöp ap, Mosıs nip ap, Ilaija nip ap,” a ga.

⁵ Pida anig hagö niñöl gi, kumi rud yabił ap apöm, kalip magöñhalö pału gi yuö yua. Pału gi yuö yuö niñöl gi, manö ap kumi anıbu niñbö haga, “Ñi midmagö yad i, yip aij yabił göp. Manö niñhön niñhön hagnim u, niñ udmim,” a ga. *

⁶ Manö anıbu anig göl auö niñöm, Jisas bi nipe gau gası iru niñöm, piñiñ göm, am mınön iñ au paköm, mulu adiñ kale u mınön yan li mideila.

⁷ Jisas apöm, kalip ud niñöm haga, “Piñiñ gagmim. Urakim!” a ga.

⁸ Hagö, uraköm niñla, Jisas nipe nöp mideia.

⁹ Pen sir u giyan göl gi, Jisas kalip haga, “Miñi niñhön niñhön gajip niñbim anıbu, niñi bi gau kalip hag ñagmim. Hainö Bi Ñi nipe umöm uraknab ñin u me, niñi bi gau kalip hag ñinabim,” a ga.

¹⁰ Hageia, nip hagla, “Lo manö hag ñeb bi gau niñhön giñig hagpal, ‘Ilaija nöd aueinab; hainö Mesaia mınön nabön iñ i aunab,’ a giñal?” ö gila. *

* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15 * **17:10:** Mal 4:5

¹¹ Hageila, haga, “N+ñö hagpal. Manö an+bu m+äöp: ‘Ilaija nöd apöm, kalip hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’

¹² Pen n+ñim. Ilaija aua u pen auö n+p n+ñagla. Gas+ kale ke n+ñla rö, n+p g+ naij g+la. B+ Ñ+ n+pe u n+p u rö nöp g+ñaböl,” a ga. *

¹³ Jisas an+g hagö, b+ n+pe gau n+ñla, Jisas Ilaija hib haga u pen Jon b+ ñ+g pak ñeb u n+p nöp haga.
*

*K+jaki aban ala ñ+ ap, Jisas gö, kam+ñ la
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Pen kale ban yan amjaköm n+ñla, n+bi b+ iru nöp m+deila. B+ ap, n+bi b+ m+deila an+ an+b au apöm, Jisas m+deia au kugom y+möm haga,

¹⁵ “B+ Kub. Ñ+ yad u mög n+ñmön. N+p hau+ alö, m+ä aij gagöp. Pör amöm, mab inöb an+ gau abe, ñ+g an+ gau abe g+ dam pakab.

¹⁶ N+p dam b+ ne gau m+äjal gau ud arnö, g+ wasö n+ñöm arö g+pal,” a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Kale n+bi b+ m+ñi ñ+n i m+äpim gau, God n+p gas+ n+ñmim n+ñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale n+ñ udmim ke g+ñabim+ Ñ+ an+bu ud y+p aui dauim,” a ga.

¹⁸ Hagö, ñ+ an+bu daueila, Jisas k+jaki n+p aban ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kam+ñ la.

¹⁹ An+g gö, Jisas b+ n+pe gau n+pe m+deia au apöm, ke nöp m+äöl g+, n+p hag n+ñöm hagla, “N+ñön gö, k+jaki aban ala an+bu, hag yu wasö n+ñun arö g+pun?” ö g+la. *

* 17:12: Mad 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mad 10:1

²⁰ Hageila, Jisas haga, “Nin udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö ninmim arö gipim. Pen ninim! Nin udep magö kale u mab masded yin magö pro midöp rö u mideinab u, nan ninhön ninhön hageinabim, hagnabim rö ginab. Nö ilö i, ‘Ke gidan aru,’ a ginabim u, arnab. * ”

²¹ Pen kijaki aban alöp anibu, yiharin hag yumim rö lagöp. Nan magö arö gimim, God nip sabe göl gi midmim me, hag yunabim,” a ga.

*Jisas kuöyan haga, “Umem uraknabin,” a ga
(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

²² Jisas bi nipe gau aip ram minöng Galili apöm magum göm, kalip haga, “Söl midöp, Bi Nin nipe nip dam nibi bi rimnap kalip neinaböl, * ”

²³ nip böng nöp al pak lilö umnab u pen nin minhöp midöm, nin minhau nigan u kauyan uraknab,” a ga.

Jisas anig hagö, bi nipe gau nip mög ninjöm, gasi iru yabil ninla.

Jisas God sabe gep ram dakis u na

²⁴ Pen hainö, Jisas bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apöm Pida nip hagla, “Manö hag neb bi kale u dakis nob halö?” ö gila. * ”

²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, nipe dakis nob halö,” a ga. Pen Pida anig hagöm, ram raul arö ninöl gi, Jisas nipe nöd hagöm, Pida nip hag ninjöm haga, “Gasi ne ninhön ninban? Gapman bi kub gau, dakis mani gai nibö udpaln Nibi bi

* **17:20:** Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:**

Mad 16:21 * **17:24:** Eks 30:13; 38:26

kale ke gau nîbö udpal aka nîbi bî mîlö gau nîbö udpal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “Nîbi bî mîlö gau nîbö udpal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Nîjö, bî kale ke gau dakîs ñagpal.

²⁷ Pen hol ñagnabul u, kalîp mulu lugnîm rö löp. Anîb u, ne ñîg wanjö au ammö, nagî huk yumön, kabsal nöd udnabön u, meg mîgan ud lakmön nîjnabön, mani magö añî ap meg mîgan u mîdeinab. Ud dam dakîs hol mîhönj u ñîmön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

*Bî kub mîdaiun, a göm, manö pen pen hagla
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ Jisas bî nîpe gau apöm, nîp hag nîjla, “Nîbi bî God udöm, kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab gau, an nîbi kub bî kub mîdeinab?” ö gîla. *

² Hageila, Jisas ñî pai pro ap wîñ alö auö, ud amgö ilö adö kalîp au urak ñöm,

³ haga, “Yad kalöp nîjö yabîl hagabin, kale ñî pai pro gau gasî nîjbal rö nîjagnabim u, God ram mînönj kumi kabö adö laŋ au aragnabim. *

⁴ Anîb u, nîbi bî hon nîbi bî kub mîdagpun a göm, ñî pai pro i rö mîdeinaböl u me, God nîbi bî nîpe ke udöm, abad mîdeinab aŋ au, nîbi bî kub rö mîdeinaböl,” a ga.

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

⁵ Pen nîbi bî yîp nîŋ udöm, ñî pai pro i rō ud aij gî naböl u, kalîp nöp wasö, yîp abe ud aij gî naböl.
*

*Ñî pai kalîp nan naij gî yambal u
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)*

⁶ “Pen nîbi bî rîmnap apöm, ñî pai yîp gasî nîŋ udpal gau, kalîp nan si nan naij adö u gî yamlö, kale gasî yîp u hauî göm, nan si nan naij gî naböl. Nîbi bî anîg gî nîg geinaböl u, nöd kabö kub ap uŋam u nagî ud lî rîbîköm, dam ñîg solwara an au yublap u aij. Kamîŋ mîdöm, anîg gî naij yabîl gî naböl u, ilön kub yabîl udnaböl.

⁷ “Nîbi bî mînön nabön îl i mîdpal gau marö yabîl gî nab. Nagî naij adö u göm, nîbi bî rîmnap kalîp gasî ñîlö, adö anîbu göm ap lug paknaböl u, naij yabîl gî nab. Nagî adö anîbu nöd gî mîdal, mîñi gî pal, hainö u rō nöp gî naböl. Anîg gî nab pen nîbi bî adö anîbu gî yamnaböl gau, ilön ke yabîl udnaböl.

⁸ “Ñîmagö ma kale u nîŋmim, nan si nan naij gî nîg gainîm, ñîmagö ma u rîb gî dö gî yumim. Anîg gî mim me, nan si nan naij gep adö u arö gî mim, God ram mînön au ammim, pör mîdeinabim. Wasö u, ñîmagö ma halö mîdmim, pen mîd aij gagmim, nan si nan naij gep adö u gî dammim, ram mînön mab ke pör inmîdöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u nîŋmim, nan si nan naij gî nîg gainîm, amgö böŋ anîb lau ud gulu gî yumim. Anîg gî mim me, nan si nan naij gep adö u

* **18:5:** Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:8:** Mad 5:29-30

arö g+mim, God ram m+nöŋ au amdim, pör m+deinabim. Wasö u, amgö m+höp halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naij gep adö u g+ dammim, ram m+nöŋ mab ke pör inm+idöp u arnabim.

¹⁰ “Kale n+ŋ aij g+mim, ñ+ pai pro gau nan y+har+ŋ, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim. Yad kalöp hagabin, ñ+ pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö n+pe u ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au m+dpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod r+köm haga (Luk 15:3-7)

¹¹ “B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ ur g+pal gau, kal+p udn+g aua. *

¹² “B+ ap kaj sipsip n+pe ñ+n juöl unbö mam+id u rö m+deinab. Pen añ+ ap ur geinab u, n+pe n+hön g+nabŋ Sipsip n+pe r+mnab kal+p arö gö, nan u+taŋ u+taŋ ñ+ŋlö n+ŋöl g+, sipsip n+pe ur g+nab u n+p ulhai n+ŋ arnab. Am ulhai ulhai udöm, m+ñ m+ñ yab+ŋ g+nab.

¹³ Kalöp n+ŋö hagabin, kaj sipsip n+pe magöŋhalö m+ñ m+ñ göp, pen kaj sipsip n+pe ap ur gö, ulhai n+ŋ dam dam udnab u, sipsip an+bu nöp m+ñ m+ñ yab+ŋ g+nab.

¹⁴ An+b u rö, Bapi kale kumi kabö adö laŋ m+idöp u, ñ+ pai pro n+pe ap ur gagn+m, a göm, n+ŋ nöp m+idöp.

Añ mam kale gau kalöp g+naij gaiöl u

¹⁵ “N+bi b+ añ mam, a g+nabön gau, b+ ap nöp g+ naij gain+m, ne pen ammön, n+p aip ke

* **18:10:** Hib 1:14 * **18:11:** Luk 19:10

mıdmön, nöp nan nıhön ga anıbu waiö hagmön. Anıg hagö, nıñ udö me, nañın namam ne yabiı mıdeinab. *

¹⁶ Pen ne anıg gö, nıpe nıñagnab u, ne ammön, añ mam mıhöp rö uı gı dammön, kale nıñ mıdlö nıñöl gı, ne bı anıbu aıp manö hagmil. *

¹⁷ Pen ne anıg gö, nıpe manö udagainım u, nıbi bı cöc aubal rö magöñhalö nıñ mıdlö nıñöl gı, manö anıbu kalıp hag ñımön. Pen ne anıg gö, nıñ udageinab u, ne arö gımön. Anıg ga nıñmön hagmön, ‘Bı anıbu nıbi bı God Manö nıñagöm, bı dakıs udep rö u me, anıg göp,’ a gımön, nıp arö gımön.

¹⁸ “Anıb u, yad kalöp nıñö hagabin, mınöñ naböñ adö ıı i wasö geinabim u, God nıpe kumi kabö adö lañ mıdmön, u rö nöp wasö gınab; pen yau a geinabim u, nıpe u rö nöp yau a gınab. *

¹⁹ “Yad kalöp hagabin, nıbi bı mıhöp mınöñ naböñ ıı i mıdmil, manö hag adö añ lımil, Bapi yad kumi kabö adö lañ mıdöp u nıp hag nıñeinabil u, hag nıñnabil rö gınab. *

²⁰ Pen nıbi bı mıhöp aka mıhau nıgañ rö, gası yıp nıñöm, ap magum geinaböl u, yad kalıp an anıb au mıdeinabin,” a ga.

Bı wög gı ñeb naij u

²¹ Pida Jısas mıdeia söl au apöm haga, “Bı Kub. Mam ap yıp gı naij gainım u, ñın aıgegö rö gı naij geinab, yad nıñem arö gınamñ Ñın unbö mudun jıñ u rö aka?” ga.

* **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

* **18:18:** Mad 16:19; Jon 20:23

* **18:16:** Dud 19:15; Jon 8:17

* **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7

22 Hageia, Jisas haga, “Ñin unbö mudun jin wasö; ne bi anibu nöp gi naij ginab u ninmön arö ginabön u, ñin juöl ñin juöl unbö mudun jin u ninmön arö ginabön. *

23 God nibi bi udöm ram minöj kumi kabö adö laj au abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Kin ap nipe bi wög gi ñeb nipe rimnap kalip mani rimnap ñöm, hainö pen ñim a ginab. Hainö nipe gasi ninjöm hagnab, ‘Kale naböj ñilaj,’ a ginab.

24 Pen midöp u pen ñinaböl, a gö, bi ap nipe mani ilöj ñin juöl iru yabıl nan naböj midnab bi u daunaböl.

25 Pen bi anibu pen nipe kub yabıl midnab u me, pen ñinim rö lagnab. Anig gö, bi kub u ninjöm, bi wög gep nipe rimnap kalip hagnab, ‘Nipe göp anibu rö, nip udmim, nibin ñi pai, nan nipe nihön nihön midöp gau magöjhalö udmim, dam sikim gipe, rauaiöl ninjöl gi, mani anibu dap yip ñimim,’ a ginab.

26 Anig hagö, bi anibu pen, kugom yimöm, kin u nip hagnab, ‘Ne yip mög ninmön, abad midaimön; nan adin ne anib gau magöjhalö naböj ralnabin,’ a ginab.

27 Hagö, kin u nip mög ninjöm, nan naböj nipe u, arö gimön aru, a ginab.

28 “Anig göm arö gö ninjöl gi, bi wög gi ñeb anibu nipe pen amöm ninjab, bi nipe aip wög gimidil bi ap mideinab. Nip ninjöm, unjam ud sis löm hagnab, ‘Nöp mani ilöj ańi ap ñinö u, naböj ral!’ a ginab.

29 Hagö, bi nipe aip wög gimidil anibu kugom

* 18:22: Luk 17:4

yimöm manö neb neb gi hagöm hagnab, 'Ne yip mög niñmön, abad midaimön; nan naböñ ne anibu magöñhalö naböñ ralnabin,' a ginab.

³⁰ Hagö, bi anibu manö nip u niñagöm hagnab, 'Nöp dam nagi leinabin, nan naböñ anibu naböñ ralmön nöp me, höñ arnabön,' a göm, nip dam nagi linab.

³¹ Anig gö, bi nipe aip wög gimidal gau, kalip hibur naij gö, amöm kin u nip manö anibu magöñhalö hag ñinaböl.

³² Hag ñilö, bi kub u, bi nipe anibu nip wiñ alö aueinab hagnab, 'Ne wög gi ñeb bi naij yabił. Ne yip mitöñ gajan, nöp mög niñem, nan naböñ yad nöp midöp u arö gipin.

³³ Ne pen niñhön ginig, bi ne aip wög gipil u nip u rö nöp mög niñmön, arö gagpan?' ö ginab.

³⁴ Bi anibu bi nipe aip wög gimidil u nip mög niñagnab u me, bi kub anibu kal juöm, wög gi ñeb bi anibu nip dam nagi lep ka abadep bi gau ñöm hagnab, 'Nip nagi lö, ilön gö niñöl gi midöm, nan naböñ yip u naböñ magöñhalö ralöm nöp höñ arnab,' a ginab. *

³⁵ Kale añ mam rimnap kalip u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö lañ au midöp u, kalöp pen u rö nöp ginab. Anib u, nañin namam kale gau kalöp gi naij geinaböl u, kalip mög niñmim, midmagö limim, arö gimim," a ga.
*

19

* **18:34:** Mad 5:25-26
Kol 3:13

* **18:35:** Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32;

Bî nîbi udnîg, bönj nöp udnab; hainö nîp hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anîbu hag pîs göm, ram mînönj Galili arö göm, ram mînönj Judia, nîg Jodan bönj lödan adö ara.

² Areia, nîbi bî iru yabił nîp hain geila nînjöm nîbi bî nan ga gau gö kamîj la.

³ Pen bî Perisi gau, Jisas nîp hag nîjno, manö naij rîmnap hagnîm, a göm, apöm hagla, “God Mosîs nîp hag nîa lo manö u, nîbi ap nan pro ap gî naij gî nab u, bî nîpe nîp hag yunîg, hag yunab aka wasöj Ne nîhön gasî nîjban?” ö gîla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “God Manö kalî kîñ rîkla u kale amgö lî nîjagpim arj Ram mînönj hadame dagol gî la nîn u, bî ap, nîbi ap, gî la. * ”

⁵ God haga, ‘Adö anîbu me, bî gau nîme nap aip mîdöm, nîbi udöl gî, nîme nap arö göm, kale ber mîhau jîm nîl han mîdlö hañ romanj añî yabił lî nab,’ a ga. *

⁶ Anîb u me, God hagö hañ romanj kale mîhöp wasö; uri jîm nîl añî lî nab anîbu, bî ap apöm, kalîp hag ud asîk ke ke lagnab wasö,” ga.

⁷ Jisas anîg hageia, bî Perisi gau nîp hagla, “Pen nîhön gî nîg Mosîs manö ap kalî kîñ rîkôm haga, ‘Nîbi hag yunîg, nîbi i bönj nöp arö gabin, a gîmîm, köp ap kalî kîñ rîk nîmîm, hag yumîm,’ a ga?” ö gîla. *

* 19:4: Jen 1:27; 5:2
24:1-4; Mad 5:31

* 19:5: Jen 2:24; Ep 5:31

* 19:7: Dud

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kale nîbi bî manö nîŋ udagpim u me, Mosîs anîg haga. Pen God nîbi bî hadame gau gî la ñîŋ u, anîg gagmîdal.

⁹ Pen yad kalöp hagabin, bî an, nîbin u bî ap aip ud gîlô wasö, yîharîŋ nöp hag yuôm, nîbi hain nîbö udnab u, nîbi si udnab nîŋôm God nîŋö naij yabîl gî nab; nîpe nîbi si udep bî me u,” a ga. *

¹⁰ Jisas anîg hagö, bî nîpe gau hagla, “Bî gau nîbi kale yîharîŋ hag yuagnaböl u, bî praj mîdôm nîbi udagöl u aij,” a gîla.

¹¹ Hageila, Jisas haga, “Bî magöŋhalö yîharîŋ mîdaiöl rô lagöp. God bî yîharîŋ mîdaiöl, a göm, hag la gau nöp, yîharîŋ mîdaiöl rô löp.

¹² Bî rîmnap, kale wała lagö yag daubal gau, nîbi udagpal. Bî rîmnap, bî rîmnap wała kalîp rîb gî dö gîpal gau, nîbi udagpal. Pen bî rîmnap, God nîbi bî udôm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab wög u gun, a göm, nîbi udagpal. Kale bî praj mîdun, a gîmim, bî praj mîdeinabim u aij,” a ga.

Jisas ñîmagö ara nîpe u ñîpai pro nabîc cög adö laŋ la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nîbi bî gau, “Jisas ñîmagö ñîpai hon nabîc cög adö laŋ lôm, God nîp sabe gaŋ,” a göm daueila, pen bî nîpe gau kalîp nîŋ ij halö lôm hag gîla.

¹⁴ Anîg gîlô, Jisas pen ñîpai anîb gau wiñ alö aueila nîŋöl gî, bî nîpe gau kalîp haga, “Nîhön gînîg kalîp anîg hag gîpimŋ Ñîpai pro anîb gau arö gîpe yîp aulan. God nîbi bî udôm, kumi kabö

* **19:9:** Mad 5:32; 1Ko 7:10-11

adö laŋ au abad mīdeinab u, ñi pai pro anib gau rō,” a ga. *

¹⁵ Anig hagōm, God ñi pai pro anib gau kalip pig mīdeiaŋ, a gōm, Jisas ñimago ara nipe u ñi pai pro nabıc cōg adö laŋ lōm, ram mīnōŋ mīgan ap ara.

*Bi ap nan nipe iru nöp mīdeia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Bi ap Jisas mīdeia au apōm haga, “Manö hag ñeb bi. Yad nan nīhōn aij u gem, pör mīdep u udnam?” ö ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yip nīhōn gīnig, nan aij mai, a gīmōn, hag nīŋabōn? God añi me Bi aij. Pen pör pör mīdeinam, a gīmōn u, lo manö hagōm kali kīñ rikla gau nīŋmōn hagöp rō gīmōn,” a ga. *

¹⁸ Hageia, haga, “Lo adö mai rō hagabōn?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmōn; nībi si bi si gagmōn; nan si udagmōn; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmōn; *

¹⁹ name nap manö hagöl adö u nöp nīŋmōn hain gīmōn; ne ke mīdmagö liban rō, nībi bi rīmnap kalip mīdmagö līmōn,” a ga. *

²⁰ Anig hageia, bi praj anibu haga, “Lo manö gau magōŋhalö nīŋ hakpin. Pen yad nīhōn nan aij u gem, kamīŋ pör mīdep u udnam?” ö ga.

²¹ Hageia, Jisas haga, “Mīd aij yabıl gīnam, a gīmōn u, nan ne gau magōŋhalö yumōn, mani udmōn, nībi bi mög gep rō gau kalip ñīmōn me,

* **19:14:** Mad 18:2-3 * **19:17:** Lep 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * **19:19:** Eks 20:12-16; Lep 19:18

mıd aij gep ne u mıdeinab God ram mıñöñ kumi kabö adö lañ au. Pen yad hagpin rö gıñmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bı praj anıbu nan nıpe iru mıdeia rö, manö anıbu nıñöm, gası iru nıñöl gı ara.

²³ Pen nıpe anıg göl arö nıñöl gı, Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Yad kalöp nıñö yabıl hagabin, nıbi bı mani nan kale iru mıdeinab gau, God nıp ułham gası nıñ udlö, kalıp udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab.

²⁴ Kaj kamel gau, kalı mauöt nagı yubal mıgan u arnıg arnaböl; pen nıbi bı nan iru mıdöp gau, God nıp ułham gası nıñ udlö, kalıp udöm abad mıdeinab,” a ga.

²⁵ Jisas bı nıpe gau manö anıbu nıñöm, gası kub nıñöm hagla, “Pen bı aij anıbu, God ud kumi kabö adö lañ au ud aragnab, a gıpan u, nıbi bı an rö ud arnab?” ö gıla.

²⁶ Hageila, Jisas kalıp nıñöl gı haga, “Nıbi bı gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nıñön nıñön gıñıg, gıñab,” a ga.

²⁷ Jisas anıg hageia, Pida haga, “Nöñ! Hon nan hon gau magöñhalö arö gun, ne aip nöp cıg gun ajpun u, hon pen nan nıñön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nıñö hagabin, ñın hain u yad mailö pıdöñ halö apem, nıbi bı magöñhalö abad mıdeinabin. Ñın anıbu me, kalöp bı yıp hain geinabim gau hagnö, Isrel nıbi bı il ke ke unbö mıgan lañ gau, kalıp abad mıdeinabim. *

* **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21

²⁹ Nibi bi yip niŋ udöm, ram, niñin nimam, nime nap, ñi pai, wög adiŋ, nan nihön nihön gau arö ginaböl gau, God kalip hauŋ gagnab; nan anib gau rö kalip pen iru yabiŋ ñöm, pör midep kalip ñinab.

³⁰ Pen nibi bi uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabiŋ gau mideinaböl. Pen nibi bi uri jöl adö yabiŋ au midpal gau, hainö iru nöp nöd am mideinaböl. *

20

Nibi bi nagŋ wain wög gipal gau, manö hod riköm haga

¹ Jisas anig hagöm haga, “God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi wain wög nap nibö ap, bi rimnap am daunö, wög yip u gilaŋ, a göm, ram gisön rika magö u uraköm, am bi rimnap ulhai niŋöm,

² kalöp mani silpa magö añi añi raunabin, a göm, kalip aip manö hag adö añi löm, hag yuö, am wain wög nipe u wög geila.

³ Pen sidö yöp aŋ au ap ranab magö u, am maker au amöm niŋa, bi rimnap yiŋharŋ mideila.

⁴ Kalip niŋöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga.

⁵ Hagö, am wög nipe u geila. Pen sidö aŋ kub laŋ magö u abe, sidö gamiŋ gab magö u abe, manö anibu nöp hagöm, bi rimnap halö udö, wög nipe u geila.

* **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30

⁶ Sîdö wad arnig gab magö u, kuöyan maker au amöm niŋa, bî rimnap halö ap mîdep nöp mîdeila. Kalîp haga, ‘Kale niñhön giñig ñin i wög gagmim, yiñharîŋ yabiñ mîdpim?’ ö ga.

⁷ Hageia, niñp hagla, ‘Bî ap hanîp wög ap ñagöp,’ a giñla. Hageila, kalîp haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u giñmim,’ a gö, am wög geila.

⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bî abad mîdep niñpe u niñp haga, ‘Ne ammön, bî wög yiñp gaböl gau kalîp hagö, aulö, bî hainö hagnö aubal gau, mani kalîp u nöd ñimön; bî nöd hagnö aubal gau, mani kalîp u hainö ñimön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, bî abad mîdep u, bî anîb gau kalîp wiñ alö aueila, bî sîdö wad arö niñjöl giñ, ap wög giñla gau, ap mani kale u nöd udla.

¹⁰ Pen kale anîg göl udlö niñjöl giñ, bî nöd hagö, ap wög giñla gau, hag niñla e, ‘Hon mani kub u udnabun,’ a giñla u, pen hainö udöl giñ niñla, kale mani añi anîbu nöp udla.

¹¹ Udöm, adiñ bî wain wög nap niñbö u aip pen pen hagöm hagla,

¹² ‘Hon niñhön giñig, bî hain aubal gau mani udpal añi u rö nöp udpun? Hon hilim halö urakun, sîdö kal niñjö niñjöl giñ, wög giñno giñno iru göp u, pen bî ap pro magö ap wög gajal mani ñîban rö nöp hanîp ñîban!’ a giñla.

¹³ Hageila, bî wög naböŋ nap niñbö u niñjöm, bî kale ap niñp haga, ‘Mam, nöñ! Nöp giñ naij gagpin. Nöp mani ñînabin a giñpin rö ñîbin.

¹⁴⁻¹⁵ Bî hain aubal gau, bî nöd aubal gau aip adiñ adiñ ñîniñg, ñînabin. U nan yad. Anîb

* 20:8; Lep 19:13; Dud 24:15

u, bî rîmnap ai gîniḡ göm wasö gî nabölḡ Kalîp halöwölö ñîbin u, ne ai gîniḡ gîmön mulu lugöpḡ Mani ñîbin u ud ram ne aru!” a ga,” a ga.

¹⁶ Jisas aiud anîbu hagöm, haga, “Ñîbi bî hain mîdpal gau, nöd mîdeinaböl; ñîbi bî nöd mîdpal gau, hain mîdeinaböl,” a ga. *

Jisas kuöyaḡ haga, yîp al pak lîlö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gî, adan aḡ au, bî nîpe unbö mîgan laḡ kalîp dam goḡ gau amöm, ke mîdaila nîḡöl gî kalîp haga,

¹⁸ “Kale nîḡim! Hon Jerusalem arno, Bî Ñî nîpe nîp mumug göm, nîp dam God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, lo manö hag ñeb bî gau abe, ñîmagö adö kalîp u leinaböl, kale nîp manö kub hagöm hagnaböl, ‘Bî i nîp al pak lep,’ a gî naböl. *

¹⁹ Anîḡ hagöm, Juda bî wasö gau kalîp ñeinaböl, nîp hag juöm, rapîḡ paköm, dam mab ba laḡ al pak lîlö umnab. Ñîḡ mîhöp mîdöm, ñîḡ mîhau nîgaḡ u kauyaḡ uraknab,” a ga.

Jems aîp Jon aîp bî kub mîdnîḡ gasî nîḡlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ñî nîpe mîhöp, nîme ñî anîb mîhau uḡ gî, Jisas mîdeia au apöm, ubör yîhöḡ göm haga, “Yad manö ap mîdajîp auabin,” a ga.

²¹ Hageia haga, “Manö anîbu nîhön?” ö ga.

* **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23

Hageia, haga, “Yip aij gɪnab u, hainö ne kin mɪdmön, nɪbi bɪ abad mɪdeinabön ñɪn u, ñɪ yad mɪhau ba nöp au asɪknabil,” a ga. *

²² Anɪg hageia, Jisas haga, “Manö yip hag nɪɲbil u, nɪɲ aij gagpil. Ñɪg asɪ yad ñɪɲnɪg gabin u, kale mɪhöŋ u rö nöp ñɪɲnabil?” ö ga. Hageia haglö, “Yau! Ñɪɲnabil!” a gɪlö. *

²³ Hagailö haga, “Nɪɲö hagabil. Ñɪg asɪ ñɪɲnɪg gabin u ñɪɲnabil. Pen bɪ an yɪjɪg böŋ lau, bɪ an sɪdagö böŋ lau asɪk mɪdeinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö nɪpe. Nɪbi bɪ nɪpe ke hag löp gau anɪb rö mɪdeinabil,” a ga.

²⁴ Bɪ nɪpe anɪb mɪhau manö anɪbu anɪg hagailö, bɪ nɪpe unbö sɪduŋ laŋ manö u nɪɲlö, mulu lugö, mamil mɪhau kalɪp manö hag gɪla.

²⁵ Jisas pen bɪ nɪpe gau kalɪp magöŋhalö hagö aueila haga, “Kale nɪɲbim, Juda nɪbi bɪ wasö gau, kin kale klö göm, abad mɪdpal; bɪ kub kale manö nɪhöŋ nɪhöŋ hagnaböl u nɪɲöm, ana udöm, hain gɪnaböl me. *

²⁶ Pen kale gɪpal rö gagmim. Bɪ an bɪ kub mɪdainɪm u, bɪ pro rö mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp wög gɪ ñeb bɪ rö mɪdainɪm. *

²⁷ Bɪ an bɪ kub yabɪɪ mɪdainɪm u, bɪ pro ramö gau rö mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nagɪ wög gep bɪ rö mɪdainɪm.

²⁸ Bɪ Ñɪ nɪpe u, nɪbi bɪ gau kale wög yip gɪlaŋ a göm, auaga; wög kalɪp gɪ ñɪ damem, hainö nan

* **20:21:** Mad 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mad 26:39; Jon 18:11

* **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26:** Mad 23:11; Mak 9:35

si nan naij gipal adö u haji gi umnö, kale kamın aröl, a göm, aua,” a ga. *

*Jisas bi amgö we ga mihau gö, amgö ñil niñlō
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö niñöl gi, niñi bi iru nöp niñ hain gila.

³⁰ Bi amgö we mihau adan goł au asik midlō niñöl gi, “Jisas auab,” a gılō niñmil, meg migan dap ranmil haglō, “Depid Ñi nipe, halip mög niñmön!” a gılō.

³¹ Hagailō, niñi bi gau kalip mihön niñ ij halō hagöm hagla, “Manö hauł gagmil!” a gila. Anig hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rapın dap ranmil haglō, “Depid Ñi nipe, halip mög niñmön!” a gılō.

³² Anig hagailō, Jisas pidön göm, kalip mihön wiñ alöm haga, “Halip niñhön gan, a gimil, yip wiñ alabil?” ö ga.

³³ Hageia haglō, “Bi Kub, halip amgö we göp u gö ñil niñul!” a gılō.

³⁴ Hagailō, Jisas kalip mihön mög niñöm, amgö kalip u ud niñö, yöp magö u nöp amgö ñil niñlō, nipe arö niñöl gi, hain gılō.

21

*Jisas Kiñ rö Jerusalem ara
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Jisas bi nipe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram mınönj pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi nipe mihöp hag yuöm haga,

* **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7

² “Kale mihöŋ ram rɪɪg aɣlō nō lödaŋ ammil niŋnabil, kaj donki nime pi amɪl mihau nagɪ adɪk lɪnaböl mɪdeinabil. Niŋmil, nagɪ u hubɪkmil paŋɪd daumil.

³ Pen niɪbi bɪ ap apöm, nihöŋ gɪnɪg kaj donki hon u hubɪk ud arabɪl a gainɪm u, pen hagmil, ‘Bɪ Kub u wög mɪdö, hagajɪp udnɪg aubul,’ a gɪmil, yiŋɪd yau a geinab, daunabil,” a ga.

⁴ Pen kalɪp mihöŋ hag yuö arlö anɪbu, bɪ God manö hagep ap gɪnaböl, a göm, kalɪ klɪñ rɪka rö nöp ga. Nipe haga,

⁵ “Jerusalem niɪbi bɪ kalɪp hagmim, ‘Kiŋ kale bɪ hain u, kaj donki adö u asɪköm, kalöp auab.

Nipe kaj donki pi adö u asɪköm auab,’ a gɪmim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas bɪ nipe hag yuö arlö anɪb mihau, haga haga rö,

⁷ kaj donki nime abe, pi marep abe paŋɪd dauailö, bɪ nipe gau waɪɪj mɪlō ud juöm, kaj donki adö laŋ laila, Jisas adö au asɪka.

⁸ Niɪbi bɪ iru nöp, Bɪ Kub auab, a göm, waɪɪj mɪlō kale adö laŋ rol lɪmɪdal gau ud juöm, adan majö au lɪla. Rɪmnap am köp uɭaŋ, mab uɭaŋ gau rɪb gɪ dö gɪ dapöm adan majö au lɪla.

⁹ Niɪbi bɪ gau Jisas nɪp bɪg gɪgabö göl amöl gɪ meg magö dap ranöm hagla,

“Niŋim! Depid rɪkö, rɪk damöm rɪköp u, auöp i.

Nɪp aij a gabun!

Bɪ Kub nɪp yuö auöp bɪ anɪbi me,

nɪp aij a gabun!” a gɪla. *

* 21:5: Sek 9:9 * 21:9: Sam 118:25-26

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö nîñöl gi, nîbi bi gau magöñhalö hag amîl apîl göm hagla, “Bî anîbu an?” ö gîla.

¹¹ Hageila, nîbi bi Jisas aip aula gau hagla, “Bî i me Jisas, bi God manö hagep Nasared, ram mîñöñ Galili nîbö u,” a gîla.

Jisas nîbi bi God sabe gep ram nan sîkim geila gau kalîp rîdîk gi höñ yan yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm nîña, nîbi bi gau nan sîkim gi mîdeila. Nîpe nîñöm, kalîp magöñhalö rîdîk yuöm, abañ bad mani löm, pen pen yîmjîk gaila gau ud ado göm, bi yaur sîkim göm, mab po adö asîk mîdeila gau, ud ado ga.

¹³ Anîg göm kalîp hag göm haga, “God Manö kalî kliñ rîkla u, God haga,

‘Ram yad u yîp sabe gep ram, pen kale gîpim u, bi nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas nîpe God sabe gep ram raul mîgan anîbu mîdö nîñöl gi, nîbi bi amgö we ga rîmnap, nîbi bi ma naij ga rîmnap aueila, kalîp gö kamîñ la.

¹⁵ Nîpe nan gagep rö gö, ñî pai pro gau wiñ alöl gi hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ñî nîpe! Use!” gîla. Pen kale anîg geila, bi God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe nîñlö, kalîp mulu yabîl luga.

¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u nîñabön?” ö gîla. Hageila, Jisas kalîp haga, “Yau! Hagaböl u nîñabin u pen kale manö rîmnap kalî kliñ rîkôm

* **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

hagla, ‘God, ne gɪnabön nɪŋöm ñɪ pai pro ñɪ painaŋ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gɪla. Kale manö kalɪ kɪɲ rɪkla anɪbu, amgö lɪ nɪŋagim ar?” a ga. *

¹⁷ Anɪg hagöm, kalɪp arö göm, am ram rɪɪg aglö Bedani hana.

*Jisas hagö, mab kia u mɪlep ga
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Ruö Jisas ado gɪ Jerusalem aramöm adan an gau arö, nɪp kɪyö lö,

¹⁹ adan majö goɪ au nɪŋa, mab kia ur ap mɪdeia. Iɪ au amöm nɪŋa, magö ñɪŋeb pɪlaga; uɪaŋ au nöp mɪdeia. Anɪg gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pɪlagnabön!” a ga. Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp kia mab ur u mɪlep ga.

²⁰ Anɪg gö, bɪ nɪpe gau nɪŋöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anɪbi yɪŋɪd mɪlep göp?” ö gɪla.

²¹ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Yad kalöp nɪŋö hagabin, hon hagno God u rö nöp gɪnab, a gɪmim, gasɪ mɪhöp wasö, gasɪ aɲɪ nöp nɪŋnabim u, gɪnab. Pen mab kia mɪlep ga u nöp wasö; dum ilö anɪbi ɪɪɪ gɪ ñɪg kub anɪ au aru, a gɪnabim u, arnab. *

²² “Pen kale God nɪp nɪŋ ud mɪdmim, nɪp hag nɪŋnabim u, hagnabim rö nöp gɪnab,” a ga. *

Jisas nɪp hagla, “Nöp an hagö anɪg hag aɟabön?” ö gɪla

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñö nɪŋöl gɪ, bɪ God nɪp nan sabe

* **21:16:** Sam 8:2 * **21:21:** Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mad 7:7-11; 18:19

gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm niþ hagla, “Nöp an ne aniḡ giṁmön, a göp, niṁmön aniḡ giṁ aḡabön?” ö ḡila.

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niṁnö, yiþ hag ñiḡbe, yad pen an hagö wög giþin u, kalöp hag ñiḡnabin.

²⁵ Jon niḡbi bi gau kalip ñiḡ pak ña u, niþe ke gasi niṁjöm aua aka God hagö, apöm aniḡ ga?” ö ga. Jisas aniḡ hagö, kale ke hag niṁ hag niṁ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanip hagnab, ‘Aniḡ u, Jon hagöp u niḡhön giṁniḡ niṁ udagpiṁ?’ ö giṁnab.

²⁶ Pen, ‘Jon gasi niþe ke niṁjöm apöm ga,’ a geinabun u, niḡbi bi gau hanip kal giṁnaböl. Gasi kale u, Jon niþe bi God manö hagep bi ap aua,” a ḡila. *

²⁷ Aniḡ hagöm, Jisas niþ hagla, “Hon niṁḡagpun,” a ḡila. Hageila, Jisas kalip haga, “Kale yiþ hag ñagpiṁ rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöþ hag ñagnabin,” a ḡa.

Jisas bi madöl miḡhau, manö hod riḡköm haga

²⁸ Jisas aniḡ hagöm haga, “Pen kale niḡhön gasi niṁḡabimṁ Bi ap ñiḡ niþe miḡhöþ miḡdeinab. Ñiḡ niþe nañi u niþ hagnab, ‘Ñiḡ me! Miñi wain wög u am wög giḡ,’ a giṁnab.

²⁹ Hagö, ñiḡ niþe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gasi adog niṁjöm, am wain wög u geinab.

* **21:26:** Mad 14:5

³⁰ Nap pen am ñi wañig u nɪp u rō nōp hag nɪŋō, hagnab, ‘Yau, gɪnam!’ a gɪnab u pen am gagnab.

³¹ Pen ñi anɪb mɪhau, an nap hagnab rō gɪnab?”
ō ga. Hageia, Juda bɪ kub anɪb gau hagla, “Ñi nɪpe nañi u nōp nap hagnab rō gɪnab,” a gɪla. Hageila, Jisas haga, “Yad kalōp nɪŋō hagabin, kale yɪharɪŋ mɪdpe nɪŋōl gɪ, bɪ dakɪs udpal bɪ gau abe, bɪ si udep nɪbi gau abe, God nɪbi bɪ udōm kumi kabō adō laŋ au abad mɪdeinab ram mɪnōŋ u, kalōp abhak lōm arnabōl.

³² Jon bɪ ñig pak ñeb u, kale nɪhōn nɪhōn gɪpe God nɪp aɪj gɪnab u, kalōp hag ña, pen manō nɪpe u udagpe. Bɪ dakɪs udōm mani pɪral rɪmnap halō udpal gau abe, bɪ si udep nɪbi gau abe, kale Jon manō haga adō anɪbu nɪŋōm, udla. Udla anɪbu kale hadō nɪŋbe, pen kale ke, Jon manō u udmim, nan si nan naij gɪpim u, nɪhōn gɪnɪg anɪg gɪpun a gɪmim, arō gagpe,” a ga. *

Bɪ naij wain wōg abadpal, manō hod rɪkōm haga

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “Mɪñi manō hod rɪkem ap halō hagnɪg gabin i nɪŋim. Bɪ wōg adɪŋ nap nɪbō ap nagɪ wain wōg u gɪ yɪmōm, waryō gōm, nagɪ wain magō pak hib jakep mɪgan ap geinab. Gɪ lōm, nagɪ wain magō ap si ñɪŋnabōl u, nɪŋ mɪdaiun, a gōm, ram mɪlō kub ap gōm, bɪ rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Kale nagɪ wōg yɪp u abad mɪdaimim, hainō pɪlōm po gö, yɪp rɪmnap, kale rɪmnap

* **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30

udmim,' a göm, ram m+nöŋ mlö yabił gau arnab.
*

³⁴ Nagi wain magö u po gö niŋöl gi, bi nipe gau kalip hagnab, 'Wain wög yad gau ammim, bi wög abad midpal gau hagnab, nagı wain magö yip rimnap dauim,' a ginab.

³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, bi wain wög gi mideinaböl gau uraköm, bi ap nip gabi paknaböl, bi ap nip böŋ nöŋ al pak lölö umnab, bi ap nip kabö ju paknaböl.

³⁶ Anig gılö, bi nagı wain wög nap nıbö anıbu, bi nipe rapın bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bi nagı wain wög geinaböl gau, kalip u rö nöŋ ginaböl.

³⁷ Anig gılö, bi wain wög nap nıbö u hagnab, 'Ni yad u yunö me, manö nip u niŋnaböl,' a göm, hag yuö arnab.

³⁸ Ni nipe u amjakö, bi wain wög gi mideinaböl gau, nip niŋöm, kale ke hagnaböl, 'Bi wög nap nıbö ni nipe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ni nipe udnab. Anıb u, nip al pak lino umö, hainö nan wög gai i magörhalö udnabun,' a ginaböl. *

³⁹ Anig hagöm, nip dam wög adiŋ goł gau amöm, böŋ nöŋ al pak lınaböl. *

⁴⁰ "Anig geinaböl u, hainö bi nagı wain wög adiŋ nap nıbö u apöm, kalip niŋhön niŋhön ginig gab?" ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, "Bi naij ginaböl anıb gau kalip geinab, ilön kub yabił udöm umnaböl; hainö pen

* 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mad 27:18 * 21:39: Hib 13:12

nibi bi rimnap halö udöm, kalip nagî wain wög u linab, wög anibu ginaböl. Nagî wain magö po ginab ñin u, nîp rîk dam ñinaböl,” a gîla.

⁴² Hageila, Jisas haga, “God Manö kalî kliñ rîkla u niḡagpim rö löp. Kale kalî kliñ rîkôm hagla, ‘Bi ram gep gau, kale kabö ram ginig göm, kabö ap udöm hagla, “Kabö i kabö naij göp gö arö gun,” a gîla.

Pen Bi Kub nîpe geia niḡöm
kabö anibu nöp ram nîpe au kabö aij ke yabiḡ
mîdöp.

Bi Kub nîpe anig gaia,

hon niḡun aiö yabiḡ gabun,’ a gîla. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anibu, God kalöp Juda kai arö göm, nibi bi ke gau nibö, nan nîp ñeb ñinaböl gau, kalip udöm abad mîdeinab.

⁴⁴ Nibi bi kabö adö anibu ap lug paknaböl gau, kalip rapin nöp paknab; pen kabö anibu ju lugöm, nibi bi pak rîbîknab gau, böḡ nöp pa jö ma jö gi arnab,” a ga.

⁴⁵ Bi God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, Jisas manö hod rîkôm haga anibu, kalip nöp haga u niḡöm,

⁴⁶ nîp nagî lun, a göm, gasî niḡla u pen nibi bi gau, Jisas nîp bi God manö hagep a gîla u me, hanîp kal hagnaböl, a göm, nîp nan ap göl rö laga.

22

Bi nibi udöm nan kub niḡbal

(Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyaḡ manö hod rîkôm haga,

* **21:42:** Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8

2 “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö:

“Bɪ kiŋ ap ñɪ nɪpe u nɪbi udnɪg gö, nan kub ñɪŋnɪg, nan magö dap magum gɪnaböl.

3 Anɪg göm, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuöm hagnab, ‘Nɪbi bɪ hag lɪnö gau am hagpe aulö, nan kub ñɪŋun,’ a gɪnab. Anɪg hagö, kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnaböl u pen kale arö gɪnaböl.

4 Anɪg gɪlö, bɪ nɪpe rɪmnap pen kauyaŋ hag yuöm hagnab, ‘Kale am nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hagnab, “Kiŋ u, kaj kau kub rɪmnap, kaj kau pi marep rɪmnap pak lauöm, nan gau magöŋhalö gɪ jɪn göm, ‘Auöl,’ a göp,” a gɪmim,’ a gɪnab.

5 Anɪg hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalɪp u ud yunaböl. Rɪmnap nan wög kale gau arnaböl; rɪmnap mani wög kale gau geinaböl;

6 pen rɪmnap, kiŋ bɪ nɪpe gau gɪ naij göm, al pak lɪlö umnaböl. *

7 “Anɪg gɪlö, kiŋ anɪbu nɪŋö, hibur nɪp u naij gö, ami bɪ nɪpe gau hag yuö, am nɪbi bɪ bɪ nɪpe al pak lɪnaböl anɪb gau kalɪp magöŋhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab.

8 Pen bɪ nɪp wög gɪ ñeb gau kalɪp hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gɪpun, pen nɪbi bɪ nöd wɪñ alnö gau auöl rö lagöp.

9 Anɪb u, kale adan ramö gau amnim, nɪbi bɪ nɪŋmim gau, kalɪp magöŋhalö, “Aube nan kub ñɪŋun,” a gɪmim, haŋöwaŋö uŋ gɪ daube, nan kub ñɪŋun,’ a gɪnab.

10 Anɪg hagö, bɪ nɪpe gau am adan ramö ramö gau amöm, nɪbi bɪ aij gau, nɪbi bɪ naij

* 22:6: Mad 21:35

gau kalip magöŋhalö, ‘Aube nan kub ñiŋun,’ a göm haŋöwaŋö uŋ gı dapöm, bı nıbi udöm nan kub ñiŋnaböl ram raul anıbu amöm, sısı göl mıdeinab.

¹¹ “Kiŋ anıbu pen, nıbi bı aubal gau niŋin a göm, ram raul yaŋ amöm niŋnab, bı ap, nan ñiŋniŋ waŋiŋ libal u löm wasö, yiŋariŋ nöp mıdeinab.

¹² Anıg gö, nıp hagnab, ‘Bı me! Nıhön giŋiŋ, nıbi udöm nan ñiŋniŋ waŋiŋ libal u limön wasö, yiŋariŋ nöp auban?’ ö giŋab. Hagö, bı anıbu pen manö ap hagageinab.

¹³ Pen kiŋ u bı nıpe gau kalip hagnab, ‘Bı i ñımagö ma nıp gau nagi limim, dam sıbön göp an yaŋ ud yube, nıbi bı anıb gau aip meg magö hau jö göl gı, mıtön magö göl gı mıdlaŋ,’ a giŋab,” a ga. *

¹⁴ Jisas aiud anıbu hag pıs göm, kalip haga, “God nıbi bı iru nöp wiñ alnab, pen kalip magöŋhalö udagnab. Nıbi bı rımnab nöp udnab,” a ga.

“Gapman bı kub Sisa nıp dakıs ñeb aka wasö?”
gıla

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pen bı Perisi gau, Jisas nıp manö nıhön hagno, pen hagö niŋun, nıp dam nagi lun, a göm, manö hag niŋ hag niŋ göm, *

¹⁶ bı kale ke rımnab, Herod bı nıpe rımnab yulö, Jisas mıdeia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bı. Ne bı manö niŋö yabiŋ nöp hagabön. Bı

* **22:13:** Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28 * **22:15:** Mak 3:6

rɪmnap nɪŋmön pɪñiŋ gagpan. God hagöp rö nöp nɪŋmön, nɪbi bɪ hag ñabön.

¹⁷ Anɪb u, ne gasɪ nɪhön nɪŋban? Hon Isrel nɪbi bɪ, Sisa bɪ kub daun kub Rom nɪbö u, nɪp dakɪs ñeb aka ñagep wasö?” gɪla.

¹⁸ Hageila, Jisas gasɪ naij kale nɪŋöm haga, “Yɪp nɪhön gɪnɪg neb neb göl gɪ apim, anɪg göl hag nɪŋabim?”

¹⁹ Kale dakɪs ñɪbal kabö magö ap ñibe, nɪŋɪn!” a ga. Hagö, nɪp kabö magö ap dap ñeila.

²⁰ Jisas kabö magö anɪbu nɪŋöm kalɪp haga, “Kabö magö i, bɪ nabɪc cög i, an nabɪc cög mɪdöpɪ Hɪb u, an hɪb mɪdöp?” ö ga.

²¹ Hageia hagla, “U bɪ kub Sisa,” a gɪla. Hageila, Jisas kalɪp haga, “Anɪb u, Sisa nan nɪpe mɪdainɪm, Sisa nɪp ñɪmim. God nan nɪpe mɪdainɪm, God nɪp ñɪmim!” a ga. *

²² Anɪg hagö, kale gasɪ iru nɪŋöm, nɪp arö göm arla.

Umöm kauyan uraknaböl aka göm, Jisas nɪp hag nɪŋla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ñɪn anɪbu nöp, Sadyusi bɪ rɪmnap Jisas mɪdeia au aula. Sadyusi nɪbi bɪ anɪb gau hagmɪdal, nɪbi bɪ umöm kauyan uraknaböl, a gɪmɪdal. *

²⁴ Kale Jisas mɪdeia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bɪ. Mosɪs haga, ‘Bɪ ap nɪbi udöm, ñɪ pai yag dapöm wasö, yɪharɪŋ umeinab, nɪmam nɪpe u,

* 22:21: Ro 13:7 * 22:23: Ap 23:8

nibi anibu udöm, ñi pai nipe gau, a göm, yag daunim, a ga. *

25 Anib u, bi it halö unbö mudun jing u mideinabol. Nimam nañi u nibi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yiharinj umnab. Anig gö, nimam yigwö an nibö u pen nibi anibu nöp udnab.

26 Nimam yigwö an nibö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiharinj umnab. Anib u, nimam yigwö nigan nibö u nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiharinj umnab. Anibu nöp gi dam dam, nimam unbö mudun jing u, magöñhalö ñi pai yag dapöm wasö, yiharinj nöp umnabol.

27 Pen nibi u, u rö nöp umnab.

28 Nimam gau kale magöñhalö nibi anibu udla. Anib u, nibi bi umbal gau uraknabol ñin u, nibi anibu an udnab?" ö gila.

29 Hageila, Jisas kalip pen haga, "Kale God Manö hagöp u abe, God klö midöp u abe, ninagpim u me, dui haggim haggim, 'Nibi bi gau umöm uraknabol,' a gipim.

30 Nibi bi uraknabol ñin u, nibi gau bi udagnabol, bi gau nibi udagnabol. Ejol kumi kabö adö lan midpal rö u mideinabol.

31 Kale, 'Nibi bi umöm uraknabol,' a gipim u, God Manö kali kñi rikla rimnap ninagpim ar?

32 God haga, 'Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad midpin,' a ga. Bi gau böñ nöp umblap u, God bi nöd umla anib gau kalip hagöm, 'God kale yad midpin,' a gagböp. Bi umlö, rigöl gila

* 22:24: Dud 25:5

anib gau kamij midpal u me, kalip haga, ‘God kale yad midpin,’ a ga,” a ga. *

³³ Jisas manö anibu hag ñö, nibi bi mideila gau niñöm, aiö waiö gila.

Lo kub yabıl u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö anibu hag aij gö, Sadyusi bi gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bi rimnap, Jisas anig ga u niñöm Jisas mideia au aula.

³⁵ Bi kale lo manö niñ aij ga ap, Jisas nihön rö hagnim, a göm haga,

³⁶ “Manö hag ñeb bi. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabıl midöp?” ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, “Gasi rimid ne u magöñhalö God lau adö arö, nip midmagö yabıl limön. *

³⁸ Manö kub nöd yabıl me u.

³⁹ Manö kub yigwö an nibö u pen anigöl midöp: ne ke midmagö liban rö, nibi bi ke nibö gau abe midmagö limön. *

⁴⁰ Manö mihau hagajin i, Mosıs lo manö kali kliñ rika manö u magöñhalö abe, God manö hagep bi gau kali kliñ rikla manö u magöñhalö abe, manö il kub yabıl me manö anib mihau nöp,” a ga. *

Jisas hag niña, “Mesaia a gipim u, nip bi an ñi nipe a gimim niñbim?” ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

* **22:32:** Eks 3:6 Mad 8:11

* **22:37:** Dud 6:5

* **22:39:** Lep

19:18; Mad 7:12

* **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14

⁴¹ Perisi kai ap magum göm midlö n̄ñöl gi, Jisas kalip manö ap hag n̄ñöm haga,

⁴² “Kale Mesaia u n̄p n̄ñön gasi n̄ñbim̄ N̄p bi an ñi n̄pe a ḡimim n̄ñbim?” ö ga.

Hageia hagla, “Depid ñi n̄pe,” a ḡila. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid n̄p gasi ñö n̄ñöl gi, Depid n̄pe Mesaia u n̄p ‘Bi Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bi Kub manö hagöm, Bi Kub yad u n̄p hagöp, “Ne ñimagö yijig yad lau adö midmön me, yad ḡinö, kaua maua ne gau

kalip ab h̄i gi yunabön,” a göp,’ a ga. *

⁴⁵ Depid nap ilan n̄pe a ḡipim u pen Depid n̄p ‘Bi Kub yad’ a ga. Anib u, kale n̄ñön gasi n̄ñbim?” ö ga.

⁴⁶ Jisas manö n̄pe u hag aij gö, kale n̄p pen hagöl rö lagö me, piñig gi mideila n̄ñöm hainö Jisas n̄p manö r̄imnap halö hag n̄ñagla.

23

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe ḡipal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñin ap, Jisas bi n̄pe gau abe, n̄bi bi r̄imnap abe, kalip manö hagöm haga,

² “Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, Mosi ka n̄pe u udöm, God lo manö Mosi hadame nöp kali k̄iñ r̄ika rö hag ñibal.

³ Anib u, bi anib gau kale God lo manö n̄ñön hagöl u n̄ñ udmim hain ḡimim; pen nagi kale göl

* 22:42: Jon 7:42 * 22:44: Sam 110:1; Mad 26:64

adö u niŋmim, hain gagmim. God lo manö hag ñibal u pen kale ke manö anibu hain gagpal. *

⁴ Nan gau gımim, nan gau gagmim a gıpal u, manö iru yabiŋ nöp hagpal. Kale hagpal anibu, wadi marö kub yabiŋ u rö, niŋi bi gau kalıp gam ñibal u, pen kalıp mög niŋöm, rımnap ud asık gagpal.

⁵ Niŋi bi gau hanıp nöp niŋlan, a göm, God Manö kalı kliš rıkla manö rımnap ud nable cög adö lan abe, ñimagö gau abe li rıbıköm ajpal. Hon God bi niŋe me gau, a gılan, a göm, waŋj mılö kub nagı adıŋ halö aij gau rol gıpal. *

⁶ Kale nan kub ñıneb an u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bi kub mab po asıkpak adö u nöp asıkpak.

⁷ Gası kale niŋbal u, niŋi bi iru mıdpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi kub auabön e!’ gılö, hanıp aij gınap, a göm, niŋbal.

⁸ “Pen kale mam il aŋı mıdpim rö, kalöp, ‘Hag ñeb bi kub yad,’ a göm hagagöl. Hag Ñeb Bi Kub kale aŋı ap nöp mıdöp.

⁹ Mınöŋ naböŋ il i bi ap, ‘Bapi bi kub yad,’ a gımim hagagmim. Nap kale aŋı ap nöp mıdöp ram mınöŋ kumi kabö adö lan au.

¹⁰ Kale u rö nöp, ‘Bi nabıc bi kub yad,’ a göm hagagöl. Bi nabıc bi kub kale aŋı ap nöp, Mesaia u nöp mıdöp.

¹¹ Kale an au, niŋi bi an niŋe niŋi bi kub rö mıdainım, niŋe niŋi bi wög gi ñeb rö mıdnab. *

* **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39 * **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26

12 Nibi bi hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen nibi bi hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabił mideinab. *

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

13 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Kale ke God nibi bi udöm kumi kabö adö lan au abad mideinab migan u aragmim, nibi bi arnig gipal gau kalip adan rikpim.

14 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Kale nibi pałpał ram halö si udpim. Anibu pen, nibi bi hanip niñöl, a gimim, God nip manö mlö kub piral gau nöp haggim. Gipim anibu me, ilön kub yabił udnabim.

15 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij ginab. Nibi bi gau manö hanip u niñöm hain gilañ, a gimim, ram minöñ mlö gau ulhai niñ ajmim, rimnap niñmim hag ñibe, kale ke Seden bi nipe midpim rö wasö, kale Seden nibi bi nipe yijig göl yabił linaböl.

16 “Nibi bi gau kalip God adan la u yam aij gipun, a gipim u, pen kale bi amgö we u me, kale ke niñagpim! Anig gipim anibu, manö kub yabił midöp. Nibi bi gau kalip manö pir alimim haggim, ‘Hon, “God sabe gep ram midöp rö, niñö

* 23:12: Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14

hagabun,” a gɪnabun u, hainö arö gun, a gɪnabun u, arö gɪnabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ gɪla gau, hib anɪbu hagöl gɪ, “Niŋö hagabun,” a gɪnabun u, hagnabun rö nöp gɪnabun me; arö gagnabun,’ a gɪpim. *

¹⁷ Kale bi amgö we, bi hau! Kale gasɪ nihöŋ niŋbim: gol u nan yabiɪ aka God sabe gep ram uɪ u nan yabiɪŋ Nan yabiɪ me, God sabe gep ram uɪ niɸe u. Ram uɪ miðeinab u, nan ram raul miðöp abe uɪ miðeinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöp, niɸi bi gau kalɪp manö pir almin hagpim, ‘Hon, “God kabö bið niɸe miðöp rö niŋö hagabun,” a gɪnabun u, manö niŋö hagnabun u nan yiɸariŋ; hainö gasɪ ap niŋun, arö gun, a gɪnabun u, arö gɪnabun. Pen, nan God kabö bið adö au God niɸ pak sabe gɪ niɸal gau, hib anɪbu hagöl gɪ, “Niŋö hagabun,” a gɪnabun u, hainö gasɪ ke ap niŋun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gɪnabun,’ a gɪpim.

¹⁹ Kale bi gasɪ riɸið lagöp gau, nan nihöŋ u nan kubŋ Nan God niɸ pak sabe gɪ niɸal nan u, aka kabö bið adö au sabe gɪ niɸal uŋ Nan yabiɪ me, kabö bið u. Kabö bið adö au miðeinab u me, nan anɪbu nan God niɸ niɸ rö liɸab.

²⁰ Pen ‘Kabö bið miðöp rö, niŋö hagabun,’ a gɪnaböl u, bið adö anɪbu nan dap laumiðal halö hagnaböl.

²¹ Pen ‘God sabe gep ram miðöp rö, niŋö hagabun,’ a gɪnaböl u, u God ram niɸe niŋöm God hib niɸe halö hagnaböl.

²² ‘Kumi kabö adö laŋ miðöp rö, niŋö hagabun,’

* **23:16:** Mad 15:14

a gɨnaböl u, God sea kiŋ asik mɨdöp au niŋöm sea kiŋ anɨbu abe, God sea kiŋ anɨbu asik mɨdöp u abe mɨdöp rö, niŋö hagabun a gɨnaböl. *

23 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij gɨnab. Manö ni bi bi rimnap kalip hagpim adö u kale ke gagpim. Kamöŋ asi, nan hałowalö wög adiŋ ranöb u niŋbe, nan yabił rö lö, wö ralbe, am si dun laŋ arö, God ni p aŋi ap ñun, a gɨmim, pör nan kale God ni p ñibim. Nan pro pro anɨbu rö pör anig gɨpim, pen ni hön gɨnig manö il yabił u anig gagpimŋ Ni bi bi gau kalip naij gɨnim nagɨ adö u gagmim; kabö rö gɨnim adö u gɨmim. Kalip mög niŋmim, ud aij gɨmim. Gɨnabun a gɨmim, gɨmim. *

24 Ni bi bi gau kalöp adan yamun, a gɨpim, pen kale ke bi amgö we. Nan pro pro gau niŋbe, nan yabił rö löp, pen nan kub nan hib waiö mɨdöp gau niŋagpim.

25 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij gɨnab. Pler kap kale gau rö, höŋ adö gau ñig li yu aij gɨpim u, pen aŋ yaŋ nan si nan naij pri u ajmaŋ rauöm mɨdöp. Hon nan iru udun, a gɨmim, hañ romaŋ hon ke gi aij gun, a gɨpim. *

26 Kale Perisi bi gau gasi rimid lagöp. Pler kap kale aŋ yaŋ ñig li yu aij gɨbep, höŋ adö gau u rö nöp mɨd aij gɨböp.

* 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34

* 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8

* 23:25: Mak 7:4

27 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gî nab. Wip kabö mîgan gau rîgöl göm, ajön pîl göm, ped rud mailö aij gö, nîbi bî gau nîlō, aij göp, pen mîgan an yan wip le hañ nî naij apöl gî mîdöp; kale unbö rö nöp mîdpim. *

28 Kale unbö rö nöp, höñ adö hañ roman nînbun u, kale bî aij rö löp u, pen kalöp an yan, manö piral gau abe, nan si nan naij gau abe, prî u ajman rauöm mîdöp. *

*God kalöp pen gî naij gî nab, a ga
(Luk 11:47-51)*

29 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gî nab. Bî God manö hagep hadame nöp allö rîgöl gîla ulöm ka adö u rîb adîk gî aij göl gî hagepim,

30 ‘Apîs bac bî gîla rö u, hon God manö hagep bî gau kalîp al pakagbnop,’ a gîpim.

31 Pen hagepim anîbu, bî God manö hagep gau kalîp al pak lîmîdal ît u me, hon mîdpun, a gîmim, hagepim. *

32 Anîb u, apîs bac bî gî naij gîla u rö, kale u rö nöp gî nabun, a gîmim u, u rö nöp gîmim!

33 Kale hainö ñî pai gai i. Hainö God nîbi bî manö kub hageöm, mab ke inab yan yunab ñî n u, kale aigö gîmim pîñîñ gî ke gau arnabimñ Wasö yabîl. Adan kale ap mîdageinab. *

* 23:27: Ap 23:3

* 23:28: Luk 16:15

* 23:31: Ap 7:52

* 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7

³⁴ “Aniḅ u, yad kalöp hagabin, yad bi God manö hagep rimnap, bi gasi kid hiik niḅeb rimnap, bi manö hag ḡeb rimnap yunö, kalöp aueinaböl, rimnap al pak linabim, rimnap mab ba laḅ al pak linabim, rimnap Juda magum gep ram raul miḅan kale u paknabim, rimnap piñiḅ ḡi arlö niḅöl ḡi, ram minöḅ gau gau ridik ḡi yunabim.

³⁵ Aniḅ u me, God niḅi bi kamini aij nipe gau, hadame nöḅ allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñi nipe, ḡi aij nöḅ ḡimidöp bi u, Ebol niḅ nöḅ iḅ göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñi nipe Sekaraia niḅ, God niḅ sabe gep ram au dan, kabö ud ḡila biḅ au dan midö niḅöl ḡi, niḅ aḅ au al pak lila. *

³⁶ Yad kalöp niḅö yabiḅ hagabin: nan ḡipim aniḅu, manö aniḅu kalöp miñi midpim gai i ado ḡi aunab.

Jisas Jerusalem niḅö, möḅ gö, miñöḅ ga
(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem niḅi bi, niḅi bi möḅ gep rö yad gai i. Bi God manö hagep God kalip yua bi gau, ram minöḅ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöḅ al pak libim. Yad kalöp kiḅakḅ niḅe pi gau ḡipal rö, dam auan mo yad gau linam a ḡi libin u pen yip niḅmim arö ḡipim.

³⁸ God nipe God sabe gep ram kale u arik ara; cög nöḅ midöp. *

³⁹ Uri yip niḅagnabim; hainö, ‘God bi hanip a göm yua bi i, aij yabiḅ auab,’ a ḡimim, ñin aniḅu nöḅ, yad kauyaḅ niḅnabim,” a ga. *

* 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21

* 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5

* 23:39: Sam 118:26

24

*God sabe gep ram u ud wał gınaböl, a ga
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höñ arö niñöl gi, bi niñpe gau niñp hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöñ!” a gıla.

² Hageila, kalıp haga, “Kale nan anib gau magörñhalö niñmim hagabim u pen yad kalöp niñjö yabił hagabin, hainö ram i ud wał gınaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö mıdageinab,” a ga. *

*Hainö mıd aij gagnaböl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Jisas am Olip Dum lañ asık mıdö niñöl gi, bi niñpe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas niñp agamiñ hag niñöm hagla, “God sabe gep ram ud wał gınaböl a gıpan u, mañ mai rö anig gınabölñ Hon nan niñhön u gö niñjun, ne söl aunabön niñöm ram mınöñ naböñ ił i ur gınab, a gun niñnabun?” ö gıla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Niñ aij yabił gımim. Niñbi bi rımnab kalöp pıral hagnaböl.

⁵ Bi iru nöp apöm, niñbi bi gau kalıp pıral alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Kraıs u,’ a gınaböl. Niñbi bi iru nöp manö pıral kale u niñ udnaböl. *

⁶ Söl au pen pen gılö, gu gö niñnabim; pen mılö yabił gau pen pen gınaböl u, manö u nöp auö niñnabim. Anig gö niñmim, ñin hain u aunig gab a gımim piñiñ gagmim. U yiñharıñ pen pen alnaböl. Ñin hain u hainö aunab.

* 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18

⁷ Nibi bi migan rimnap uraköm, nibi bi migan rimnap aip pen pen ginaböl. Kin migan rimnap uraköm, kin migan rimnap aip pen pen ginaböl. Ram minöŋ gau magöŋhalö munmon udöm, kiyö kub yabił apöm ginab.

⁸ Anig geinab, kalöp nibi ni pai niŋöb rö u gö, söl midöp a gimim niŋnabim.

⁹ “Kale nibi bi yad mideinabim rö, nibi bi ram minöŋ gau magöŋhalö kalöp iru niŋöm, dam nagi löm, gi naij göm, böŋ nöŋ al pak linaböl. *

¹⁰ Nin anibu, nibi bi God nip niŋ udpal gau iru nöŋ niŋ udep magö kale u arö göm, mideimam kale ke gau niŋlö mulu lugö, kalip ud bi kauaı mauaı niŋmagö adö u linaböl.

¹¹ Pen nibi bi iru nöŋ apöm, “Hon God manö hagep bi,” a göm, manö piral haglö, nibi bi iru nöŋ manö piral kale u udnaböl. *

¹² Nibi bi gau nagi naij adö u gılö gılö, magöŋhalö rö gasi adö anibu niŋöm, midmagö lep adö u hauı ginaböl.

¹³ Pen nibi bi an God manö aij u niŋ ud pidöŋ göm, hagöp rö göm, nibi bi ke nibö gau midmagö löm gi nöŋ mideinaböl gau, God nibi bi anib gau kalip magöŋhalö ud kamniŋ yunab. *

¹⁴ Pen God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u, ram minöŋ ke gau gau nibi bi ke ke gau nibö gau nibö magöŋhalö yabił haglö haglö am hagniŋ gab u me, nin hain anibu aunab. *

Bi ap God sabe gep ram u gi naij yabił ginab, a

* **24:9:** Mad 10:22 * **24:11:** Mad 24:5,24 1Jn 4:1 * **24:13:** Mad 10:22 * **24:14:** Mad 28:19

ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ “Pen bî God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u gî nab. Nîpe haga, ‘Kale nîñ nabim, God sabe gep ram raul mîgan u† u, nan asî masî naij yabî† gep ap urak mîdeinab,’ a ga. (Kale nîbi bî manö i uri nöp amgö lî nîñ nabim gau, manö anîbi î† u nîñ aij gîmim!)*

¹⁶ Kale nîbi bî ram mîñnöñ Judia mîdeinabim gau, nan naij anîbu nîñmim, yîñîd pîñîñ gî nö ilö gau armim.

¹⁷ Nîbi bî ram adö lañ mîdeinabim gau, nan hon rîmnap udun a gîmim, ado gî ram raul aragmim.*

¹⁸ Nîbi bî wög naböñ gau ajeinabim gau, wa†îj mîlö ap udun a gîmim, ado gî ram aragmim.

¹⁹ Pen ñîñ anîbu nîbi ñî mudun halö mîdeinabim gau abe, nîbi ñî painañ ci ñeinabim gau abe, u†ham yabî† arnabim.

²⁰ “Pen God nîp sabe gîmim hagnim, ram yîgön göp ñîñ u pîñîñ gî aragun, a gîmim; God nîp sabe gep ñîñ kale u gagnîm, a gîmim.

²¹ Nîhön gîñîg, God hadame dagol gau ram mîñnöñ gî la ñîñ u rîkôm, mîd damöm mîñî mîdpun ñîñ i, nan naij anîbu rö gaga; hainö anîbu rö gagnab.*

²² Yîharîñ u, nan naij anîbu pör gö, nîbi bî magöñhalö um hakblap. Pen Bî Kub u nîbi bî nîpe udnab gau kalîp gasî nîñöm, wasö gö me, nan naij anîbu yöp magö ap gî nab.

* **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:** Dan 12:1

23 “Ñin anibu nibi bi rimnap kalöp hagnaböl, ‘Niñim! Krais midöp i! Krais midöp dan!’ a ginaböl u, pen niñö hagpal a gimim, niñagmim.
* ”

24 Nibi bi rimnap, God nibi bi nipe hag la gau, böñ hanip lau aulan a göm, piral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bi God manö hagep bi ap,’ a göm, nan gagep rö rimnap ginaböl. Pen God nibi bi nipe hag la gau udagnaböl, wasö. *

25 Anib u, niñ aij gimim. Nan niñhön niñhön hainö ginab u, yad kalöp hadö hagnö niñbim u me, niñ aij göl gi midaimim.

26 “Anib u, nibi bi rimnap apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm midöp ram minöñ kabö nöp midöp an gau,’ a gaiöl u, anib gau aragmim. Rimnap pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl midöp gai i,’ a gaiöl u, niñö hagpal a gimim niñagmim. *

27 Yad Bi Ñi nipe aunabin ñin u, añim añim udöm, amdam magö bol u adiñ miñ nibö adiñ jñ aröp rö u gö niñöl gi, aunabin. *

28 Wal wayöñ ap umöl mideinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

Bi Ñi nipe aunab ñin u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub anibu gi dam pis gö niñöl gi, sidö u mailö gagnab; rakin u mailö gagnab; gapi

* 24:23: Mad 24:5 * 24:24: Dud 13:1-3; 2De 2:8-9; Rep 13:13-14

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37

gau kumi kabö laŋ nɪbö ju lug nab; nan kumi kabö adö laŋ gau, gau nɪbö gau nɪbö gɪ nab. *

³⁰ Ñɪn anɪbu, Bɪ Ñɪ nɪpe aunɪg gö nɪŋöl gɪ, kumi kabö adö laŋ ke lö, nɪbi bɪ ram mɪnön gau ke ke mɪdpal rö nɪŋöm, mɪtön gɪ naböl. Bɪ Ñɪ nɪpe Nap pɪdön u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö nɪŋöl gɪ, nɪŋ naböl. *

³¹ Aɪɪ magö kub hagö nɪŋöl gɪ, ejol nɪpe gau hag yuö, nɪbi bɪ nɪpe, udnabin, a göm hag la gau udnɪg, ram mɪnön ɪɪ i mɪdöp mɪdöp rö gau gau amöm, udöm nɪp daunaböl. *

Mab rauan u nɪŋmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Kale nɪŋbim, mab rauan uɪaŋ sɪɪp löm, söl pɪdön gɪnɪg gab nɪŋöl gɪ, sɪdö lɪnɪg gab a gɪmim nɪŋbim.

³³ Anɪb u rö, hainö nan hagpin gau gö nɪŋöl gɪ, “Bɪ Ñɪ nɪpe ado gɪ aunab ñɪn u mɪñi söl yabɪɪ mɪdöp; magö pro marap mɪdöm, apjak nab,” a gɪmim, nɪŋ nabim.

³⁴ Yad kalöp nɪŋö hagabin, nɪbi bɪ mɪñi mɪdpal gau umagnaböl, kamɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, nan anɪb gau magöŋhalö gɪ nab. *

³⁵ Kumi kabö adö laŋ abe, mɪnön nabön ɪɪ i abe ur gɪ nab, pen manö magö yad ur gagnab. *

* **24:29:** Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13

* **24:30:** Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * **24:31:** 1Ko 15:52; 1De 4:16 * **24:34:** Mad 16:28 * **24:35:** Mad 5:18

*Ñin mai yad Bî Ñî nipe aunabin u, nîbi bî ap
nîṇagöp, a ga*

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ “Yad magö mai rö, ñin mai rö aunabin u, nîbi bî nîṇagpal; ejol gau nîṇagpal; yad ke God Ñî u pen yad abe nîṇagpin; Bapi nîpe ke nöp nîṇöb. * ”

³⁷ “Yad Bî Ñî nipe ado gî aunabin ñin u, Noa mîdeia ñin u, gî mîdmîdal rö nöp gî mîdeinaböl. * ”

³⁸ Hadame nöp Noa mîdeia ñin anîbu, ñig u nîbi bî gau kalîp ud yuö yuaga magö u, kale nan ñinṇöl gî, ñig ñinṇöl gî, nîbi bî udöl gî, gî mîdlö nîṇöl gî, Noa ñig magîb kub mîgan u arö, ñig apöm kalîp magöṇhalö ud yuö yua.

³⁹ Pen kale nan ap gîṇab a göm nîṇagla; ñig u kalîp ud yuö yuö nîṇöl gî nöp nîṇla. Hainö yad Bî Ñî nipe aunabin mañu, anîg unbö rö nöp gîṇab. * ”

⁴⁰ Ñin anîbu, bî mîhöp wög adîṇ gau wög gî mîdeinabil u, bî ap udem, ap arö gîṇabin.

⁴¹ Pen nîbi mîhöp plaua gîṇig, wid magö pa jö ma jö ḷugaḷug geinabil u, ap udem, ap arö gîṇabin.

⁴² “Yad Bî Kub aunabin ñin u nîṇagpin u me, nîṇ aij göl gî mîdaimim. * ”

⁴³ Bî ram nap nîbö u, bî nan si udep u magö mai aunab u nîṇböp, nîṇ aij gîböp; ram nîpe pa jö gî raul dan am nan nîpe gau si udagböp. * ”

* **24:36:** Ap 1:7; 1De 5:1-2

* **24:37:** Jen 6:5-8

* **24:39:** Jen

7:21-23

* **24:42:** Mad 25:13

* **24:43:** Luk 12:39-40; Rep 16:15

44 Anib u rö, kale gi jin gimim midaimim. Wasö u, Bi Ñi nipe auagab a gimim, hauł padö gi mideinabim ñin u nöp aunabin.

Bi wög gi ñeb rimnap wög gi aij gipal, rimnap wög gi aij gagpal, a ga
(Luk 12:14-48)

45 “Bi kub ap adan arnig göm, bi an wög gi aij ginab u nip hag löm hagnab, ‘Bi wög yip gi ñibal rimnap kalip abad midmön, nan magö kalip gau nime li aij göl gi midaimön,’ a göm, arnab.

46 Hainö ado gi apöm niñnab, haga rö nöp geinab. Anig niñöm nip ud aij yabit gö niñöl gi, bi wög gi ñeb nipe miñ miñ ginab.

47 Yad kalöp niñö hagabin, nip hag lö, nan nipe gau magörhalö abad mideinab. *

48 “Pen bi nipe hag linab anibu mid damöm, bi kub miñi auagnab, a göm,

49 nibi bi wög gi ñeb rimnap kalip miñu magö paköm, am bi ñig niñöm hauł libal gau aip an haköm, nan niñöm, ñig niñöm gi mideinab.

50 Bi wög gep anibu, bi kub yitid auagnab, a göm, hauł padö göm mideinab ñin u nöp, bi kub aunab.

51 Apöm, nip gi naij yabit göm, nibi bi piral hagöm, “Hon Bi Kub nibi bi nipe me,” a göm piral gagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau ritiköm, mitön gi mideinabol.

25

Nibi praj unbö sidun lan, manö hod riköm haga

* 24:47: Mad 25:21,23

¹ “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab ñɪn anɪbu, aiud adö i rö gɪnab. Bɪ ap nɪbi udnɪg gab. Nɪbi praj unbö sɪduŋ laŋ nan kub ñɪŋnɪg arnaböl. Nɪbi praj anɪb gau, bɪ anɪbu nɪp am adan aŋ au nɪŋun uɫ gɪ dam ram aunabun a göm, ɫam ke ke udöm arnaböl. *

² Pen nɪbi praj anɪb gau, unbö mamɪd u gasɪ nɪŋ aij gɪnaböl; unbö mamɪd u gasɪ nɪŋ aij gagnaböl.

³ Nɪbi praj gasɪ nɪŋ aij gagnaböl gau, ɫam udöm, ɫam lauep wel rɪmnap halö ud aragnaböl.

⁴ Pen nɪbi praj gasɪ nɪŋ aij gɪnaböl anɪb gau, ɫam udöm, ɫam lauep wel rɪmnap ral barol mɪgan u löm, halö halö ud arnaböl.

⁵ Pen nɪbi praj anɪb gau kale magöŋhalö amjaköm, abad mɪdlö mɪdlö, bɪ nɪbi udnɪg gɪnab u yɪŋɪd auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen sɪbön aŋ kub yaŋ, nɪbi bɪ rɪmnap wiñ alöm hagnaböl, ‘Bɪ nɪbi udnɪg gab u auab. Nɪp am adan aŋ u nɪŋmim, uɫ gɪ dauim,’ a gɪnaböl.

⁷ Anɪg hageinaböl, nɪbi ugan unbö sɪduŋ laŋ anɪbu magöŋhalö uraköm, ɫam wik kale gau gɪ aij gɪnaböl.

⁸ Anɪg göm, nɪbi gasɪ nɪŋ aij gagnaböl ugan u, nɪbi gasɪ nɪŋ aij gɪnaböl ugan u kalɪp hagnaböl, ‘ɫam hon gau hoŋ gɪnɪg gab u, wel köɫ gau hanɪp rɪmnap ñim,’ a gɪnaböl.

⁹ Anɪg hageinaböl u, pen nɪbi gasɪ nɪŋ aij gɪnaböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon köɫape rɪmnap ñɪnabun u, wel hon uɫep gɪnab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a gɪnaböl.

* 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35

¹⁰ Anig hageinaböl, wel raupep ram u arnaböl magö u, bi nibi udnig ginab u apjaknab. Nibi gasi niŋ aij ginaböl ugan u, bi anibu aip ram raul miŋan arlö niŋöl gi, nipe ajöŋ gi ñinab.

¹¹ Hainö pen nibi praj gasi niŋ aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, 'Bi kub! Bi kub! Hanip ajöŋ u hi+k,' a ginaböl. *

¹² Hageinaböl, hagnab, 'Yad kalöp niŋö yabił hagabin, yad kalöp niŋagpin,' a ginab," a ga. *

¹³ Jisas manö anibu hagöm nibi bi gau haga, "Anib u, kale Bi Kub u ñin mai aka magö mai aunab u niŋagpin rö, niŋ aij gimim midaimim," a ga. *

Bi kub ap bi wög gi ñeb nipe gau kalip mani ña, manö hod riköm haga

(Luk 19:11-27)

¹⁴ "Pen aiud udnig gabin adö i rö ginab. Bi kub ap ram minöŋ milö kub gau arnig, bi wög gi ñeb nipe gau kalip wiñ alö aulö, nan nipe gau abad mideilan, a göm, kalip ñinab.

¹⁵⁻¹⁶ Bi nipe anib gau, wög ginaböl ginaböl rö niŋöm, mani nime löm, bi ap nip paip dausan ñinab, ap nip du dausan ñinab, ap nip wan dausan ñinab. Ñöm, nipe am gau midö niŋöl gi, bi paip dausan udnab u, mani anibu udöm, sikim gi dam amil apil göm, mani sinŋ paip dausan udnab. *

¹⁷ Bi du dausan udnab u, u rö nöp, mani anibu udöm, sikim gi dam amil apil göm, mani sinŋ du dausan udnab.

* **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mad 7:23 * **25:13:** Mad 24:42

* **25:15-16:** Ro 12:6

18 Pen bi mani wan dausan udnab u, damöm, ulöm udöm m+nöŋ ñ+nab.

19 “Hainö mid damöm, bi wög gi ñeb an+bu gau bi kub kale u ado gi apöm, mani ñ+bin an+bu n+höŋ n+höŋ g+pal, a göm, kal+p hag n+ŋnab.

20 Hag n+ŋö, bi paip dausan udnab u, mani n+pe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub, nöŋ! Y+p mani paip dausan nöŋ ñ+na pen yad mani an+bu udem, s+kim gi ado malo gi damem, paip dausan mani sin+ŋ udpin me i,’ a g+nab.

21 Hagö, bi kub u pen hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne y+p wög gi aij gi ñ+ban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g gi aij g+pan u, nöŋ hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ŋ göl gi m+daimön,’ a g+nab. *

22 “Bi mani du dausan udnab u, u rö nöŋ mani n+pe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub. Y+p du dausan nöŋ ñ+na pen yad mani an+bu udem, s+kim gi ado malo gi damem, du dausan mani sin+ŋ udpin me i,’ a g+nab.

23 Hagö, bi kub u hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne y+p wög gi aij gi ñ+ban u me, an+g g+pan. Ne nan pro u an+g gi aij g+pan u, nöŋ hagnö, nan kub gau abad m+deinabön. Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ yab+ŋ göl gi m+daimön,’ a g+nab.

24 “Pen bi mani wan dausan udnab u, mani n+pe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub. Yad nöŋ n+ŋbin; ne bi kal yab+ŋ. N+bi bi ne r+mnab wög waryö kale g+pal gau, ne y+har+ŋ hal dapön ñ+ŋban.

* 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10

25 Ne anig gıpan rö, yad piñiñ gem, mani ñina u damem, ulöm udem minöñ ñinö midmidöp u, miñi mani ne dap ñabin me i,' a gınab.

26 “Hagö, bi kub u hagnab, ‘Ne bi naij wög gagep ap. Nibi bi yıp wög waryö gıpal gau, nan yiñariñ hal dapem ñiñbin, a gıpan ar?’

27 Anıbu, ne mani yıp i dam beg pasbuk lıbnab, miñi yad apem mani sinıñ rımnab halö yiñariñ udbnep,’ a gınab.

28 Anig hagöm, bi nıpe rımnab kalıp hagnab, ‘Anig göp u, mani wan dausan anıbu ju udmim, bi den dausan midöp u nıp ñımim.

29 Pör haggun rö, nıbi bi gep gau, kalıp rımnab halö ñilö udöm mid aij gınaböl; pen nıbi bi gep wasö gau, nan pro kale midöp u pıñi gı udlö, yiñariñ mideinaböl. *

30 Anıbu, bi wög gagöp anıbu nıp dam sıbön kub auöp höñ adö au yañ yube, nıbi bi meg hau rıbıköm, miñiñ gı midpal gau aip mideian,’ a gınab,” a ga. *

Manö kub hagep ñin u

31 “Bi Ñi nıpe Kiñ kub midöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñin u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kiñ nıpe asık middep adö u asıkö, *

32 nıbi bi ram minöñ ke gau gau midpal rö magöñhalö apöm, amgö ilö nıp au magum gılö niñöl gı, kalıp nıme lı böñ u ke löm, böñ u ke löm gınab. Bi kaj sipsip kaj meme mukap bi gau,

* 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mad 16:27; 19:28

kaj sipsip gau migan ap ke yuöm, kaj meme gau migan ap ke yuöm gipal rö u ginab. *

³³ Nibi bi kaj sipsip rö midpal gau niñöm, ñimagö yijig böñ lau linab; nibi bi kaj meme rö midpal gau niñöm, ñimagö sidagö böñ lau linab.

³⁴ Nipe Kin kub u me, nibi bi ñimagö yijig böñ lau kalip hagnab, ‘Bapi kalöp ud aij göp u me, miñ miñ gimim. Nipe ram mñnön hadame dagol gau gi la ñin u, ka kalöp u gi la. Apim, ka aij anibu udim.

³⁵ Pen niñhön: yip kiyo lö, nan magö ñibim. Yip ñig nan gö, ñig ñibim. Yad ram mñnön mlö gau nibö aunö, yip hag udmim, dam ram kale u libim. *

³⁶ Yad walij midagö, yip walij u ñibim. Yad nan gö, yip gi aij gipim. Nagi midainö, yip am niñbim,’ a ginab.

³⁷ “Anig hageinab, nibi bi aij gau nip pen hagnaböl, ‘Bi Kub. Magö mai nöp kyo lö nan magö ñibun? Magö mai ñig nan gö, nöp ñig ñibun?

³⁸ Magö mai ne bi mlö gau nibö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u libun? Magö mai walij u midagö, nöp walij ñibun?

³⁹ Magö mai ne nan ga aka ne nagi midaina, nöp am niñbun?’ ö ginaböl.

⁴⁰ “Hageinaböl, Kin u hagnab, ‘Mam yad yiñharin ap gi aij gipim u me, yip gi aij gipim,’ a ginab. *

* 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13
Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41

* 25:35: Ais 58:7

* 25:40:

⁴¹ Kalip anig hagöm, nibi bi ñimagö sîdagö böñ lau mîdeinaböl gau, kalip hagnab, ‘God kalöp niñöm gasî naij niñab. Nipe Seden nîp abe, Seden ejol nîpe gau abe, kalip ilön gö niñöl gî mîdeilan, a göm, ka mab ke inab ap gî la. Kale nibi bi naij, ilön kub udnabim gau, yîp arö gîmim, mab ke inab ka anîbu arim. *

⁴² Nîhön gîñig: yîp kîyö lö, nan magö ñagpe. Yîp ñig nan gö, ñig ñagpe.

⁴³ Yad mîlö gau nîbö aunö, yîp hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wañj mîdagö, yîp wañj ñagpe. Yad nan ga ñîñ u, aka nagî mîdainö ñîñ u, yîp ap niñmim gî aij gagpe,’ a gîñab.

⁴⁴ “Hageinab, nîp hagnaböl, ‘Bî Kub. Ñîñ mai ne kîyö mîdaina, nan magö ñagnon Ñîñ mai ne ñig nan gö, ñig ñagnon Ñîñ mai ne mîlö gau nîbö auö, nöp hag udagnon Ñîñ mai ne wañj mîdagö, nöp ñagnon Ñîñ mai ne nan ga aka nagî mîdaina, nöp am niñun gî aij gagno?’ ö gîñaböl.

⁴⁵ “Anig hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Yad kale niñö hagabin, kale mam yad yîharîñ ap gî aij gagpim u me, yîp u rö nöp gî aij gagpim,’ a gîñab.

⁴⁶ Anig hagöm, kalip hag yuö amöm, pör nöp ilön gö niñöl gî mîdeinaböl ka u arnaböl; pen nibi bi aij nipe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kamîñ mîdep ram mîñöñ au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nîp ai göl gun al pak lun, a göm, agamîj

* 25:41: Mad 7:23 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29

*hag nɪŋla**(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau kalɪp haga,

² “Kale nɪŋbim, ɲɪn mɪhöp mɪdöm, Pasopa ɲɪn kub u mɪɲi, a göm, ap magum göm yɪharɪŋ mɪdeinaböl. Pen kale anɪg göl ap magum göm, yɪp Bɪ ɲɪ nɪpe u, ud gapman bɪ kub gau kalɪp ɲöm hagnaböl, ‘Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmim,’ a gɪnaböl,” a ga. *

³ Pen God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe apöm bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ Kaiapas ram kub nɪpe u magum göm,

⁴ Jisas nɪp ai göl gun, agamɪj ud sɪsɪ lun, al pak lɪnabun, a göm, manö hag lɪ mɪdeila.

⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan ɲɪŋeb yɪharɪŋ mɪdep ɲɪn i, hon anɪg gɪno, nɪbi bɪ iru nöp mɪdpal gai i pen pen göl rö löp. Anɪb u, mɪɲi arö gun, ɲɪn ap nɪp al pak lun,” a gɪla.

*Nɪbi ap Jisas nabɪc cög nɪp wel lɪ ɲa**(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶⁻⁷ Jisas ram rɪlɪg aglō Bedani am mɪdöm, Sai-mon bɪ wös hapeb nöd la u ram nɪpe u am nan ɲɪŋeila. Nan ɲɪŋlō nɪŋöl gɪ, nɪbi ap wel haɪŋ aij au ep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabɪc cög adö u hoŋ ga. *

⁸⁻⁹ Hoŋ gö, Jisas bɪ nɪpe gau nɪŋlō, hibur kale u naij gö, hagla, “Wel anɪbu damöm mani kub

* 26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18 * 26:6-7: Luk 7:37-38

udöm, nîbi bî nan mîdagöp gau kalîp ñeb rô u, pen nîhön gîng anîg göl yîharîñ hon göp?” ö gîla.

¹⁰ Manö anîbu hageila, Jisas ke nîñöm, kalîp haga, “Nîbi anîbi nîpe yîp gî aij yabîl göp u, nîhön gîng anîg hagabim?”

¹¹ Nîbi bî nan mîdagöp gau aip pör mîdeinabim, pen yad aip pör mîdageinabun.
*

¹² Nîbi bî umlö, wip rîgöl gîng, wel lî ñöm dam rîgöl gîpal. Yîp rîgöl gîng gaböl u me, nîpe wel anîbu hañ roman yîp lî ñöb.

¹³ Pen yad kalöp nîñö hagabin, hainö ram mîñöñ il i ke gau gau magöñhalö, manö aij yad u hagöl gî, nîbi anîbi anîg gajîp u aiud udöl gî, ga anîbu hauñ gagnaböl,” a ga.

Judas Jisas nîp mumug nîña

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñîñ anîbu, Jisas bî nîpe Judas Iskariod, Jisas nîp kain gî dam ñîñö al pak löl a göm, God nîp nan sabe gep bî kub gau kalîp hagnîg ara. Amöm haga, “Yad Jisas nîp kain gî dapem kalöp ñeinabin u, yîp nan nîhön ñîñabim?” ö ga. Hagö, nîp silpa magö ñîñ juöl añî ap ado gî da unbö sîduñ lañ (30) ñîla. *

¹⁶ Ñeila, Judas nîpe, “Yad ai göl gem Jisas nîp mumug gîñö, nîp ud sîsî löm ud aröl,” a göm, gasî u nîña.

Jisas bî nîpe gau aip Pasopa nan ñîñla

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

* 26:11: Dud 15:11 * 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57

17 Hainö nan ñiñeb kub Bred Yis Mıdagöp a gımıdal ñin u il gö, ñin wañignıbö u nöp, bı nıpe gau Jisas mıdeia u apöm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñiñnabun ñin u söl mıdöp. Anıbu u, hon ram mai amun nan ñiñnabun gau gı lı aij gun?” ö gıla.
*

18 Hageila, kalıp haga, “Kale daun kub u am-mim, bı ap mıdöp au ram nıpe ammim nıp hagmim, ‘Manö hag ñeb bı hagöp, “Ñin yad u söl mıdöp u me, bı yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñiñnabun ram ne u,” a göp,’ a gımim,” a ga.

19 Jisas anıg hagö, bı nıpe gau haga rö nıñöm, amöm kaj sipsip anıbu ram anıbu pak lauöm, gı lı aij geila.

20 Dugo magö u, bı nıpe unbö mıgan lañ gau aip asıköm,

21 nan ñiñöl gı haga, “Yad kalöp nıñö hagabin, bı hon aip nan ñiñnabun i, ap yıp kain gı dam arnab,” a ga.

22 Hageia, bı nıpe gau gası mılö löm, añı añı nıp hag nıñöl gı hagla, “Bı Kub! Yad hagpan aka?” gıla.

23 Hageila haga, “Bı yad aip kınan mıgan añı ñiñnabul i, yıp kain gı dam arnab.” *

24 God Manö u hadame nöp kalı kılın rıköm hagla rö, yıp kain gı damöm, al pak lılö umnabin u, pen bı yıp kain gı dam arnab u, God bı anıbu nıp gı naij gınab. Nıme nıp yag dauagbö u aij. Pen yag dauö, mıdöl gı anıg gınab u, hainö ilön kub yabıl udnab,” a ga.

* 26:17: Eks 12:14-20 * 26:23: Sam 41:9

²⁵ Hageia, bî nîpe Judas, nîp kain gîniḡ ga u haga, “Manö hag ñeb bî. Yîp hagagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

*Jisas bî nîpe gau kalîp bred ñîḡ wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)*

²⁶ Nan ñîḡ mîdöl ḡî, Jisas bred udöm, God nîp aij a göm, ud jö göm, bî nîpe gau kalîp ñöl ḡî haga, “Kale ud ñîḡim. U hañ romanḡ yad,” a ga.

²⁷ Anîḡ hagöm, ñîḡ wain kap u, u rô nöp udöm, God nîp aij a göm, kalîp ñöl ḡî haga, “Kale magöḡhalö ñîḡim.

²⁸ U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u pîdön arnab. Lugö, nîbi bî iru nöp nan si nan naiḡ ḡîpal gau, God nîḡöm arö ḡînab,” a ga. *

²⁹ Anîḡ hagöm haga, “Yad kalöp nîḡö hagabin, ñîḡ wain i mîñî rîmnap halö ñîḡagnabin. Hainö, God nîbi bî udöm kumi kabö adö laḡ au abad mîdeinab ñîḡ u nöp, yad kauyanḡ kale aip ñîḡ wain u ñîḡnabin,” a ga.

³⁰ Anîḡ hagöm, bî nîpe gau aip God hib dap raneb kîmap ap hagöl ḡî, Olip Dum arla. *

*Jisas Pida nîp, “Jisas nîp nîḡagpin,’ a ḡînabön,” a ga
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

³¹ Jisas haga, “God Manö u kalî kliñ rîköm hagla, ‘Yad bî kaj sipsip mukep u nîp pak lîñö, kaj sipsip nîpe gau magöḡhalö pîñîḡ ḡî arnaböl,’ a ḡîla.

* **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1

Hagla anibu me, midö sibön an yan kale magöñhalö yip arö gımim, piñin gi arnabim. *

³² Pen yad umem urakem, ram minön Galili nöd areinabin, kale hain ninabim,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bi magöñhalö nöp arö göm, jöl ñinaböl rö löp, pen yad anig gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö ninö hagabin, sibön an yan yaur kılakıl wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nıp ninagpin,’ a gımön, magö mihau nigan hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yabi göm haga, “Yip al pak linig, al pak linaböl u pen, ‘Jisas bi yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bi nıpe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

Jisas God nıp sabe gi mideia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Jisas bi nıpe gau aip mab wög adin Gedsemani amöm, bi nıpe rimnap kalıp haga, “Kale aui asık midaimim. Yad au dan amem, Bapi nıp sabe göl gi mideinabin,” a ga.

³⁷ Anig hagöm, Pida aip, Sebedi ñi nıpe mihöp Jems Jon aip kalıp uł gi ara. Amöl gi, Jisas nıpe gasi mlö löm,

³⁸ kalıp yam haga, “Midmagö yip u big ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui midmim, yip abad midaimim,” a ga. *

³⁹ Anig hagöm, kalıp anib au hag löm, nıpe yöp söl dagol au amöm, ubör yihön göm, mulu adin u

* 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16 * 26:34: Mad 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27

ud m̄nōṇ yaṇ lōm, God n̄p sabe gōm haga, “Bapi, nan ȳp ḡn̄ig gab an̄bu, wasō ḡn̄ig, wasō ḡmōn. Pen yad gas̄ n̄ṇbin adō u gagmōn; gas̄ ne ke n̄ṇban adō u rō ḡmōn,” a ga.

⁴⁰ An̄ig hagōm, ado ḡi apōm n̄ṇa, b̄i n̄ipe gau hon haneila. Jisas Pida n̄p haga, “Kale magō añ̄i ap nōp ȳp abad m̄dagim ar?

⁴¹ Nan naij gun rō lōp, a ḡmim, God n̄p sabe gōl ḡi m̄daimim. Gas̄ kale u ḡmim rō lōp u pen hañ roman̄ u nōp masōs gōp,” a ga.

⁴² Jisas an̄ig hagōm, kauyaṇ am Nap n̄p sabe gōm haga, “Nan ȳp ḡn̄ig gō ilōn udnabin u, arō gep rō m̄dagōp u, haṭōwaṭō gaṇ; gas̄ ne ke n̄ṇban adō u rō ḡmōn,” a ga.

⁴³ An̄ig hagōm, kauyaṇ ado ḡi apōm n̄ṇa, b̄i n̄ipe gau amgō n̄ṇ m̄dageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen n̄ipe ado ḡi amōm, Nap n̄p nōd sabe ga rō nōp, kauyaṇ sabe gōm,

⁴⁵ ado ḡi apōm, b̄i n̄ipe gau kal̄p haga, “Kale masōs gō, han m̄dpim ar̄ B̄i gau me, n̄ṇim! B̄i ȳp kain gōm, B̄i Ñ̄i n̄ipe, b̄i nan si nan naij ḡipal gau kal̄p ñ̄n̄ig gab.

⁴⁶ Urakpe arun! N̄ṇim! B̄i kain gōp b̄i auab i,” a ga. *

*Judas Jisas n̄p kain ḡi ud ara
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴⁷ Jisas manō hagō n̄ṇōl ḡi, b̄i n̄ipe unbō m̄igan laṇ ap, Judas, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe, n̄p hagla rō, b̄i kale iru nōp dapōm apjaka. Kale ru m̄lō k̄d r̄mnap, ur pakep r̄mnap udōm, aula.

* 26:46: Jon 14:31

48 Judas nöd kalip hag löm haga, “Yad bi ap nip am hag wi hai udem, ud bom haluem, mulu ñiñeinam u, bi u me, a gımim, nip ud sısı lımim,” a ga.

49 Pen Judas nıpe Jisas mıdeia au yıñıd nöp apjaköm, “Manö hag ñeb bi, ne mıdpan?” a göm, nip mulu ñiñja.

50 Anıg gö, Jisas haga, “Bi me. Nan gınıg gabön u yıñıd gı!” a ga.

Hagö, bi Judas aip aula gau Jisas nip ud sısı lıla.

51 Jisas ud sısı lılö niñöl gı, Jisas bi nıpe ap ru mılö kıd nıpe u ud tıp gı udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabıl u wög nip gımıdöp bi u, nip rımıd böñ lap u böñ nöp rıb gı dö gı yua. *

52 Anıg gö, Jisas nip haga, “Ru mılö kıd udpan u ado gı lı mıgan yuö lugañ. Nıbi bi ru mılö kıd udöm pen gınaböl gau, adö anıbu nöp umnaböl. *

53 Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, nıpe yıñıd nöp ejol yam ke ke unbö mıgan lañ rö hag yuö, apöm yıp abad mıdaıblap.

54 Pen hadame nöp God Manö u kalı kılñ rıköm, yıp anıg anıg göm umnab a gıla u me, anıg gınım. Yad adö ap ke geınabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

55 Pen bi nip udnıg aula anıb gau kalip haga, “Yad pör am God sabe gep ram u asıkem, nıbi bi gau kalip manö hag ñıbin u pen yıp udagpım. Mıñi pen, ru mılö kıd halö, ur pakep halö dapım, bi nan si udep rö u yıp udnıg auabım. *

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37

⁵⁶ Kale gabim anıbu, God manö hagep bı gau God Manö kalı kılın rıköm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anıbu, Jisas bı nıpe gau magöñhalö nıp arö göm pıñın gı arla.

Juda Kansol Kub bı gau Jisas nıp manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bı gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, ap magum gı mıdeila bı Kaiapas God nıp nan sabe gep bı kub yabıl u ram nıpe au me, Jisas nıp ud sısı löm, dam ram anıbu arla.

⁵⁸ Pen Pida nıpe hain hain amöm, ram höñ adö u mıdöm, God sabe gep ram polisman gau aıp asıköm, nıñhön rö gınaböl a göm, nıñ mıdeia.

⁵⁹ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, Juda Kansol kub bı gau abe hagla, “Hon bı manö pıral hagep bı rımnıp kalıp hag nıñno, kale manö ap haglö, kabö göl mıdö, manö ıt me u, a gun, Jisas nıp al pak lun,” a gıla.

⁶⁰ Anıg hagla u pen manö anıbu ke ke arö, Jisas nıp al pak lep ıt ap mıdageia.

Anıg ga u pen hainö bı mıñöp apıl haglö,

⁶¹ “Bı anıbi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gı yuem, mıdö ñın mıñau nıgan kauyan gı lınabin,’ a ga,” a gılö. *

⁶² Anıg hagailö, God nıp nan sabe gep bı kub yabıl u, Jisas nıp haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga.

* 26:61: Jon 2:19-21

⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anig gö, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabił u haga, “Miñi manö kub hagnig midpun i, manö piral hagagmön. God pör kamîj midöp u, u rö nöp nîj midöp. Anib u, hanip kabö göl hagmön: ne Mesaia u, God Ñi nîpe aka wasö?” ga. *

⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magõrhalö nînim! Yad kalöp hagabin, yad Bi Kub klö ke yabił u ñimagö yijig böj nîpe lau adö midem, kumi bad adö au amem minöj naböj il i aueinabin u nîjnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God nîp nan sabe gep bi kub yabił u, wali nîpe gau ke ud biłił göl gi haga, “Nîpe God hib u rił juajip nîjbim! Anib u, nîbi bi rimnap hag nîjagun. Nîpe gi naij göp u waiö hagöp me u. *

⁶⁶ Aka kale gasi nîhön nîjabin?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; uman añi,” a gila. *

⁶⁷ Anig hagöm, mulu maj mîgan nîp u kiñu al ñöm, paköl gi gila. Rimnap Jisas amgö magö nîpe pału gi ñöm, alaun nîpe gau paköl gi, *

⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanip hagö nîjun,” a gila.

Pida, “Jisas nîp nîjagpin,” a ga

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höj adö yan asik mideia u me, bi God nîp nan sabe gep bi kub

* **26:63:** Ais 53:7; Mad 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mad

24:30 * **26:65:** Mad 9:3 Jon 10:33 * **26:66:** Lep 24:16; Jon 19:7

* **26:67:** Ais 50:6; 53:5

yabił u nıp wög gımıdöp pai ap apöm, nıp haga, “Ne Jisas bı Galili nıbö u aip mıdajıl,” a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nıbi bı gau magöñhalö nıñ mıdlö nıñöl gı, haga, “Manö ne hagabön u yad nıñagpin,” a ga.

⁷¹ Anıg hagöm, uraköm, am ajön ıl au mıdö nıñöl gı, nıbi ram anıbu wög gımıdöp ap apöm, Pida nıp nıñöm, nıbi bı mıdeila gau kalıp haga, “Nıpe bı Jisas Nasared nıbö u aip mıdailö nıñbin,” a ga.

⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad nıñö yabił hagabin, bı hagpım anıbu yad nıñagpin,” a ga.

⁷³ Pro magö ap mıdöm, nıbi bı Pida aip urak mıdeila gau nıp hagla, “Nıñö nöp hagpun. Ne bı kale ap. Meg mıgan kale hagpal rö, ne u rö nöp hagpan,” a gıla.

⁷⁴ Hageila, Pida bıılö göm haga, “Yad kalöp nıñö yabił hagabin. Wasö u, God yıp ilön mab ñınım aij. Bı kale hagpım anıbu yad nıñagpin!” a ga. Anıg hagö nıñöl gı, adıñ yaur kılakıl u wıñ ala.

⁷⁵ Kılakıl u wıñ alö, Pida Jisas manö nıp nöd haga anıbu gası nıñöm, gası mılö la. Nıhön gınıg: Jisas haga, “Yaur kılakıl wıñ alagnab magö u, ‘Jisas nıp nıñagpin,’ a gımön, magö mıhau nıganı hagnabön,” a ga. Gası anıbu nıñöm me, gası mılö löm, höñ amöm, mıtönj kub ga. *

27

*Jisas nıp dam gapna Pailod nıp ñıla
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

* 26:75: Mad 26:34

¹ Ram gisön rika niñöm, God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö hag niñ hag niñ göm, manö hag adö añi löm, Jisas nîp al pak lun, a gila.

² Anib u, Jisas nîp nagi löm, damöm gapman bi kub gapna Pailod nîp ñila.

Judas nagi ñiña
(Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas nîp manö kub hagöm, al pak linig geila niñöm, Judas, niñhön giñig Jisas nîp mumug niñbin, a göm, mani uda u, bi God nîp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalip ju dam ñiñig göm, God sabe gep ram u ara.

⁴ Amöm, mani anib gau kalip ñöl gi haga, “Jisas naij gagöp u pen yad nîp mumug niñbin u, midö umnab. Anib u, yad nan si nan naij gi pin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anig gi pan,” a gila.

⁵ Hageila, Judas mani ñila anibu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagi ñiña. *

⁶ Bi God nîp nan sabe gep bi kub gau, mani anibu udöm hagla, “Mani anibi, bi al pak lun, a gun, mumug gi no u me, God nîp ñun rö lagöp,” a gila.

⁷ Anig hagöm, manö hag niñ hag niñ göm hagla, “Bi milö gau niñbö apöm umlö, dam rigöl gun u, minöñ naböñ migan ap rauun,” a göm, am bi ap minöñ udöm rin cög gi midöp minöñ naböñ migan anibu raula.

⁸ Minöñ naböñ migan anibu, mumug big ñila mani u udöm raula u me, hainö niñi bi minöñ

* 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15

naböŋ migan anibu, hib “Minöŋ Migan Hagape Halö” a gila. Miñi u rö nöŋ minöŋ naböŋ migan anibu, hib “Minöŋ Migan Hagape Halö” a gipal.

⁹ Pen kale minöŋ naböŋ raula anibu, bi God manö hagep Jeremaia nöd hagöm kali klin rika rö nöŋ gila. Nipe God Manö u adiŋ ap kali klin riköm haga, “Kale mani silpa ñin juöl añi ap ado gi da unbö siduŋ laŋ (30) u, Juda nibi bi hagla mani u yag damöm, *

¹⁰ bi minöŋ udöm rin cög gimiddöp minöŋ naböŋ migan anibu raula. Bi Kub yip haga rö nöŋ gila,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag niŋa

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas nip damöm, gapman bi kub Pailod mideia au arlö niŋöl gi, Pailod Jisas nip haga, “Ne Juda kai kiŋ kub kale midpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga.

¹² Pen bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, nip manö rimnap hageila, nipe pen manö ap hagaga. *

¹³ Anig gö, gapman bi kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, niŋagan ar?” a ga.

¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gasi iru yabiñ niŋa.

Juda nibi bi gau, Jisas nip al pak limim, a gila

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod nipe bi kub manö ud asikep sea adö u asik midö niŋöl gi, nibin manö ap hagö,

* 27:9: Sek 11:12-13 * 27:12: Ais 53:7

auö haga, “Yad mîdö nöp sibön yaŋ uhön niŋbin, bi manö kub hagabön bi u bi aij. Nip manö klö hagagmön. Yad uhön niŋbin aniibu, gasi iru yabiŋ niŋabin,” a ga. Pen Pailod gasi nipe ke gau nöp niŋa, Jisas nan ap gaga; bi kub gau nöp nip niŋlö mulu lugöp daubal. Anib u, yad aigöl gem, nip hag yuö aran, a göm, gasi u niŋa.

Pen Rom gapna bi kub u pör mi u mi u Juda kai Pasopa ñin kub u, kalip bi nagiman kale ke hag niŋmidal u, yiŋariŋ hubik yumîdöp. Ñin aniibu, bi naij yabiŋ ap nagi mîdeia; hib nipe u Barabas. Nibi bi iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalip haga, “Kalöp bi mai yiŋariŋ hag yunamŋ Jisas, Mesaia u a gîpal u aka Barabas nip hag yunam?” ö ga. *

²⁰ Hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, nibi bi gau kalip hagla, “Kale Pailod nip hagemim, Barabas nip hubik yuöm, Jisas nip al pak lîlan,” a gîla.

²¹ Pen Pailod nibi bi ap magum gi mîdeila gau kalip haga, “Bi mîhai i, bi an nip hubik yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas nip hubik yumön,” a gîla.

²² Hageila, Pailod haga, “Anig haggim u, Jisas Mesaia u a gîpal u, nip niŋhön giŋam?” ö ga.

Hageia, kale magöŋhalö hagla, “Nip mab ba lan al pak lîlan!” a gîla.

²³ Hageila, Pailod haga, “Pen niŋhön? Nipe nan niŋhön nan gi naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u niŋagöm, manö dap ranöm hagla, “Nip mab ba

* **27:15-19:** Jon 11:47-48; 12:19

laŋ al pak lilaŋ! Nip mab ba laŋ al pak lilaŋ!” a gila.

²⁴ Hageila, Pailod gasi niŋa, manö yad udagnaböl; pen manö rimnap halö kalip hag ñinö, pen pen paköl rö löp, a gi gasi niŋa. Anig niŋöm, niŋi bi gau amgö ilö kale gau, ñig udöm ñimagö ñig li li göm, kalip haga, “Bi aniŋi nip al pak liŋig gabim u, manö aniŋu yip auagnab; kale ke ado gi aunab,” a ga. *

²⁵ Hageia, niŋi bi gau magöŋhalö hagla, “U wip nabic hon ke! Hagape nipe hanip apöm, ñi hon gau arnab! Manö aniŋu, hon abe, ñi pai hon gau abe aunab!” a gila. *

²⁶ Anig hageila, Pailod kalip Barabas nip hubik yuöm, Jisas nip ami bi nipe gau ña niŋöm kale nagi ud Jisas pakla. Anig gilö, Pailod nipe Jisas nip mab ba laŋ al pak löl, a göm, ami bi nipe gau kalip ña.

*Ami bi gau Jisas nip hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Gapna Pailod ami bi nipe gau, Jisas nip udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bi yiŋarŋ gau kalip magöŋhalö wiñ allö,

²⁸ ap magum göm, waŋij nip u ud juöm, waŋij aŋi, bi kub yimbäl rö ap dapöm, nip yim ñila. *

²⁹ Yim ñöm, nagi kal kal halö gau dapöm, kiŋ kai rol gipal rö usajil bad ap göm, nip rol gi ñöm, bi kub gau ur uŋpal, a göm, gamil milö ap ud Jisas nip ñimagö yijig u ñöm, apöm nip kugom yimöm,

* 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11

hag juöl gî hagla, “Bî kub ne auban? Juda kai kin kale ne auban?” ö gîla.

³⁰ Anîg hagöm, nîp kîñu alöm, gamîl mîlô anîbu ju udöm, nîp nabîc cög lan pakla. *

³¹ Pen Jisas nîp anîg göl hag juöm, waîj aî nîp yîm ñîla u ud ju yuöm, waîj nîpe ke yîm ñöm, nîp mab ba lan al pak lînîg, uî gî ud arla.

Jisas nîp mab ba lan al pak lîla

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Adan an gau amöl gî nîñla, Sairini daun nîbö bî ap aueia. Hib nîpe u Saimon. Nîp nable paköm, klö göm hagla, “Jisas nîp al pak lînabun mab i ud aru,” a gîla.

³³ Haglö, nîpe udöl gî, ram mînön Golgoda dum arla. Golgoda a gîmîdal u manö îl u, “Wîp Nabîc Cög Ij.”

³⁴ Pen dum anîbu amjaköm, ami bî gau ñîg wain udöm, ñîg asî ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nîp ñeila, pen nîpe ñîñ nîñöm arö ga. *

³⁵ Jisas nîp mab ba lan al pak löm, waîj nîp gau nîme lî ke ke udnîg, sadu rö göm udla. *

³⁶ Anîg göm, Jisas nîp mab ba lan al pak lîla îl au asîköm, abad nîñ mîdeila.

³⁷ Jisas nîp al pak löm, mab ba lan kalî kliñ rikla:

BÎ I JISAS, JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nîp al pak löm, bî nan si udep mîhau, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lîla. *

* 27:30: Ais 50:6

* 27:34: Sam 69:21

* 27:35: Sam 22:18

* 27:38: Ais 53:12

39-40 Nibi bi adan majö ap ran ap lug geila gau, nabıc cög gor mar göm, nıp hag juöm hagla, “Ne God Ñi nıpe rö! God sabe gep ram u ud wał gi yumön, ñin mihöp nıgan kauyan gi lınabön u me, mab ba lañ arö gımön lugö, hon nıñun!” a gıla. *

41 Bi God nıp nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, bi manö ud asıkep gau, kale u rö nöp nıp hag juöm hagla,

42 “Nibi bi rımnap kalıp gajıp kamın arbal, pen nıpe ke anıg gınım rö lagöp. Isrel Kin kub hon u, mab ba lañ arö göm, mınönj il i lugö, nıñö hagöp a gun, nıp nıñ udun.

43 Nıpe God nıp nıñ udöm hagöp, ‘Yad God Ñi nıpe,’ a göp. God nıpe ke u rö nöp gası nıñeinab u, mıñi apöm, nıp ud kamın yuan,” a gıla. *

44 Bi nan si udep Jisas aip al pak lıla mıhau, kale u rö nöp, nıp manö naij anıbu rö nöp haglö.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ñin anıbu sıdö añ aulık magö u, sıbön apöm, mıd damöm sıdö gamın ga magö u kauyan mailö ga.

46 Sıdö gamın ga magö u, Jisas wiñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anıbu, “God yad. God yad. Yıp ai gınıg arö gıpan?” ö ga. *

47 Anıg hagö, nibi bi rımnap söl anıb au mıdeila gau nıñöm hagla, “Bi anıbi bi God manö hagep Ilaija nıp wiñ alab,” a gıla.

* 27:39-40: Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1

⁴⁸ Anig hagöm, bi ap am nan adiŋ us hain rö bad ap ud dapöm, ñig wain asi u rauöm, gamiŋ mīlō ap udöm, abös alöm, ñinō ñinŋaŋ a göm, ña.
*

⁴⁹ Anig göm ñö, bi rimnap hagla, “Arik! Agamij niŋ mīdaiun. Ilaija apöm, nīp ud kamīŋ yunab aka?” gīla.

⁵⁰ Pen Jisas kauyaŋ wiñ kub al hagöm, ake bad mīdeia u ur ga.

⁵¹ Magö anību nöp, waliŋ mīlō kub God sabe gep ram raul mīgan yaŋ, ajōŋ pak pīŋ gīla u, aŋ yaŋ pak biŋiŋ göm lap ke lap ke ara. Anig gö niŋöl gi, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, *

⁵² wip kabö mīgan riŋöl göm pak pīŋ gīla gau, mīgan hiiköm, God nībi bi uŋ nīpe nöd umla riŋöl gīla gau, iru nöp gö, kauyaŋ urakla.

⁵³ Uraköm, kabö mīgan gau arik hōŋ amöm, Jisas uraka ñin u kale daun kub uŋ Jerusalem areila, nībi bi iru nöp kalīp waiö līlō niŋla.

⁵⁴ Pen munmon udöm, nīhōn nīhōn ga u niŋöm, ami bi kub u abe, bi nīpe gau aip mīdeila gau abe, kale anīnin gö pīñiŋ göm, mīdmagö kale arö niŋöl gi, kale hagla, “Yaue! Bi i nīpe God Ñi nīpe niŋö yabiŋ!” a gīla.

⁵⁵ Pen nībi iru nöp apöm, ke ke au mīdöm, niŋ mīdeila. Nībi anīb gau Jisas nīp gi ñinīg Galili nībō aula. *

⁵⁶ Nībi mīdeila anīb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nīme Maria u, ap Sebedi ñi nīpe mīhau nīme u.

* **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20

* **27:55:** Luk 8:2-3

Josep nipe Jisas hañ roman dam kabö migan ap rigöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bi gep yabił ap, Josep, Arimadia daun niñbö u, nipe Jisas bi nipe ap midea. Bi anibu, Jisas umöb niñöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nip, Jisas hañ roman u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bi nipe gau kalip hagö, Josep nip ñila. *

⁵⁹ Jisas hañ roman nipe u Josep nip ñilö, nipe wali j rud aij ap udöm, wip he mälö u magöñhalö wam haluöm,

⁶⁰ dam kabö migan gisön nöp ap, yip rigöl ginaböl, a göm, ju lu lila migan u rigöl göm, kabö halai kub ap ud gau ga gi dam ajöñ pıl göm ara. *

⁶¹ Nibi mihöp midailö, nibi ap Maria Magdala, nibi ap Maria ap. Nibi Maria mihau apil niñ midlö niñöl gi, Josep anig göm rigöl ga.

Ami bi gau wip he rigöl gila kabö migan u abad midea

⁶² Jisas umö rigöl gila ñin anibu, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, God nip sabe ginig ñin u rol, a göm, nan gi dap jin gila. Pen ruö, God nip sabe ginig ñin kale u me, gapman bi kub Pailod midea au arla.

⁶³ Amöm hagla, “Bi kub. Bi piral hagep anibu haga, ‘Yad umem, ñin mihau nigan u uraknabin,’ a ga. *

* **27:57-58:** Dud 21:22-23 * **27:60:** Ais 53:9 * **27:63:** Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

⁶⁴ Anib u, ne bi r+imnap hagö, ñ+n mihöp nigan wip r+igöl u abad m+idaiöl. Wasö u, bi nipe gau apöm, wip he m+lö u si udöm, n+bi bi gau kalip piral hagöm hagnaböl, ‘Nipe kauyan uraköp,’ a g+naböl. Anig g+lö, Jisas nöd manö piral haga u nan pro; kale hainö manö piral hagnaböl u kub yabił g+nab,” a g+la.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalip haga, “Anib u, kale ami bi bad ap udmim, wip r+igöl g+la gau ammin, gasi kale ke n+n aij g+mim, wip r+igöl kabö l+ p+dön gipe, ami bi abad n+n m+idaiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bi kub anib gau amöm, ajön p+ł g+la kabö kub u urön rö göm, ami bi bad u haglö, anib au n+n m+ideila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram r+k da lö n+nöl gi, n+bi mihau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammil, Jisas n+p r+igöl g+la u n+n+nig arlö.

² Magö anibu munmon kub yabił udö n+nöl gi, ejol ap kumi kabö adö lan n+bö apöm, Jisas n+p r+igöl göm kabö hałai p+ł g+la u, ud ju ba u yuöm, adö anibu as+ka.

³ Ejol anibu, mulu ad+n nipe m+mailö göl gi m+deia. Wał+j nipe u, rud aij yabił u la.

⁴ Pen ami bi n+n m+deila gau, n+p n+nöm, an+n+n gö p+ñ+n göm, g+l g+l göm, umöm rö m+deila.

⁵ Pen ejol u nîbi mîhau kalîp haga, “Piñîñ gagmil! Yad nîñbin, kale mîhön Jisas mab ba lan al pak lîla u nîp nîñ ajabil.

⁶ Nîpe aui mîdagöp. Nöd haga rö, mîdö nöp kauyañ uraköm aröp. Pen kale apil, nîp dam lîla kuö adö u nîñmil, *

⁷ yîñîd ammil, bî nîpe gau kalîp hagmil, ‘Jisas kauyañ uraköm Galili arab. Kale bî nîpe ammim nîp anîb gau nîñnabim,’ a gîmil. Manö anîbu nöp kalöp hag ñîñîg aubin,” a ga.

⁸ Anîg hagö nîñmil, nîbi mîhau piñîñ gîlö u pen mîñ mîñ göl gî, wip rîgöl anîbu yîñîd arö göm, bî nîpe gau kalîp hagnîg gî dö gî arlö.

⁹ Adan añ gau arlö nîñöl gî, Jisas kalîp mîhön nable paköm haga, “Kale mîdpil?” a ga. Hagö, kalpe mîhön ap kugom yîmmil, ma nîpe pîdön udmil, hib nîpe u haglö adö ara.

¹⁰ Jisas kalîp mîhön haga, “Piñîñ gagmil! Kale ammil mam yad gau kalîp hagmil, ‘Galili ammim Jisas nîp nîñnabim,’ a gîmil,” a ga. *

Ami bî gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Nîbi mîhau, adan añ gau arlö nîñöl gî, ami bî nîñ mîdeila gau rîmnap, daun kub waryö raul añ amöm, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau kalîp, nîhön nîhön ga anîbu magöñhalö hag ñîla.

¹² Hag ñeila, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau amöm, bî manö ud asîkep aip manö hag adö aña löm, ami bî anîb gau kalîp mani kub ñöm hagla,

* 28:6: Mad 12:40; 16:21 * 28:10: Mad 26:32

13 “Kale manö i nöp hagmim, ‘Sib aŋ yaŋ hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mälö u si ud arbal,’ a gımim.

14 Anig hagpe, gapna Pailod manö anıbu niŋnab u, hon nıp aip hagno, kalöp marö rımnab ñagnab,” a gıla.

15 Anig haglö, ami bi gau mani anıbu udöm, amöm Juda bi kub anıb gau hagla rö nöp gıla. Kale pir alöm, Jisas wip he mälö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, mıñi Juda nıbi bi gau manö pıral anıbu nöp hagöl gi nöp mıdpal.

Bi nipe gau Jisas nıp niŋla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Jisas bi nipe unbö agıp u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. *

17 Amöm, Jisas nıp niŋöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe rımnab niŋöm dui göm hagla, “U Jisas aka bi unbö ke?” ö gıla.

18 Pen Jisas söł au apöm, kalıp haga, “Bapi yıp hagö, ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ u abe, mınöŋ naböŋ it i abe, yad magöŋhalö abadöl mıdpin. *

19 Anıb u, kale ram mınöŋ gau magöŋhalö rıgoŋ rıgoŋ ammim, nıbi bi ke ke gau magöŋhalö manö aij yad hag ñıbe, kale yıp niŋ udöm nıbi bi yad mıdöm yıp hain göl. Anig gımim, Bap u, Ñı u, Ana Uł u hib hagmim, kalıp ñıg pak ñımim. *

20 Anig gımim, yad kalöp gımim, a gem, manö niñön niñön hag ñıbin u, kale u rö nöp manö anıbu magöŋhalö kalıp hag ñı aij gıpe, magöŋhalö

* 28:16: Mad 26:32
Mak 16:15-16; Ap 1:8

* 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22

* 28:19:

hain göl. Pen yad kalöp niḡö yabiḡ hagabin,
yad kalöp aip miḡdem, miḡ damem, miḡ damem,
miḡnön nabön ḡ i ur giḡnab,” a ga.

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d